

LIBELLI HISTORIAE ACADEMIAE AGRIENSIS

HALLGATÓI EMLÉKEK AZ EGERI TÖRTÉNELEM SZAKOS KÉPZÉSRŐL

1954–2014

LIBELLI HISTORIAE ACADEMIAE AGRIENSIS

HALLGATÓI EMLÉKEK
AZ EGRI TÖRTÉNELEM SZAKOS KÉPZÉSÉRŐL
(1954–2014)

Szerkesztette:
Makai János

LÍCEUM
K I A D Ó

Eger, 2021

Főszerkesztő:

Dr. habil. Makai János, PhD

főiskolai tanár

Szakmai lektor:

Kriston Pál,

Löffler Erzsébet,

Virág Irén

Nyelvi lektor:

Báthory Kinga

ISSN 1787-2774

Az illusztrációkat válogatta: Makai János

A kiadásért felelős

az Eszterházy Károly Egyetem rektora

Megjelent az EKE Líceum Kiadó gondozásában

Kiadóvezető: Nagy Andor

Felelős szerkesztő: Domonkosi Ágnes

Nyomdai előkészítés: Molnár Gergely

Megjelent: 2021-ben

Készítette: az Eszterházy Károly Egyetem nyomdája

Felelős vezető: Kérészy László

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó.....	5
I. Hallgatói emlékek.....	7
1. Misóczki Lajos: Egri főiskolás éveim (1954–1957).....	9
2. Harmath Ottóné: Hallgatói éveim (1961–1965) és dolgozói emlékeim	27
3. Kozári József: Diákemlékeim (1970–1974)	35
4. Makai János: Hallgatói éveim (1979–1983).....	53
5. Bartók Béla: Emlékeim az egri történelemtanár-képzésről (1989–1993)	69
6. Guszmann Gergely: Hallgatói időszakom (1998–2004).....	89
7. Várkonyi Péter: Visszatekintés (2005–2010).....	103
8. Fábíán Máté: Hallgatóként az Eszterházy Károly Főiskolán (2009–2014).....	111
II. Bibliográfia.....	121
III. A kötet szerzői.....	124
IV. Személynév-mutató (Dinnyés Patrik)	125

ELŐSZÓ

2020-ban jelent meg Az egri történelem szakos képzés 70 éve című kötet, az egri főiskola történelem szakának, illetve tanszékeinek históriája. A szerkesztő és a szerzői gárda teljes joggal lehet rá büszke, hiszen az intézményben elsőként készült ilyen jellegű kiadvány. Az a kötet, amelyet most az olvasó a kezében tart, szervesen csatlakozik a 2020-as szaktörténethez. Ez a hivatalos história színes, változatos, élvezetes és izgalmas kiegészítése.

A szerkesztő elképzelése az volt, hogy régi és újabb kollégáinak, az intézmény egykori hallgatóinak szemszögéből fogja bemutatni a szak 70 éves történetét, csakhogy elkésett. Amikor az ötlet a megvalósítás szakaszába lépett, Nagy József, aki 1949 és 1952 között tanult a főiskolán, már nem volt az élők sorában. (Szerencsére az ő emlékei más forrásokból rekonstruálhatók.) A terv ezután a 60 éves szubjektív történet megírása lett, s ezt úgy kell érteni, hogy Misóczki Lajos 1954-ben kezdte el tanulmányait, míg Fábián Máté 2014-ben fejezte be azokat.

Először a szerkesztő írta meg saját emlékeit, majd mintaként eljuttatta a többi szerzőhöz. A kollégák memóriájában rögzült képek azonban annyira eltérőek, hogy a nyolc tanulmány nagyon különbözik egymástól. Ezen aligha lehet csodálkozni, hiszen már a képzés keretei is sokfélék voltak. Misóczki Lajos a hároméves, kétszakos, míg Harmath Ottóné Csehi Katalin a négyéves, háromszakos képzés után vehette át a diplomáját. Kozári József, Makai János és Bartók Béla Egerben a négyéves, kétszakos főiskolai szisztémában tanult. (Az egyetemi oklevelet munka mellett Budapesten, illetve Debrecenben szerezték meg.) Guszmann Gergely a kétszakos, négyéves főiskolai képzés mellett az egyetemi szintű kiegészítő képzést is az egri intézményben végezte. Várkonyi Péter öt éves, nappali tagozatos egri egyetemi tanulmányai után kapott középiskolai tanári diplomát, Fábián Máté pedig megismerhette a sokat kritizált Bologna-rendszer sajátosságait, és a hároméves alapképzést, majd a két éves diszciplináris (pedagógiai kreditek nélküli) mesterképzést követően jutott okleveles történész végzettséghez.

A szerzőket nyilván feszélyezte, hogy sok esetben még élő tanáraikról is kellett írniuk, ráadásul az utóbbiak közül többen közvetlen munkatársaik lettek. Újabb problémát jelentett az illusztrációk kérdése. A szerkesztő azt kérte, hogy kollégái vegyék elő a régi fényképeket, dokumentumokat, s azokkal tegyék színesebbé az általuk leírtakat. Kiderült, hogy nem minden oktató rendelkezik hallgatói időszakából származó fotókkal. Ilyen körülmények között néhány visszaemlékezés

illusztrálását csak némi kreativitással lehetett megoldani. A szerkesztő azonban összességében elégedett a kötetben szereplő képekkel. Ezek változatos témái (felvonulás, étkezési jegy, sítábor, tanulmányi kirándulás, előfelvételis időszak, szerenád, leckekönyv, régésztábor stb.) tovább árnyalják a szerzők által festett képet.

Végül érdemes figyelmet fordítani arra a tényre, hogy a kötetben szereplő tanulmányok forrásértékűek, amit a gyakori hivatkozások is alátámasztanak. Ugyanez érvényes a fotókra. A papíralapúak néhány generációnyi idő alatt minden bizonnyal az enyészet zsákmányává váltak volna, így viszont sikerült megőrizni őket az utókor számára. Ezek a visszaemlékezések és dokumentumok azonban nemcsak a történelem szak múltjáról szólnak, hanem esetenként adalékokkal szolgálnak a tágabb környezet históriájához is.

Eger, 2021. január

Makai János
szerkesztő

I. HALLGATÓI EMLÉKEK

1. MISÓCZKI LAJOS: EGRI FŐISKOLÁS ÉVEIM (1954–1957)

1954. július 30-án az egri Állami Pedagógiai Főiskola Tanulmányi Osztályának (ÁPF TO) hívására megjelentem a magyar–történelem szak felvételi vizsgáján.¹ Mivel az egri felvételi bizottság elfogadta a júliusban Budapesten, az Eötvös Loránd Tudományegyetemen tett sikeres vizsgámat történelemből,² Egerben csak magyar és világirodalomból felvételiztettek. Két hét feszült várakozás után megérkezett az APF igazgatójának levele: „... a Főiskola I. évfolyamának magyar–történelem szakára felvételt nyert.”³ Két nap múlva a főiskolai TO értesített, hogy felvettek a Széchenyi utcai fiú diákotthonba.⁴ Augusztus 29-én már el is foglaltam a kollégiumi helyemet 5, szintén elsős társammal együtt. (A leány diákotthon a Klapka utcában volt.)

Szeptember 1-jén Némedi Lajos, a főiskola igazgatója megnyitotta az 1954–1955-ös oktatási évet. Bennünket, I. éves hallgatókat külön is üdvözölt. Szeptember első hetében a TO kezünkbe adta a féléves tanrendet az előadói és a szemináriumi termek és szobák megjelölésével. Mi pedig megalakítottuk a magyar–történelem szakos (ma–tö) tankört vagy tanulócsoportot. Megismerkedtünk egymással (6 fiú, 12 lány), és megválasztottuk Maczkó Magdát csoportbizalminak.

Diákotthonunk egy kétemeletes épületben volt. A kényelmesen berendezett szobákban 6-6 hallgató helyezkedett el. Emeletenként 1-1 klubszoba és fürdőszoba, 1-1 fogadószoza és rádiós szoba szolgálta a tantárgyi felkészülést, pihenést, szórakozást. A könyvtár a második emeleten kapott helyet, amelynek vezetésével (2 ezer könyv, tizenkét féle hírlap és folyóirat) a diákotthon igazgatója engem bízott meg.⁵ Az étterem vagy menza és konyha a líceumi épület földszintjén, a délkeleti szárny saroktermében volt. A kollégiumi életet már ismertem, mert salgótarjáni gimnáziumi éveimet szintén így töltöttem el. Most a kötöttséget csupán az esti 22 órás kapuzárás jelentette. Sebaj! Görbe éjszakákon hazatérve a „bárányszívű” Béla bá’ (Lakatos Béla portás és házmester) 1-2 forintért kaput és ajtót nyitott.

1 Az ÁPF TO 1954. július 27-i levele lakhelyemre, a Nógrád megyei Dorogházára címezve

2 Az egyetemi értesítés kelte: 1954. július 25.

3 A főiskola igazgatójának 1954. augusztus 6-i levele

4 Az ÁPF TO levelének kelte: augusztus 8.

5 A polcokon és szekrényekben szak- és szépirodalmi könyvek sorakoztak. A kölcsönzésre csü-törtök és szombat délután volt lehetőség. Hat asztal mellett a könyvtárban is lehetett olvasni. A könyvtárat társadalmi munkában 1954. november 1-jétől 1957. március 1-jéig vezettem.

A Líceum épületében hamarosan minden helyet megismertem. Sok időt töltöttem a magyar irodalmi könyvtár különleges berendezésű, belső erkélyes részében, a második emeleti sarki teremben. Bejártam az egri r. k. Főegyház-megyei Könyvtárba is, amelyet 1949-ben az első emeleti kápolnába zsúfolt be az akkori világi hatalom. Földrajz szakos társaimmal a csillagvizsgáló toronyba is fel-felmentem. (A pincében kapott helyet a téli tüzelő, oda nem lehetett lemenni.)

Aztán Egerrel kezdtem ismerkedni. A várral, Gárdonyi Géza lakóházával, a vármegyeházzal (udvarán a háromemeletes börtönépülettel, amelyben az Egri és a Heves Megyei Levéltár várta a kutatókat). Felmentem a minaret erkélyére, jártam a fürdőbe, voltam a r. k. székesegyházban (déli tornyának termeiben is, megnézni az egyházi kincstár egy részét), a székesegyház kriptájában; a ferences, minorita, ciszterci és a servita templomban, a patak menti Buttler-féle házban otthonra lelt városi-megyei múzeumban.

Évfolyamfelelős vagy -szervező lettem, ezért ingyenes belépőt kaptam a mozitól és a színháztól az előadásokra. A megyei és a szakszervezeti kultúrház rendezvényeire Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat (TTIT)-tagként léphettem be. Olykor-olykor okot találtunk a szépasszony-völgyi borpincék látogatásához is.

Mindezek csupán kiegészítői voltak főiskolai életemnek. Az első perctől a feladatok megoldása, teljesítése vezérelt. Törekvéseimet kitűnő tanárim, sőt alkalmanként csoporttársaim is segítették megvalósítani. Hat évtized után is fel-felidézem az előadásokat, a szemináriumi foglalkozásokat: Berzy András töprengő, gondolkozásra készítő irodalomtörténeti előadásait, Perényi (Paray) János lépesről lépésre fejtegető stíluselemzéseit, Chikán Zoltánné szabályok szerinti nyelvtani következtetéseit, Szántó Imre magyar történelmi felolvasó előadásait, Hahn István „csemegéző” egyetemes történelmi óravezetését, Molnár József egyetemes és magyar történelmi események összefüggéseire utaló „fejtegetéseit”, Nagy József bátor közléseit Trianonról vagy az elhallgatott Hóman–Szekfű kötetek némely tételéről, Balogh György történelmi források feldolgozásához nyújtott tanácsait. Sorolhatnám a többi tantárgy oktatóit is, akikre szintén tisztelettel emlékezem.

Tanulóköri vagy csoporttársaim örökké huszonévesekként maradnak előttem. A leányok mesterkéletlenül kedvesek és segítőkészek voltak velünk. Akadt olyan fiú társunk, akinek inggombját varrták vissza, nekem a nyakkendőimet vasalták-varázsolták újjá. Bükkí kirándulásainkon ők gondoskodtak az ételről, mi az

italról. Maczkó Magda, Szulyovszky Gabriella, Varga Eta tréfás anekdotákkal teremtett jó hangulatot.

Mi, fiúk általában előzékenyek voltunk irántuk. Kezdeményeztük, azután évről évre köszöntöttük őket névnapjukon. Elkísértük őket a különféle városi rendezvényekre, zenés, táncos összejövetelekre. Főiskolai vagy házi bálokra más szakos társainkat is meghívták, de nem emlékszem arra, hogy bármelyik eset féltékenységhez vezetett volna. 1954 novemberére a lányoknál és nálunk is kialakultak a szoros barátságok. Közöttünk nem az ital, nem a kártya vagy a tanórák közös elmulasztása volt az összeforrasztó erő. Az együtt gondolkozáshoz és cselekvéshez, azaz a barátkozáshoz „csak úgy jött, adódott” az alkalom.

A tankönyv vagy főiskolai jegyzet hiányát a tanárok előadásai pótolták. Ezért csak nagyon indokolt esetben hiányoztunk a foglalkozásokról. Ha előfordult, a mulasztót kiegészítettük a jegyzeteinkkel. Állandó barátokká váltak Misóczki Lajos, Szabó Endre és Zakuczki András, a „hármás fogat” tagjai. Csoportunk hamar összekovácsolódott. A barátnők, Dorkó Ilona, Horváth Ilona, Abai Klára, Darabánt Éva, Baky Zsuzsanna példásan összetartottak. A fiúknál Nagy Pál az irodalmár, Bujdos László az irodalomkritikus, Mészáros András a rangidős, Tóth József a megfontolt – ekként maradtak meg emlékeimben. (Legkorábban, harmadévesen Bujdos László nősült meg. Főiskolás lányt vett feleségül.)

1954 őszén az évfolyami Demokratikus Ifjúsági Szövetség (DISZ) vezetői a főiskolai szervezet határozatára felmérték a tanárok „népszerűségét”. Név nélkül, tanáronként 5 kérdéscsoportra 1–10 ponttal kellett válaszolnunk. Körünkben Szántó Imre, a Történelmi Tanszék vezetője és a tanszék tanársegédje, Nagy József 50–50 ponttal a legmagasabb pontszámot kapta. Egyetlen tanárnőnk vagy tanárunk (beleértve a Honvédelmi Tanszék tisztí oktatóit) sem kapott 45-nél kevesebb pontot.

Sokat köszönhetek Szántó Imrének, aki a történelmi-helyismereti-honismereti körébe azonnal felvett.⁶ Azzal bízott meg, hogy távollétében esetenként vezessem a köri foglalkozást. Bevont a Honismeret című leendő egyetemi-főiskolai tankönyve vagy jegyzete összeállításába.⁷ Nagy József meg levezte előttem a történelmi cikkei megírásának „műhelytitkát”, a forrásgyűjtés, cédulázás, vázlatkészítés, témacsoportosítás, földolgozás (fejezetek, lábjegyzet) és az összesí-

6 Megtudta, hogy salgótarjáni gimnáziumi éveim alatt, 1950–1954-ig tagja voltam az ottani honismereti szakkörnek. *Misóczki Lajos, 2010.* 45.

7 Ezt a Népművelési Intézet Budapesten 1963-ban ki is adta.

tés mozzanatait. Másodéves voltam, amikor bevont a havonkénti írásbeli felmérések-válaszok áttekintésébe.

A szép magyar beszédet, nyelvi tisztaságot Bakos József nyelvtani órain igyekeztem elsajátítani. Bakos furcsa természetű, de nyitott és jóságos tanár volt. Ő is nyíltságot várt tőlünk. *„Egyet nem szívtelt, ha valamelyikünk megfeledkezett róla, és »Bakos Elvtárs!« megszólítással állt meg előtte. Az 1950-es években ezt a megszólítást nem volt tanácsos visszautasítani. »Illetékesek« mindannyiszor meg is fenyegették, de hasztalan... Akadtak túlzók is, akik »professzor úrnak« szólították. Már tanárként évekkel később egy egri tanácskozáson találkoztam vele, ahol az elég hosszás beszélgetésünkön ő említette professzori címét: Egri pályakezdésétől tiltakozott ellene, de mivel évfolyamonként terjedt, szinte állandóvá vált, hagyta. Nagy tudása folytán, annak elismeréséül, ösztönösen tisztelték őt, és azért professzorozták.»⁸*

Az órákra nemcsak bejártam, hanem a szemináriumokon ismertetőkkel, kiselőadásokkal igyekeztem minél gyakrabban szerepelni. 1955–1956-ban részt vettem a Magyar Nyelvészeti Tanszék rendezte főiskolai helyesírási versenyen. 1956. március 1-jén a verseny első helyezettje lettem. Elismerésül Bakos József a főiskola évkönyvének általa dedikált első számával jutalmazott.⁹ Az irodalmi tanszéktől még zenei elismerést is kaptam: *„Vasárnap, 17-én a magyar irodalmi tanszék jó munkáért szép muzsikával ajándékozta meg a legjobban tanuló elvtársakat. Csak néhány nevet említünk: Fekete Borika, Orosz Imre, Papp Margit, Szulyovszky Gabriella, Maczkó Magda, Misóczki Lajos.»¹⁰*

Gyakran felkerült a nevem a tanszékek dicsérő tábláira. A tanuláshoz a nyugodt körülményeket a főiskolai TO (vezetője Vágán István) és a fiú diákotthon igazgatója (Balogh Bálint) nyújtotta. Utazási kedvezményt is kaptunk. Ezzel az arcképes igazolvánnyal 1954. december 21-én utaztam haza először. Édesszüleim örömeire beszámoltam tanulmányi eredményeimről és napjaimról. 1955. július 31. és augusztus 9. között tanulmányi „munkám jutalmául” a PF DISZ Kács-fürdőbe küldött üdülni.

Nem zárkoztam el a mindennapi „kinti élettől”, de a zúgó politikai eseményektől távol maradtam. Beléptettek a DISZ-be. Részt kellett venni a kötelező állami rendezvények nagygyűlésein vagy felvonulásain. Az 1955. május 1-jei Széchenyi utcai felvonuláson készült fényképen elől, a főiskolás csoport

8 Misóczki Lajos, 2012. 82–83.

9 Évkönyv I., 1955

10 Ifjú nevelő, III. évf. 12. szám

közepén haladok. 1954. szeptember 23-án, aztán 1955. szeptember 27-én az 50-50 forinttal jegyzett Ötödik és Hatodik Békekölcsonnel én is védtem a békét.

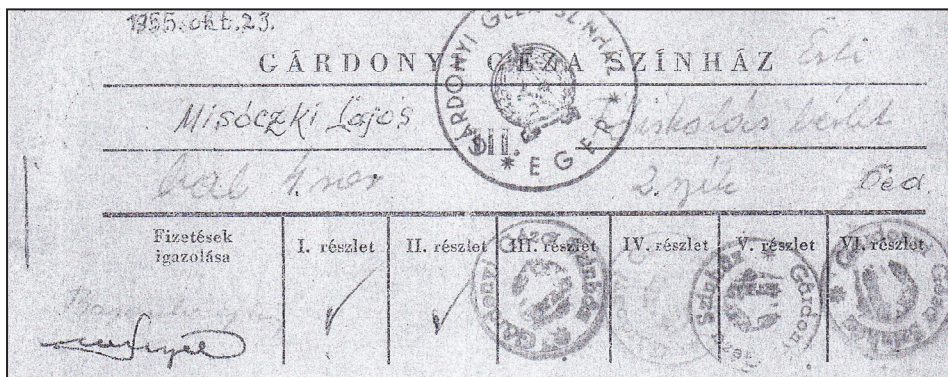
1. kép: Főiskolások felvonulása Friedrich Engels portréjával 1955. május 1-jén. Az első sor közepén, a kép előtt: Misóczki Lajos. (A hallgatói visszaemlékezésekhez csatolt illusztrációk a szerzőktől származnak. A forrást csak az ettől eltérő esetben tüntettük fel – a Szerkesztő.)

Szakismereteim bővítésére két egyesületben nyílt lehetőségem vagy utam: a Magyar Történelmi Társulat (MTT) Egri, Észak-magyarországi Csoportjához vezetett az egyik út. Főiskolai hallgatóként 1954. szeptember 11-én csupán tagjelölt lehettem. Előadással-felolvasással kellett bizonyítanom a teljes tagsági alkalmasságomat, amit december 12-én sikeresen meg is tettem a *Hogyan került el Gyöngyöst 1870-ben a vasúti fővonal* című felolvasásommal. Másodéven már az MTT egri főiskolai hallgatói csoportjának felelőse lettem.

A másik útra a Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulatban (TTIT) léptem: 1955. február 1-jén Egerben tagjelölt lettem. Február 15-én megtartottam első felolvasásomat Herman Ottóról, november 12-én át is vehettem a 108. sz. TTIT-tagkönyvemet. (1958. április 27-én átigazoltak Gyöngyösön a jogutódjába, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulatba, a TIT-be.) Az egri TTIT főiskolai és városi csoportjában Nagy Pállal felváltva, ő irodalomból, én

történelemből tartottunk előadásokat-felolvasásokat, hol a megyei kultúrházban, hol a szakszervezeti székházban.

Egerben szórakozásra és művelődésre is volt alkalmam. A részvételem ezeken a megfelelő időbeosztásnak köszönhetően nem rontott a tanulmányi eredményeimen. Emlékezetesek az 1954. szeptember 19–26-ig az egri vár hős megvédésének emlékére rendezett ifjúsági béketalálkozó kultúrhetének táncestjei, könnyű- és komolyzenei műsorai, filmvetítései, vársétái és múzeumi órái. A szervezést az Idegenforgalmi, Beszerzési, Utazási és Szállítási Vállalat egri kirendeltsége jelentősen segítette. A szomszéd községektől sok érdeklődőt közvetített a rendezvényekre.¹¹ Amíg a derűs hangulatú műsorokon önszántunkból jelentünk meg, az április 4-i, május 1-jei és november 7-i megemlékezésen és városi felvonuláson kötelező volt a részvétel. 1956. május 1-jén ismét minket, főiskolásokat vezényeltek a menet élére. Felvonulásunk a Népkertben (Érsekkert) végződött az ingyenes lacikonyhás sátrak virslis és sörös pultjainál. Itt beválthattuk ingyenes céduláinkat a többi felvonuló társaságában. A kiszolgálásra újból felsorakozók kedvét nem lohasztotta le az imigyen szülő dörgedelmes felhívás az „Éljen május 1!” tábla szomszédságában: „Öntudatos elvtárs nem áll folyton a sátrak és söröspultok előtt!”

2. kép: Színházbérlet 1955-ből

Mivel a mozinak és a színháznak főiskolai évfolyamszervezője lettem, előadásokra kedvezményes, olykor ingyenes belépőjegyet kaptam. Máig őrzöm emlékét az 1955. október 23-i színházi évadot nyitó ünnepi műsornak. Annak az év-

¹¹ A kultúrhet műsorfüzete. Képes ismertető. Szöllősi Gyula Kiadó, Budapest, 1954. Hasonlóan színes volt az 1955. szeptember 25-i II. Megyei Ifjúsági Béketalálkozó, lásd: IBUSZ-röplapok, 1955. szeptember 15.

nek az augusztusától állandó színtársulattal működött Egerben a Gárdonyi Géza Színház.¹² A színészek felidéztek az állandó színház 1904. augusztus 20-i megnyitójának ünnepi műsorából Gárdonyi Gézától az Előjátékot vagy Prológot is. Ebből az egyik színész megjelenítette Dobó István szellemét Gárdonyi nyomán:

Előjáték

*„... Ti, színészek, a nyugvó egri népnek
emeljétek fel gondolatait.
Emeljétek fel érzésben őket
a művészetnek hattyúszármáyain
egy magasabb lelki tartományba,
ahol a földi pornak nyoma sincs...”¹³*

A színészek szereplése lenyűgözte a nézőket. Máig megvan a Gárdonyi Színház feliratú, nevemre szóló, 6 előadás megtekintésére érvényes főiskolás bérlet-tömböm.

Amikor a tanszékek budapesti tanulmányi kirándulást szerveztek, napközben múzeumokba, kiállításokra, délután vagy este színházba mentünk. (Visegrádra és Veszprémbe is utaztunk.) A fővárosi színészek mély átélésű játéka különösen megragadott az Operaház Erkel Színházában az 1956. április 23-i szépséges operaelőadáson. Ifj. Alexandre Dumas–Francesco Maria Piave–Giuseppe Verdi Traviata című operáját néztük meg. Másnap a Nemzeti Színházban Illyés Gyula Dózsa György című drámája a színészek pazar előadása miatt vésődött emlékezetembe.¹⁴

Másodéven a tanulmányi rendben változás következett. A tantárgyi követelmények mellett választható szaktárgyi pályázatok írására nyílt alkalmunk. A tanszékek 5-6 témát jelöltek meg. Tanácsos volt vállalni, mert gyakorlatot szereztünk elkészítésükhöz, és bővítésükkel az államvizsga-dolgozathoz is eljuthattunk. Két témát is választhattunk. A jelentkezés határideje november 10-e volt, és a kész dolgozattal a konzulens tanárnál március 30-ig jelenhettünk meg.

12 A sok egykorú és későbbiekben írt színházismertető közül ld: *Hevesy Sándor*, 1961. augusztus 13. 3.

13 Az idézet részlet az 1955. évi ünnepi megnyitó műsorlapjának szövegéből. Az egri színház történetéhez: *Beke Sándor* (szerk.), 2000. Ebben „Dobó ébredéséről” csupán néhány sor található.

14 Az egri és budapesti előadások jegytömbjei és belépőjegyei

Olyan témát választottam, amelyhez igazolást kellett kérnem a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) főiskolai szervezetétől a feldolgozáshoz.¹⁵ November 5-i keltezéssel meg is kaptam a Dorogháza-Ménkes-völgyi szénbánya története téma (tárgy) megírásához az igazolványt A szocializmus alapja: A nehézipar fejlesztése címmel. Az igazolás kiadója és aláírója, a főiskola párttitkára kérte az illetékes dorogházi vezetőket, hogy „közzelhető anyagokkal járuljanak hozzá nevezett elvtárs pályamunkájának jó kidolgozásához”.¹⁶ (Az igazolás a korabeli politikai éberséget szolgálta.) Napokat töltöttem a ménkesi bányaközpontban. Beszéltem a mérnökökkel, bányászokkal (köztük volt általános iskolai osztálytársakkal). Bő forrásanyag birtokában és adatközlők elmondásaiban válogathattam, mérlegelhettem, és kereshettem a bánya történetének (az 1860-as évektől 1955-ig) meghatározó mozzanatait. Írtam és írtam... 1955. december 30-ra elkészültem. 1956. április 3-án eredményt hirdetett a Történelmi Tanszék. Az 1946–1947-ben ismét megnyitott ménkesi közszenbánya történetét bemutató 90 oldalnyi dolgozattal elnyertem a 300 forintos, első helyért járó pályadíjat.¹⁷

Pályázatom sikerét meglepő fordulat követte. Szántó Imre közölte, két kiadványt füzet alakban tervez megjelentetni oktatási évenként. Egyik a tanszék valamelyik oktatójának dolgozata lesz, a másik kiemelkedő hallgatói pályázat, azaz az én munkám, amit bővítek ki 19. századi előzményekkel. A két füzetsorozat első számait 1957-ben akarja közzé tenni. (Ezek nem azonosak az elsőként 1955-ben útra bocsájtott Acta Academiae Paedagogicae Agriensis sorozat köteteivel.) Szántó Imre olyan levelével kereshettem fel a dorogházi tanácsai végrehajtó bizottságot, amellyel a bánya 19. századi iratkötegeit (töredékeit) is átnézhettem. Még egyéb forrásokat is kaptam a bővíendő dolgozatomhoz. A megbízó-kérő levélnek erre a mondatára: „Bátorkodom ajánlani Misóczki Lajos főiskolai hallgatómat kutatásaiban a Tanács V. B. szíves támogatására” – újabb ajtók „nyíltak meg” előttem.¹⁸ A 150 oldalra bővített szakdolgozat bírálója Balogh György, a lektora Szántó Imre volt, és a nyomdai kiadásra is ő szerkesztette. Ellenben 1957-ben a nyomdai megjelentetése az „anyagiak zárolása” folytán megghiúsult. A Szántó Imre-féle tervezett kettős sorozat megvalósulatlan maradt. Államvizsgadolgozatként a ménkesi bánya történetéről szóló dolgozatom kettős sikere ellenére irodalmi témát dolgoztam fel.

15 Az igazolást a Történelmi Tanszék intézte az MDP-irodában.

16 Igazolvány. Kiállítója az MDP ÁPF titkára, Friedrich Sándorné

17 Amikor erről a ménkesieket értesítettem, gratuláltak.

18 Szántó Imre tanszékvezető 1956. június 26-i levele

1956. május 21-én a Magyar Nyelvészeti Tanszéken nyolcoldalas nyelvtörténeti szorgalmi írással jelentkeztem. A bírálatát Chikán Zoltánné végezte el. Jelesre minősítette. Az elemzett munka szerzője és címe Pesti Gábor: Ezópusz fabulái, amelyet hasonmás kiadvány alapján dolgoztam fel.¹⁹ A tanárnő hiába tanácsolta, hogy néhány mese helyett valamennyit elemezzem tovább, és államvizsga-munkaként nyújtsam be hozzá, nem bővítettem záróvizsga-dolgozatá.

Végül is 1956. június 20-án átvehettem a magyar irodalmi tanszéken azt az igazolást, amely alapján a tanszék tudományos diákkörében (TDK) önálló tanulmányokat végzek Gárdonyi Géza életművével kapcsolatban.²⁰ Ezért arra kéri a kutatási helyek vezetőit, hogy „a meglévő forrásmunkák rendelkezésre bocsátásával” kutatómunkámat támogassák. Gárdonyit szüleim ösztönzésére²¹ választottam. Édesapám 1933-tól 1944-ig tagja volt a Gárdonyi Géza Barátai Országos Szövetségének. Könyvtárunkban számos Gárdonyi-kötet sorakozott, amelyek közül még általános iskolás koromban jó néhányat elolvastam. Az egri környezet és a főiskola „légköre” megerősítette választásomat. Főiskolásként is megmaradt a rajongásom Gárdonyi írásai iránt. Szabadidőmben gyakran jártam a várban, ahol el-elidőztem a „Csak a teste” feliratú sírjánál, és olvastam valamely regényt a várfal melletti padon. A főiskolai Gárdonyi Körben (vezette: Berzy András) és a Honismereti-helytörténeti Szakkörben²² 1955. október 30-án, a nagy író halála napjának évfordulóján felolvasást tartottam a két körnek erre az alkalomra meghirdetett összejövételén Gárdonyi szerette Egert, Eger szerette Gárdonyit címmel.²³

Mielőtt a Gárdonyi-dolgozat anyaggyűjtéséhez és írásához fogtam, nyár lévén pihenéshez láttam. Azaz, hogy... Hátra volt még a nyári honvédelmi gyakorlat. A korábbi nyárral indítom a visszaemlékezést. 1955 nyarán Nagyatádra vonultunk be, ugyanis amit a főiskolán, a honvédelmi órákon elvben elsajátítottunk, azt a nyári laktanyai foglalkozásokon a gyakorlatban megvalósítottuk. A főiskolás és egyetemista fiúk a nyarankénti kiképzéssel eleget tettek a hároméves tényleges katonai szolgálatnak. Nagyatádon együtt voltunk az egyetemi bölcsészekkel és a női orvostanhallgatókkal. Az egri főiskolások századparancsnokának Pálinkás főhadnagy még az 1954–1955. oktatási év elején engem jelölt ki. A lögyakor-

19 Aesopi Phrygis fabulae, 1950. Az írásom címe: Pesti Gábor Ezópusz fabulái magyar nyelven. Nyelvi és stílusvizsgálat

20 Pataky László tanszékvezető főiskolai tanár igazolása

21 Misóczki István igazgató-tanító volt Dorogházán.

22 Tagjai a dolgozatot vállaló TDK-sok voltak.

23 A jelzett napra szóló tájékoztató, sokszorosított, színes lapon

latokon mi, egriek eredményesek voltunk. Az esti lövészeten 5 lövésből 24 kör találattal a legtöbbet teljesítettem.

1956. július 2-től július 30-ig az egri laktanyában kaptunk „teljes ellátást”. Itt csak mi, egri főiskolás fiúk voltunk a budapesti főiskola megszűnésével hozzánk került társakkal. Előnyünkre vált „egriségünk”, mert gyakran kaptunk kimenőt. A nyári hőség és a kemény kiképzés tovább edzett bennünket. Az egerbaktai határ kiképző lőterén gyakorlatoztunk. Alkonyatkor hazafelé fáradtan, de jó hangulatban, nagy hangerővel szállt a dalunk a katonai jármű tetejéről végig az egri Széchenyi utcán:

*„Megjöttek a főiskolás lövészek! Nézzétek,
milyen bátor legények vagyunk mi,
Ajtó, ablak nyitva, tárva, sok kislány
a párját várja.
Megjöttek a főiskolás lövészek.”*

Nem gondoltuk, hogy negyedév múlva fegyverrel és éles lőszerrel teljesítünk járőrszolgálatot Eger utcáin, a laktanyában és a főiskolán...

Szeptemberben az első honvédelmi órán a tanszéki előadóteremben élménybeszámolón elevenítettük fel az oktatók, Heilig őrnagy, Czaga István főhadnagy, Pálinkás főhadnagy és Varga Béla főhadnagy jelenlétében a nyári katonai kiképzés megszépült emlékeit. (Az előadóterem, fegyverterem és a Honvédelmi vagy Katonai Tanszék a Líceum északi szárnyának földszintjén helyezkedett el.)

Államvizsga-dolgozatomat 1957. április 22-én fejeztem be. Beköttem, és egy példányát 25-én átadtam az irodalmi tanszéken Pataky Lászlónak. A bekötött másik példányt benyújtottam az irodalmi tanszék 1957 elején meghirdetett TDK-pályázatára. 1956 őszén nekifogtam az államvizsga-tételek vázlatos kidolgozásához. Volt, amikor éjfélig tanultam, hogy eleget tehessek a szaktárgyak fokozódó követelményeinek, és a gyakorlati vagy szemináriumi órákon is megfeleljek. Csökkentettem a mozi és a zenés-táncos összejövetelek látogatásainak számát. Igaz, szeptemberben olyan eseménybe csöppentem, amelybe örömmel kapcsolódtam be. Ez egy készülő magyar filmben történő szereplés volt. Na, nem színészként, hanem statisztaként.

1956. szeptember 10-én 10 órakor a főiskola udvarán az I. és II. éves hallgatók után első alkalommal üdvözölte a III. éveseket, azaz minket Némedi igazgató, és megnyitotta az 1956–1957-es oktatási évet. Az ünnepély zárása után egy ismeretlen férfi jelentkezőket hívott a földszinti tornaterembe. Sokan összejöt-

tünk. Megtudtuk, önkénteseket válogat a készülő, Bakaruhában című film külső felvételeinek forgatásához. Megörültünk, mert tízünket meghívott. 11-én már ki is osztotta a szerepekhez szükséges öltözeteket. Én huszártisztté „váltottam át”. Mivel a próbafelvételek délután zajlottak, a főiskolai szaktárgyi órákból alig mulasztottunk. 14-én a filmstáb engedélyével ki-kí a statiszta öltözetében bement a főiskolai órákra. Társaink is, tanáraink is mosolyogva néztek bennünket. Másnap, 15-én az egyik főiskolás fiú lefényképezett a Népkert ligetes részénél barátaim társaságában. Statisztaként a következő héten is maradtunk néhány „fellépésre”. Továbbra is kaptuk a 40 forintos statiszta napidíjat.²⁴ Mi, hárman, Misóczki Lajos huszártiszt és Zakuczki András székely, III., valamint Szorcik László szintén huszár, II. évfolyamos főiskolás évtizedek után is szívesen emlékeztünk vissza statisztaként szerzett élményeinkre.²⁵

Az érdekesebb élmények: a népkerti (csak a filmezés idejére felállított) laci-konyhák a többi statisztát és minket is kiszolgáltak. Egyik alkalommal a délutáni mustáros virslit falatoztuk zömlével, amikor mellénk toppant Bara Margit, Darvas Iván és Pécsi Sándor színész, a leendő film főszereplői. Mi, illedelmesen köszöntünk, és átadva helyünket távozni akartunk. Nagy zavarban, Darvas marasztalására, maradtunk. A rövidke együttlétünk alatt rólunk, főiskolás statisztákról sok mindent megtudtak. Alig fogyasztották el az üdítőitalukat, egy a stáb emberei közül személyautóba hívta őket, hogy mielőbb haza, Budapestre érjenek. Mielőtt távoztak, kérésemre autogramot kaptam mindhármuktól.

Másik élmény a Dobos cukrászdában ért. Filmforgatási szünetben 1-3 óra szabad távozást kaptunk. Hűsöltünk a Népkertben, járkáltunk a belvárosban, jelmezben beültünk a Dobosba. Néhány perc alatt báméskodók vettek körül bennünket, noha tudták, hogy az öltözetünk csupán jelmez. Még a fényképezőgépek is előkerültek, és felvételek készültek rólunk. Távozásunk után sokan ottmaradtak ezt-azt fogyasztani. A cukrászda vezetője azzal köszönte meg a Dobos rendkívüli, általunk elért forgalmát, hogy mi, öten ajándékba dupla feketekávét kaptunk két alkalommal.

24 Összehasonlításként: az étkezés kivételével a teljes kollégiumi ellátásunk összege havonta 50 forint volt.

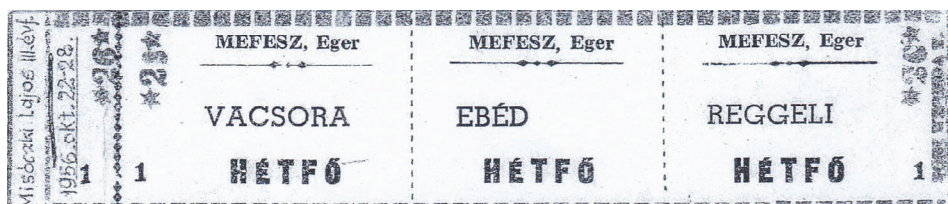
25 2007-ben Zakuczki András és én a főiskolai aranyoklevelünk egri átvételekor egyre-másra idéztük fel hajdani statiszta emlékeinket.

Örömteli oktatási évkezdéssel indult a III. esztendőnk. A Történelmi és a Magyar Nyelvészeti Tanszék szeptember 28–29–30-án tanulmányi kirándulást szervezett Miskolc, Sátoraljaújhely, Széphalom, Sárospatak várai, múzeumai, könyvtárai és egyéb nevezetes helyei megtekintésére. Nekem sok élményt szerzett ez a háromnapos út, mert arrafelé még nem jártam.

Az 1956 októberétől 1957 februárjáig tartó időszak krónikája:

1956. október 16. A főiskolai földszinti étteremben vacsoráztam, amikor hozták a hírt társaink: Szegeden az egyetemisták feloszlatták a DISZ szervezetüket, s helyébe megalakították a Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetségét (MEFESZ).

Október 20. Átvettük a MEFESZ feliratú étkezési jegyeinket.²⁶

3. kép: Misóczki Lajos étkezési jegye 1956 októberéből

Október 21. Mi, kollégisták megalakítottuk a főiskolán a Kossuth Kört. Vezetőségének 12 tagja között a III. évfolyamosok egyike én voltam. Az esti nagygyűlésünkön a városi fiatalokkal Nagy Pál harmadévest szöszlónknak választottuk. Nagy az emlékezetes szónoklatát ezzel kezdte: „Öntsünk tiszta vizet a pohárba!” Valóban meg is tette. Az asztalon levő poharak egyikébe a kancsóból vizet öntött. Ostorozta a hazai politikai, gazdasági, társadalmi és főleg a művelődési életet párhuzamban a főiskolai mindennapokkal. Javasolta a főiskolai MEFESZ „zászlóbontását”. Befejezésül ismertette követeléseink 12 pontját, amit 100-an nyomban el is fogadtunk, és aláírtunk. Az első ív 23. aláírójaként az én nevem is olvasható.²⁷

Október 22. Hivatalosan ettől a naptól létezett a főiskolai MEFESZ.

Október 23. Némedi Lajos, a főiskola igazgatója egyetértett az addigi lépéseinkkel. Izgatottan hallgattuk a rádiós hírt, hogy Budapesten előző este nagy megmozdulás történt. Budapesti hallgatótársainkat telefonon értesítették az ott-

²⁶ MEFESZ feliratú étkezési jegytömb

²⁷ Az Egri Állami Pedagógiai Főiskola hallgatóinak 12 pontja. Eger, 1956. október 21. Kétoldalas, géppel írt lap Kozári József gyűjtéséből

honiak, hogy a fővárosban kitört a forradalom. Megerősítettük Nagy Pál évfolyamtársunkat a MEFESZ elnöki tisztségében.

Október 25. A főiskolai oktatás részleges volt. Tanáraink többsége velünk tartott.

Október 26. Társaimmal csatlakoztam a felvonuló egri tömeghez.

Október 27. Czaga István főhadnagy megbízásából a hozzám beosztott 10 társammal a laktanyába mentünk éles lögyakorlatra. Visszatérve a szolgálatból megtudtuk, hogy megalakult a Főiskola Ideiglenes Munkástanácsa.

Október 28. Újabb tíz fővel folytattam a főiskolai és városi fegyvertelen, karaszalagos járőrszolgálatot. Napközben megalakult Eger Város Forradalmi Nemzeti Tanácsa és a Nemzetőrség Ideiglenes Városi Parancsnoksága.

Október 29. Dél előtt a Katonai Tanszéken megalakult a Nemzetőrség Fegyveres Diáktanácsa. Tagja lettem én is, és ívtáras géppisztolyt kaptam éles lőszerrel.

Október 30–november 2. Dél előttönként őrségben voltam a főiskolán és a laktanyában, járőrszolgálaton a városban.

November 2. Dél előtt 10 órakor Jobb László főhadnagy nyílt paranccsal Salgótarjánba rendelt. Levelet kellett vinnem honvédségi pecséttel ellátott, zárt borítékban a városi-megyei Forradalmi Nemzeti Bizottmányhoz.

November 3. Reggel 7 órakor a katonai dzsipet vezető tényleges szakaszvezető elindult velem Salgótarjánba. Érkezésünk után előbb a középiskolai diákkotthonba mentünk, ahol Csurda József igazgatótól részünkre szállást kértem. Csurda, a volt diákkotthoni igazgatóm nagyon megörült találkozásunknak.²⁸ Ebédre vendégül látott bennünket. Amint elmondtam érkezésünk célját, átkísért a megyei tanács épületébe, ahol teljesítettem az egri katonai nyílt parancsot, azaz átadtam a lezárt borítékot. A választ másnapra ígérték.

November 4. A megyei tanácsról reggel telefonon értesítettek a diákkotthonban, hogy nincs üzenet Egerbe... Megindult a szovjet katonai áradat támadása Budapest ellen... Egyik ismerős, falumbeli kollégistával Salgótarjánból gyalog nekivágtam a hazafelé vezető útnak. Éjfél előtt hazaértünk Dorogházára. Szüleimmel és Ildikó húgommal nagyon megörültünk egymásnak. Ismét együtt lehetett a család.

1957. január 16. A mátránováki Kun András főiskolai évfolyamtársammal telefonon megbeszéltem, hogy elutazunk Egerbe segíteni a II. oktatási félév indításában.

Január 17. Találkoztunk is a mátramindszenti vasútállomáson. Onnan tehervonati szerelvény mozdonyán Kál-Kápolnáig, majd szintén alkalmi tehervonattal

²⁸ Csurda József, 1996. 8.

Füzesabonyig, végül Egerbe érkeztünk. Célunkkal a főiskolai TO-n jelentkezünk, ahol Vágán István könyörögve kért, azonnal hagyjuk el nemcsak a főiskolát, hanem Egert is. Ugyanis a városi hatóság a főiskolásokat átmenetileg kitiltotta a városból. Eltávoztunk, és továbbmentünk a diákotthonba. Lakatos Béla portás ránk ripakodott, hogy azonnal tűnjünk el, mert baj lesz, ha a karhatalmisták itt találják. Kun többemagával azonnal útra kelt, néhány kollégista és én még maradtunk. A szobámban ágynak dőltem, és azonnal elaludtam.

Január 18. Hajnalban karhatalmisták rontottak be a szobába. A még itt tartózkodó, számomra ismeretlen kollégistával összeszedtek, és elvittek a Széchenyi utcai rendőrségre vartatni. Máig hihetetlen, de élve megúsztam, jelenleg is létező „emlékekkel”...

Január 23. Hazaérkeztem. Drága családom megőrült, mert ismét láthatott. Aggódó kérdéseikre csak annyit válaszoltam, hogy Egerben elcsúsztam a jégen, ezért zúzott az ábrázatom.

Február 4. Visszautaztam Egerbe. A diákotthonban, a portán Lakatos házmester nyilvántartásba vett. Félve érdeklődtünk hiányzó kollégiumi és főiskolai társaink iránt. Csoportunkból voltak disszidensek, de Nagy Pál kivételével mind visszatért. Voltak rendőrségre beidézettek, de az „elbeszélgetések” után kiengedték őket. Más csoportból volt olyan hallgató, akit évekre elítéltek.

Február 5. A honvédelem tantárgy kivételével megindultak a szaktárgyi előadások és foglalkozások. Bejártam az órákra.

Február 9. A gyakorló általános iskolában megkezdtem a szaktárgyi hospitálást és a gyakorló- vagy próbatanítást. Ötödikesek és nyolcadikosok osztályát kaptam. Sikerült minden órát a bemutató előtt csoporttársaim körében gyakorolnom. Az újságkivágásokból összeállított szemléltetőlapokkal a négy osztályban a kívánt érdeklődésen túli figyelmet értem el. A lányok és a fiúk szépen ténykedtek. Minden tárgyból minden osztályban ötös feleleteket kaptam. (Főiskolai tanáraink a tanítási óráimra jeles minősítést adtak.)

Február 20. Valamennyi félévi vizsgánk elmaradt. A leckekönyvünkbe ez a hivatalos bélyegzőlenyomat került: „*Rendkívüli félév. Vizsga nem volt.*”²⁹

Február 28. Budapestről teherautókon özönlött a főiskolára a sok-sok nemzetközi, főleg amerikai vöröskeresztes étel- és italcsomag és használt ruhanemű. Tanórák után napokon keresztül válogattunk belőlük az első emeleti nagyteremben.³⁰

29 A leckekönyv lebélyegzett oldallapja

30 Az egyik étel- és italcsomag ma is a tulajdonomban van.

Március és április hónapban minket, harmadéveseket nemcsak az elmaradt vizsgák és a soron következő szigorlatok, hanem az államvizsga-dolgozatok beadása is hajtott. A fiú kollégiumi „hármás fogatunk” esténként más-más szak tárgyat nézett át. Csökkentettük a színház- és mozilátogatások számát. Mivel a határidő előtt leadtam az irodalmi tanszéken a Társadalombírálat Gárdonyi Géza fiatalkori műveiben című, 95 oldalas, kész dolgozatomat, segítettem „összeolvasni” társaim írásait. Májusban a gyakorlati órákon igyekeztünk jeles osztályzatokat „besöpörni”.

MISZÓCZKI LÁSZLÓ

Név: MISZÓCZKI LÁSZLÓ

195657 tanév I. félévére beiratkozott

A tárgy és az előadó tanár neve	Heti óraszám		Beszámoló eredménye	Nap
	elmélet	gyakorlat		
Történelem módszertan.	2	-	<i>100%</i>	<u>1/2</u>
Honvédelem	5	-	Töröltetés	
/				

Beiratkozott: 1956. márc. 10. Tandíjat befizette: ILLETEK

Kelt: 1956. márc. 10. Kelt: 1957. FEB 20

tanfőnök: *[Signature]* **1 FORINT**

Állami Pedagógiai Főiskola

EGER
magyar-történelem szakára

Vizsgaeredmények	Nap	Hivatalos bejegyzések
Rendkívüli félév Vizsga nem volt.		
Lezárva 1957 FEB 20		
/		

A tanulmányi és vizsgakötelezettségeinek előzet. felt.

Kelt: 1957 FEB 20

[Signature]
Gábor (tanszékvezető)

4. kép: Leckekönyv-részlet. Jobbra, 1957. február 20-i dátummal az alábbi bejegyzés olvasható: „Rendkívüli félév. Vizsga nem volt.”

1957. június 29-én az oktatási év ünnepi zárása számomra örömteli volt. Nemcsak a főiskolai éveim fejeződtek be, Pataky László tanszékvezetőtől a főiskolai irodalmi pályázaton az I. helyen végzett dolgozatom jutalmát, a 300 forintot

is átvehettem.³¹ Telefonon boldogan értesíttem szüleimet erről. Hálás szívvel megköszöntem nekik, hogy végigkísértek a „Gárdonyi-utamon”. Július 4-én ellátogattam Gárdonyi Sándorhoz, aki őszintén örült munkám kiváló minősítésének, édesapjáról írt dolgozatom sikerének.³² A szép eredményt a következő héten az ugyanezzel a címmel írt államvizsga-munkám jeles minősítése tovább fokozta. Június 8–10. között az államvizsgán is túljutottam. Július 10-én átvehettem jeles minősítésű általános iskolai tanári okleveletem. A kollégiumban elköszöntünk egymástól, tanárainktól és Lakatos Bélától.

5. kép: Misóczki Lajos általános iskolai tanári oklevele (1957)

Különös, megható érzés fogott el bennünket. Befejeződött... Az Élet újabb kapuján ráléphetünk a pedagógus pálya útjára... Sorra bementünk az igazgatóhoz, a TO-ra és a tanszékekre megköszönni tanárainknak az értünk végzett oktató-, nevelő- és képző munkájukat. Kézfogás közben az ő szemük is elhomályosult. Elköszöntünk a tanterektől és a második emeleti könyvtártól. Felmentünk a

31 A 300 forintot a főiskola igazgatósága 500 forintra egészítette ki. Más tanszékek szintén jutalmazták társaink pályázati és TDK-eredményeit.

32 Gárdonyi Sándor a látogatásom emlékét névalírásával örökítette meg *Gárdonyi József* Az élő Gárdonyi című könyvének II. kötetében.

torony tetejére, és végigpásztáztuk Eger látványát. „Hármas fogatunk” a várba és Gárdonyi Géza sírjához is elment, végül mindhárman a servita templomban Te Deumot, hálát mondtunk, és lélekben is lezártuk főiskolai éveinket. Késő délután a főiskola visszhangzó aulájában egymástól is elbúcsúztunk, és a portás, Gyarmati bácsi bezárta mögöttünk a Líceum díszes kapuját.

Otthon megköszöntem szüleim olykor nélkülözések közepette nyújtott támogatását. Ők és Ildikó húgom elismeréssel gratuláltak. Örömmel, könnyezve öleltük meg egymást. Szeptember 2-án Gyöngyösön álltam munkába a II. sz. Általános Iskolában. Folytattam édesapám példáját a pedagóguspályán.

2. HARMATH OTTÓNÉ: HALLGATÓI ÉVEIM (1961–1965) ÉS DOLGOZÓI EMLÉKEIM

1961-ben érettségiztem a sárospataki Állami Rákóczi Általános Gimnáziumban, és ebben az évben felvételt nyertem az egri tanárképző főiskola nappali tagozatának magyar–történelem–testnevelés szakára. Miért választottam ezt a három szakot, elsősorban a történelmet? Sárospatak a történelem földje és a magyar múlt hősei (I. Rákóczi György, Lorántffy Zsuzsanna, II. Rákóczi Ferenc), művészei, kultúrát terjesztő tudósai, költői (Comenius, Kazinczy Ferenc, Szűcs Jenő) otthonosak voltak falai között. A hely szelleme mellett középiskolai tanárain, főleg történelemtanárom (Hajdú István) volt nagy hatással rám. Ő vezette a honismereti szakkört, s máig emlékszem Görgeyről és Kossuthról elhangzó vitáinkra. Nemcsak szaktanári, hanem pedagógiai munkája is példa volt előttem. Rájöttem, tanítani szeretnék, és gyerekekkel foglalkozni. Célom, ahogyan Petőfi Sándor írta:

*„Az életcél boldogság, de elébb
Fáradni kell, hogy ezt a célt elérd,
Úgy ingyen ahhoz senki sem jut el,
Ahhoz nagyon sok mindenféle kell...”¹*

A felvételi vizsga magyarból, történelemből írásbeli és szóbeli, a felvételi erőnléti felmérés testnevelésből gyakorlati (atlétika, torna, úszás, labdajátékok: kézilabda, kosárlabda) volt. A felvételi idején a felsőbb évfolyamos hallgatók kísérték, biztattak bennünket. Örömmel vettem kézbe a főiskolai értesítést, miszerint sikerült a júniusi felvételim. Egri főiskolás időszakom 1961. szeptember 11-től 1965. június 7-ig tartott.

Diáktársaimmal két kollégiumban voltunk elhelyezve: a lányok a Hámán Kató Kollégiumban, a Klapka utcában, a fiúk a Kun Béla Kollégiumban, a Széchenyi utcában. Első- és másodéves koromban tizenketten laktunk egy szobában, emeletes vaságyakon, később az „Olymposzon”² csak hatan. A négy év alatt napi háromszori étkezést kaptunk. A menza az A épületben, a földszinten volt, s az alábbi nyitva tartás szerint működött:

1 Petőfi Sándor; 1972. 840.

2 Az elnevezés onnan ered, hogy felsőbb éves, jó eredményt elért hallgatók laktak a második emeleten csakúgy, mint a görög istenek az Olymposzon.

reggel 6.00–8.00-ig,
délben 12.00–15.00-ig,
este 18.00–20.00-ig.

Huszonöten kezdtük el a magyar–történelem szakot, harmadik szakként pedig ének–zenét, orosz vagy testnevelést választottunk. Magyar–történelem–testnevelés szakon a következő hallgatók lettek a csoporttársaim: Besey Zsuzsanna, Dudás Klára, Horváth Tamás, Jámbor Tamás, Koczka László, Laczkovics Mária, Magyar Beatrix. Az évfolyamfelelős Horváth Tamás volt, a helyettese pedig jómagam, Csehi Katalin.

1. kép: Testnevelés szakosok a szpartakiádon, Eger, 1963. Balról: Magyar Beatrix és Laczkovics Mária, jobbról a negyedik: Csehi Katalin

1965-ben mi voltunk az utolsó háromszakos hallgatók. Az első évfolyam I. féléve után a szociális ösztöndíj mellett tanulmányi ösztöndíjat is kaptunk, ha 3,6-es tanulmányi átlag fölött teljesítettünk. Az elméleti és gyakorlati oktatás a központi épületben zajlott. A Történelem Tanszék a földszinten, a Líceum jelenlegi 130., 131. és 132. számú termeiben működött. A Testnevelési Tanszék az első emeleten, a lányok tornaterme a földszinten volt. A Magyar Nyelvészeti és a Magyar Irodalomtörténeti Tanszék óráit a második emeleten tartották.

Szántó Imre kandidátus, tanszékvezető vezetett be bennünket a középkori magyar történelem és helytörténet rejtelmeibe, főleg a források felhasználásával. Példának saját művét (Eger vár védelme 1552-ben³) hozta fel. Az egyetemes és magyar történelmet Molnár József oktatta, aki imádta a francia történelmet és Bonaparte Napóleont. Nagy József a 20. századi magyar történelmet adta elő. Mosolygó arcával, pergő előadásmódjával, emberségével örökre belevésődött az emlékezetembe. Annási Ferenc volt a módszertan alapos oktatója és sokoldalú szakértője.

2. kép: Tanulmányi kirándulás Északkelet-Magyarországon az 1960-as évek első felében. Középen világos hajpánttal: Csehi Katalin, a hátsó sorban balról a harmadik: Annási Ferenc

A magyar szakom tanárai közül kiemelném Némedi Lajost, a főiskola igazgatóját, aki izzó tekintetével, szuggesztív előadásmódjával megszerettette velem a 18–19. századi magyar irodalmat, Bessenyei György, Batsányi János és Katona József munkásságát.⁴ Előadásai előtt nem kellett katalógust, jelenléti ívet írni, mert tele volt hallgatókkal az előadóterem. Nagy Sándor a 20. század magyar íróiról, költőiről (Bródy Sándorról, Gárdonyi Gézaról, Ady Endréről, Radnóti Miklósról) tartott emlékezetes előadásokat.

3 Soós Imre–Szántó Imre, 1952

4 Az igazgató publikációs tevékenységéhez ld. Némedi Lajos, 1962

A Testnevelési Tanszéken Bély Miklós férfias megjelenésével, udvariasságával, beszédmodorával nyugozott le. Például, amikor januárban vizsgáztunk, a szobájában teával kínált bennünket, mert hideg volt, és akkoriban vaskályhában szénrel fűtöttek az A épületben. Ha sikeresen vizsgáztunk, dedikált jegyzetet kaphattunk. Csillag Bélával hetente három alkalommal kosárlabdaedzéseken készültünk az évenkénti főiskolai bajnokságra. A tanár úr jó humorával, személyre szabott kritikájával igazi csapatot formált a kosárlabdázókból. Így jutottunk el Budapestre, Pécsre, Szegedre.

A három szak ismereteinek megszerzése, elsajátítása igen megterhelő volt. Magyar és világirodalomból rengeteg kötelező olvasmányt adtak, nyelvészetből stíluselmzéseket és helyesírási gyakorlatokat végeztünk; történelemből sok szakirodalmat tanulmányoztunk, illetve forrásokat elemeztünk; testnevelésből elméleti (testneveléstörténet, szabályismeret) és gyakorlati foglalkozásokon (úszás, síelés, művészi torna stb.) vettünk részt. Hétfőtől szombatig levegőhöz is alig jutottunk. Reggel 8-tól este 9-ig a Líceum épületében tartózkodtunk. A heti óraszám olykor 30–40 volt.

3. kép: Egri hallgatók Kisfaludi Strobl Zsigmondnál Budapesten az 1962–1963-as tanévben. Köpenyben: a szobrászművész, bal szélén: Lőkös István, középen: Bakos József oktatók

Tanáraink olyan tanulmányi kirándulásokat szerveztek, melyek máig emlékeztetnek. Két ilyen programot emelnék ki a négy évből: várak Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (Szerencs, Tokaj, Sárospatak), Kisfaludi Strobl Zsigmond műterme és a Magyar Állami Operaház (Budapest). A szobrász éppen látogatásunk időszakában készítette az Egerben felállítandó, Végvári hősök nevet viselő szoborkompozíció makettjét, s elmondta, hogy azért a Dobó tér jobb oldali sarkán tervezi a mű felállítását, mert 1552-ben a vár alatt így küzdöttek a Maklár felől előrenyomuló törökökkel a kilovagló lovasok. (Sajnos, a közelmúltban a Dobó tér átépítése során megváltoztatták az alkotó elképzelését.)

4. kép: Kisfaludi Strobl Zsigmond szoborcsoportját a közelmúltban a Dobó térről áthelyezték a Végvári vitézek terére. Makai János felvétele

Miért a Történelem Tanszék volt és maradt számomra az első a három tanszék közül? Először, mert a főiskolai éveim alatt, után tanári, pedagógusi pályafutásomat és életemet egyaránt meghatározta. Iskolám korábbi névadója, Szent-Györgyi Albert így írt erről: „*A tantárgy, melynek döntő hatása volt értékrendszerünk kialakulására, az a történelem. Milyen más alapokra lehet a jövőt építeni, mint a múltra?*”⁵

Másodszer, a Történelem Tanszék egyénileg is segítette a hallgatókat, és közösséget formált. Molnár József tanár úr volt a mentorunk. 1961 szeptemberében elbeszélgetett velünk szobájában a céljainkról, gondjainkról, és felajánlotta segítségét. A ballagást is ez a tanszék szervezte meg. 1965 februárjában főiskolai történelemtanáraink meglátogattak bennünket vidéki tanítási gyakorlatunk alatt, és érdeklődtek a teljesítményünk iránt.

5 Szent-Györgyi Albert, 1972. 1681.

A szaktárgyak mellett pedagógiai tárgyak is voltak, például általános és gyermeklélektan, logika, didaktika, nevelélmélet, neveléstörténet, népművelés, filozófia. Két évig tanultunk orosz nyelvet, majd az írásbeli vizsga letétele után lehettünk harmadévesek. Az utolsó két évben főleg a gyakorlati képzés dominált. A főiskola II. sz. Gyakorló Általános Iskolájában végeztük a hospitálást és a tanítási gyakorlatot a három szakból. Nagy hasznát vettük Annási Ferenc jegyzetének.⁶ Szívesen emlékszem vissza két szakvezetőre történelemből, Perge Imrénére és Szabó Endrénére. Az előbbi az ok-okozati, összefüggésekre, a következtetések levonására, az utóbbi az óra eleji motivációra hívta fel a figyelmünket.

Az oktatás, tanulás, gyakorlat mellett sok-sok élményt őrzök a négyéves főiskolai időszakról. Kezdődött a gólyabállal, folytatódott a farsanggal, a szakesttel, a tavaszi Eged-hegyi kirándulással, a sikeres félévi, év végi vizsgaidőszak utáni szépasszony-völgyi poharazgatással. Nyáron társadalmi munkát végeztünk, egy hétig a Hatvan melletti Hegymeg pusztán paradicsomot szedtünk. Máig emlékszem a katonai sátor fullasztó melegére, a forró homokra és a lédús paradicsomokra. Ősszel az egerszalóki termelőszövetkezet szőlőit szüreteltük, a téli vizsgaidőszak után testnevelés szakos hallgatóként Bánkúton sieltünk.

5. kép: Sítábor Bánkúton, 1962. Balról a második: Csehi Katalin

6 Annási Ferenc – Bernáth János – Görgényiné Horváth Mária, 1965

Szakedolgozatomat A sárospataki főiskola élete és története 1848-tól 1867-ig címmel írtam. A bíráló bizottság elnöke Molnár József volt, aki gratulált a sikeres védéshez. Mielőtt befejeztük volna tanulmányainkat, a Heves Megyei Művelődési Osztály tájékoztatást adott arról, hogy milyen álláslehetőségek vannak a megyében. A ballagás előtt esti szerenádot adtunk kedves tanárainknak. Ma is érzem a friss pogácsa ízét és a bor zamatát, amivel mentorunk, Molnár József megkínált bennünket az Almagyar út 18. sz. alatti lakásán. A sikeres államvizsga és a diplomaátvétel után még élveztem a nyári szünidőt, majd elkezdődött a nagybetűs élet. Amit megfogalmaztam érettségi után, hogy tanítani szeretnék és gyerekekkel foglalkozni, az megvalósult.

6. kép: Történelem szakos hallgatók üdvözlőlapja, amelyet 1980-ban Sopronból küldtek Harmath Ottóné szakvezetőnek. Nemcsak személyes emlék, hanem kortörténeti dokumentum is: a bélyegre egy régi típusú Ikarusz autóbust rajzoltak, az iskola útja (pontosabban: utcája) pedig Lenin nevét viselte.

1965. augusztus 1-jén Egerszalókon kezdtem a tanári munkát, majd Egerben az 5. sz. Általános Iskolában (a mai Szent Imre Katolikus Általános Iskolában), végül a főiskola Szent-Györgyi Albert Gyakorló Általános Iskolájában szakvezetőként dolgoztam (magyarból és történelemből) 1984. augusztus 16-tól 2004.

június 15-ig. Egy évig magyar nyelv- és irodalomból, azután történelemből voltam szakvezető. Többféle hallgatói csoporttal dolgozhattam együtt: magyar–történelem, történelem–oroszl, történelem–ének, földrajz–történelem szakosokkal. Az évek folyamán igyekeztem minden szaktanári, pedagógiai tudásomat átadni. Az órák megtartása mellett tanulmányi versenyekre való felkészítéssel, szakkör-vezetéssel, múzeumlátogatás szervezésével, műsorok szerkesztésével is foglalkoztam.

2001-ben az államalapítás tiszteletére vittük színre István és Koppány konfliktusát. Hegyi Éva tervezte és készítette a jelmezeket, díszletet. Hunyadi Zsuzsanna kolléganőmmel (szintén egykori egri történelem szakos diákkal) és a hallgatóimmal tanítottuk be a szereplőket. Nemcsak főiskolásaim, hanem én is gazdagodtam a szervezés és az előadás során. Nemegyszer véleményeztem szakdolgozatokat, ének-zene szakos hallgatóim rendszeresen meghívtak hangversenyekre, karvezetői vizsgákra. A Történelem Tanszék, illetve Történelemtudományi Intézet korábbi és későbbi vezetője, Nagy József és Gebei Sándor minden tanév szeptember utolsó vagy október első hetében találkozót szervezett az akkori szakmódszertanosokkal és szakvezetőkkel. Megbeszéltük a teendőket, és véleménycserét folytattunk.

Amikor 2015. október 24-én átvettem aranydiplomámat, végiggondolva pályafutásomat elégedetten távoztam a díszteremből. Munkámat elismerték: Kiváló Munkáért (1989), Eszterházy Károly Emlékérem (1999), Szent-Györgyi Albert Emlékplakett (2002). Tanítványaimmal, hallgatóimmal nem szakadt meg a kapcsolatom, sőt az alma materrel és a Történelemtudományi Intézettel sem. Igénylem a történelemtudomány új kutatásainak megismerését, ezért a Történelemtudományi Intézet által szervezett eladásokon (tudományos ülések, előadás-sorozatok a Bródy Sándor Könyvtárban és a Kálvin Házban) lelkes hallgatóként veszek részt.

3. KOZÁRI JÓZSEF: DIÁKEMLEKEIM (1970–1974)

1970 szeptemberének első napjaiban érkeztem Egerbe mint ifjú és boldog elsőéves magyar–történelem szakos hallgató az egri tanárképző főiskolán, amely egy évvel korábban vette fel a Vietnámi Demokratikus Köztársaság nemrégén elhunyt vezetőjének, Ho Si Minhnek a nevét. (Csak az 1980-as évek közepén vetődött föl először, hogy egy magyar intézménynek mégiscsak magyar nevet kellene viselnie. A kezdeményezés a hallgatóktól indult, bár a tanári kar jelentős része is támogatta. Végül meg is kaptuk az engedélyt az új név választására, bár ez egyáltalán nem volt könnyű, mert a valamikor Egerben szolgált Balassi Bálinttól Karacs Terézig jó néhány név felmerült, végül a hallgatók javaslata győzött, és a Líceum építetőjének nevét vette fel s viseli mindmáig az intézmény, bár nem kevesen voltak, akik meggyőződéssel állították, hogy nem sokáig. Jövendöléseik azonban nem váltak valóra, mert napjainkig immáron 31 éve viseli az intézmény Eszterházy Károly nevét, szemben az 20 éves Ho Si Minh-érával.)

Tehát az egri vasútállomásra érkezve a Ho Si Minh Tanárképző Főiskola irányába vettem az utam, és a Leányka úti lánykollégium, majd a II. számú gyakorló általános iskola után végre rátaláltam a Líceum épületére, ahol a portán közölték velem, hogy éppen folyik az évnyitó ünnepség a Vörös Csillag Moziban. Elég szerencsétlenül állhattam ott, mivel nem ismertem Egert. Hatodikos koromban ugyan jártam itt egyszer, de csak a várban. Bár általános iskolai osztályfőnököm elvitte az érdeklődőket a pedagógiai főiskola épületébe, ahol ő a diplomáját szerezte, de én nem tartoztam az érdeklődők közé, inkább a buszparkolóban idétlenkedtünk a társaimmal. Szerencsére egy felsőbb éves (Varga Gyula, társai között csak Júra, másodéves magyar–oroszc szakos hallgató, és mint később kiderült, az úttörőkabinet lelkes tagja) szíve megesett rajtam, és azzal a felkiáltással, hogy az évnyitót már úgyis lekéstem, beiratkozni meg csak délután lehet, elvitt a fiúkollégiumba. Mivel a többség már korábban megérkezett, engem néhány másik később jövőrrel a betegszobában helyeztek el ideiglenesen. A kollégium egy régi épület volt, valamikor internátus, és az volt az érdekessége, hogy annyi személyes volt, ahány jelentkező akadt. Hat ágyasnál kisebb szobák elvéve akadtak, de volt 16 személyes is. Ha megszorodott a jelentkezők száma, mindig lehetett néhány emeletes ágyat elhelyezni a szobákban. Mivel a fiúk zöme előfelvételiként megjárta a Magyar Néphadsereget, az egyéves katonai szolgálat után nem volt

szokatlan számukra ez a fajta elhelyezés, ami a seregbéli körletek hálótermeihez képest mégiscsak konszolidáltabb volt. A betegszobából rövidesen egy ideiglenes hálóterembe kerültünk, amit az egyik tanulószobából alakítottak ki, amíg a végleges elhelyezésünkre szolgáló szobák felújítása befejeződik. Így kerültünk egy hálóterembe hat negyedévessel, akik azonnal megkezdték a zöldfülű gólyák kiképzését.

Az első leckék között szerepelt, hogy a matematika szakosok különös állatfajt képeznek, vigyázni kell velük, csakúgy, mint a kollégiumban lakó, Zorro gúnynévre hallgató matematika–műszaki szakos önkéntes rendőrrel. Ám az utóbbi rosszabb még a matematikusoknál is, mert azért van olyan matek szakos, aki egy nyáron elolvasott egy regényt. Mondanom sem kell, hogy negyedéves szobatársaink zöme magyar szakos volt, egy kivétellel, aki földrajz–rajz szakon készült befejezni tanulmányait. A rajz szakosok, azaz a művészek és az irodalom szakosok idejük jelentős részét, amikor nem voltak órán vagy éppen a gyakorlóiskolában, a Dobos cukrászda polgári miliójú belső helyiségében töltötték egy kávé vagy egy pohár szódavíz mellett óratervet írva vagy beszélgetve, vitatkozva, a valamikori kávéházi életet utánozva. Ösztöndíj-kifizetéskor azután rendezték az addig felhalmozott adósságokat, és még dőzsöltek is, mindenféle koktélok vagy kávékülönlegességeket rendelve. Én nem éreztem jól magam ebben a környezetben, és csak ritkán tévedtem be, de úgy emlékszem az egyik favorit a mexikói kávé volt. Az előbbi hallgatók kapuzárásra szivárogtak vissza a kollégiumba, hogy további oktatásban részesítsék a gólyákat.

Délután megkezdődött a beiratkozás, és megtörtént az ismerkedés a csoporttársakkal. Kilencen alkottuk az első évfolyam magyar–történelem szakát. Négy lány és öt fiú. Ez azért volt érdekes, mert a miénk volt az egyetlen csoport a főiskolán, ahol több fiú volt, mint lány. A tanári pálya elnöiesedéséről már elég sokat cikkeztek akkortájt. Akadt olyan szak, ahol huszonnégy főből, csak egy fiú akadt. Irigyeltük is őt, bár nekünk sem volt éppen rossz dolgunk.

A gólyák életében jeles esemény volt a gólyabál. Már szürkületkor kétlovas hintón négy fáklós diák talárban (a talárhoz hasonlító malaclopókat a kórház nővéreitől kértük kölcsön) járta a várost, és invitálta a lakosságot a jeles eseményre, melynek bevezető aktusa a gólyaeskü volt. Nem emlékszem már a szövegére, ami egyébként éveken keresztül nem változott, és a diákélet kifigurázása volt a lényege, amit az egri leánykát szorongató gólyák (pohárban és cseppfolyós állapotban lévő leánykáról volt szó!) nem kis derűtséggel ismételték a gólyarektor után.

Az első emeleten lévő Tanulmányi Osztály melletti lépcsőfeljárónál volt ki-függesztve az intézmény minden hallgatójának órarendje. Az első héten ott szo-rongott a főiskolások java része, és mivel voltunk vagy nyolcszázan, az első eme-leti folyosónak ez a része mindig zsúfolt volt. Rövidesen megkezdődött a tanítás. Három szakon ez azért nem olyan egyszerű, tudvalevőleg a magyar–történelem három szakból áll: irodalomból, nyelvészetből és történelemből. Minthogy en-gem a történelem iránti olthatatlan szeretet hozott az intézménybe, alig vártam a foglalkozásokat történelemből. Az irodalom szakra az olvasás szenvedélye joga-sított fel, a nyelvészet iránt viszont sajnos semmiféle vonzalom nem élt bennem. Ennek ellenére sikerült megküzdenem vele, hála tanárain megértésének. Az első évben történelemből csak egyetlenes történelem előadásaink voltak, illetve az előadások mellé heti két óra gyakorlat szombat délelőttönként. Molnár József (a hallgatóknak csak Pepe bácsi) tartotta az ős- és ókortörténeti előadásokat, és rögtön megállapítottuk, hogy egy két lábon járó lexikonhoz van szerencsénk. Magyar történelem előadások nem voltak az első félévben. Volt viszont a Be-vezetés a történettudományba című kurzus. Kávássy Sándor (mint azt gyakran hangsúlyozta: „*két s, ipszilon, kollégák*”) már az első órán a lelkünkre kötötte, hogy ne hogy azt higgyük, hogy a történelem pusztán mesedélután. Aki így gon-dolja, keservesen csalódnai fog. Meggyőző orgánuma volt, a hangja úgy lebegett a fejünk felett, mint lecsapni készülő keselyű, és úgy menydörgött, mint egy vul-kánkitörés. Rettegünk tőle. Hihetetlen iramban követelte meg tőlünk a kötelező irodalom feldolgozását, és jaj volt annak, aki nem teljesítette a kiadott feladatot. Nemegyszer hangzott el a bűnös megszégyenítésére: „*elszabták magát már kis-csikó korában*”. Ez egyébként szállóigévé vált a történelem szakosok körében. Előfordult, hogy olyan irodalmat adott meg, ami csak egyetlen példányban volt meg Egerben, a papi szeminárium könyvtárában. Egy Kornis Gyula-műről volt szó. Iványi Sanyi bácsi, a főegyházmezei könyvtár vezetője közbenjárásával megszereztük a munkát, és a szak este összegyűlt az egyik előadóteremben. Fel-váltva felolvastuk a kiadott opust, a többiek pedig szorgalmasan jegyzeteltek, de nem mertük megtenni, hogy készületlenül jelenjünk meg Kávássy Sándor óráján. A rettegés mellett többen, közöttük én is, tiszteltem és szerettem felkészültsé-géért, tárgyi tudásáért, eredeti gondolkodásáért, majd később segítőkészségéért.

Amikor meghírdették a történelem tudományos diákkör újjáalakítását, gon-dolkodás nélkül, örömmel jelentkeztem, de a Kávássy tanár úrral folytatott első beszélgetés rögtön mérsékelte a lelkesedésemet. Az történt, hogy felkerestem mint a diákkör tanár elnökét, és a kutatási témám megbeszéléséről folyt a szó. Én

nagy lelkesedéssel valamilyen hadtörténeti munka elkészítését javasoltam. Mint-hogy Egerben vagyunk, az egri várhoz kapcsolódót. „*Ugyan mit akar lantolni, kolléga!*” – csattant föl. „*Ezeket már mind megírták! Nemcsak az fontos, hogy mit tettek az egri vitézek, hanem az legalább ennyire, hogy mit ettek. Eger jövedelmei jelentős részben a szőlőből származtak. Tessék az egri szőlőművelés történetét kutatni!*” Tanár úr – válaszoltam –, *pesti gyerek vagyok, a flaszteren nőttem fel.* (Ez egyébként nem volt igaz, mert Pesterzsébeten, Budapest XX. kerületében, ahol felnőttem, nemhogy flaszter, de még macskaköves út sem volt sok.) *Fogalmam sincs a mezőgazdaságról.* „*Nem baj, kolléga. Kikölcsönzi Prohászka Ferenc Szőlő és bor című könyvét,¹ és két hét múlva megbeszéljük az olvasottakat.*” Így kezdődött agrártörténet-kutatói pályafutásom, melynek első opusa volt a filoxérapusztítás története Egerben. A tudományos diákköri tevékenység mindig közel állt a szívemhez. Sok szervezőmunkát igényelt a levéltári kutatáson túl, és én szerettem nyüzsögni. Másodéves koromban a diákkör titkárává választottak.

Nagyon jó kezdeményezésnek tekintettük a Szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola történelem szakosainak javaslatát (később csak „szegedi gondolatként” emlegettük), hogy rendezzünk évente konferenciákat a főiskolák történelem szakosai számára. Ennek megvalósítását Szegeden határoztuk el 1972-ben, és a rákövetkező évben már mi rendeztük a konferenciát Egerben. Ettől kezdve a 2000-es évekig évente megrendezésre kerültek ezek a konferenciák Szeged, Pécs, Nyíregyháza és Eger részvételével. Később természetesen csatlakoztak az új főiskolák, Szombathely és Budapest. A jó hangulatú találkozókra a hallgatók nemcsak egymással, de a társfőiskolák történelem tanszékeinek oktatóival is megismerkedhettek. Olyan kitűnő emberekkel és oktatókkal, mint Nagy István szegedi, Hársfalvi Péter nyíregyházi tanszékvezetőkkel, Kiss Géza bácsival, a pécsi diákkör tanár elnökével vagy a nagy mókamesterrel, a szegedi Bezdán Sándorral. Külön színfoltja volt a találkozóknak (nemcsak vörös hajszíne miatt!) Kováts Zoltán, a szegedi diákkör tanár elnöke, akiről közszájon forgott, hogy ’56-os múltja miatt (az terjedt róla, hogy Kalocsán tagja volt a forradalmi bizottságnak) méltatlanul mellőzik, pedig demográfiai kutatómunkája igen figyelemreméltó. Lapot is kiadtunk. A nyíregyházi történelem szakosoknak volt egy lapja, a többek között Lácza Magdolna által szerkesztett Krónika. (Luca Jánosra, Pókász Attilára és Falussy Jóskára emlékszem még a nyíregyházi TDK tagjai közül.) Ezt a tanárképző főiskolák történelem szakosainak lapjává alakítottuk.

¹ *Prohászka Ferenc, 1958*

1. kép: Úttörővezető-képzés 1971-ben. Jobb szélén: Hacsí Lajos, a Történelemtudományi Intézet későbbi oktatója. Molnár Roland rajza

Másodév elején került sor az úttörővezető táborra Felsőtárkányban, a KISZ-táborban. Az úttörővezetői gyakorlatot összekötötték a honvédelmi neveléssel is, ami abból állt, hogy a Dobó István Laktanyából egyenruhákat kaptunk, és be kellett öltöznünk, fiúknak, lányoknak egyaránt. Volt olyan hölgy, aki tornacipőre vette fel a surranót, mert a lábára való katonai lábbeli nem volt fellelhető. A hadsereget már megjáró fiúk lettek a kiképzők. Keményen alakították a lányokat, de nem lett belőle sértődés.

Másodévesen új tanárokkal ismerkedtünk meg. A Történelem Tanszék oktatói kara egyébként öt főből állt. Nagy József volt a tanszékvezető és egyben főigazgató-helyettes is, így csak elég ritkán találkoztunk vele. A szobatársa volt a tanszéken a már említett Molnár József, azaz Pepe bácsi. Kettőjüké volt a tanszékvezetői szoba. A tanszék könyvtárszobájában volt az asztala Kávássy Sándornak, Annási Ferencnek, Czákó Kálmánnak és a tanszék adminisztrátorának, a mindenki által nagyon tisztelt Kármán Árpádnénak, azaz Margitkának. Az utóbbival találkoztunk legtöbbször, mert minden ügyes-bajos dolgunkkal hozzá fordultunk. Kávássy Sándor egyébként reggeltől estig a tanszéken tartózkodott, és általában keményen dolgozott. Másodéves korunkban nem találkoztunk vele, mert német

nyelvtanfolyamon vett részt, készülve a kandidátusi védésére. A Dobó István Gimnázium ifjú tanára, Bán Péter helyettesítette, a lányok nagy öröme. Az előző félévben egyébként komoly csalódást okozott rajongóinak is. Az történt ugyanis, hogy a magyar őstörténet jegyzete² még nem jelent meg, ezért az előadás szó szerint lediktálta az egészet. A korábbi félév agytekervényeket mozgató foglalkozásai után ez maga volt a „dögunalom”.

Kávássy Sándornál egyébként vizsgázni sem volt egyszerű. A vizsgalap a rossz nyelvek szerint olyan volt, mint egy totószelvény. Csak X nem volt benne. A Bevezetés a történettudományba című, később megjelent jegyzete³ pusztán 90 oldal volt, s a diákok úgy gondolták, hogy néhány nap alatt megtanulható. A diákság között általánosan elterjedt az a mondás, hogy a kérdésre, miszerint hány nap alatt tanulnád meg a kínai nyelvet, csak egy kérdés a válasz: jegyzet van? A Kávássy-jegyzetbe zsúfolt roppant adatmennyiség azonban rádöbbenett mindenkit, hogy ennek megtanulásához két hét sem elegendő. És ez tükröződött a vizsgajegyekben is.

Egy másik emlékezetes élmény a vizsgákról Berzy Bandi bácsihoz, a Magyar Irodalomtörténeti Tanszék vezetőjéhez kötődik. A Bevezetés a műelemzésbe című tárgyból vizsgáztunk nála. Elsőévesként még nem valami bátor lévén, én voltam az utolsó. Elöttem vizsgázott Halmai Pityu barátom, aki meglátva Berzy tanár úr szobája falán József Attila képét (valamennyien tudtuk, hogy a tanár úr személyes kapcsolatban volt József Attilával) körülbelül hatszázas nyelvcsapással, rajongva megkérdezte: „*Tanár úr, ő Attila? Ő – felelte nem túl barátságosan Berzy tanár úr: „Nem Mehemed?”*” Halmai barátom a hangok stílusértéke címet viselő tételt húzta, és nagy hévvel magyarázni kezdte, hogy ez milyen fontos. Például a Töhötöm és a tehenek című versben az ő milyen szemléletesen fejezi ki a kövér török gömbölyűségét. S miután Pista barátom néhány percig még elidőzött a témán, Berzy tanár úr lakonikusan csak ennyit kérdezett: „*Nem Mehemed?”*” És Pista barátunk megsemmisülten elhallgatott.

Én sem jártam sokkal jobban. Az irodalom pártossága címet viselő tételt kaptam, s miközben igyekeztem a témával kapcsolatos ismereteimet mozgósítani, az Öreg, mármint Berzy tanár úr elaludt. Ez nem volt éppen újdonság, a felsőbb évesek felkészítettek ennek lehetőségére, de azt is a lelkünkre kötötték, nehogy felébresszük, mert ha morcosan ébred, repülünk. Én tehát igyekeztem mindent elmondani, amit a témáról tudtam, sőt kétszer is. De aztán végképp elfogyott a

2 Kávássy Sándor, 1975

3 Kávássy Sándor, 1972

mondanivalóm. Ő horkantott egyet, felkapta a fejét, majd megkérdezte: „Befejezte? Igen – válaszoltam. Na, akkor most beszéljen az irodalom pártosságáról.” Kissé meglepetten adtam elő harmadszor is mondókámat, de nem lehetett valami megnyerő, mert hármast kaptam.

Kávássy Sándor irányítása alatt nekiláttam kutatómunkámnak. A tanár úr elkísért a levéltárba, megmutatta, mi az a fondjegyzék, őrjegy stb., és útnak indított a kutatás rögzös, de élvezetes útján. A levéltár mellett fontos kutatóhelynek számított számomra a Főegyházmegyei Könyvtár, ahová Iványi Sanyi bácsin, a könyvtár vezetőjén keresztül lehetett bejutni. Az egykori kápolna volt a könyvtár raktára, a sekrestyéből alakították ki az adminisztratív helyiséget, s az utóbbiban székel a könyvtár vezetője, Iványi Sándor és egy érdekes figura, Pista bácsi, aki már közelebb lehetett a kilencvenhez, mint a hatvanhoz. A vezetéknevére nem emlékszem, azt sem tudom, milyen minőségben volt a könyvtárban, bár néhányszor ő hozta be a raktárból a könyveket.⁴ De sok érdekeset mesélt. Általa a múlt lopakodott

közénk a parányi „olvasóterembe”. Nekem ugyan egy könyvet sem hozott ki, mert a 19. század második felének mezőgazdasági statisztikái, illetve a népszámlálások kötetei igen súlyos példányok voltak, ezeket pedig szívtelenség lett volna egy idős emberrel cipeltetni. Amint kicsit jobban megismerkedtünk Iványi Sanyi bácsival, engedélyt kaptam, hogy a raktárban felügyelet nélkül böngészhessek, vagy a nekem szükséges köteteket kikeressem, és kihozzam. Különös élmény volt a Franz Anton Maulbertsch által festett freskók alatt a hatalmas könyvállványok között lézengve válogatni a könyvek között. Egészen törpének érezte magát az ember.

2. kép: A Líceum kápolnája, amelyet az 1970-es években is könyvraktárnak használtak.
Forrás: Fortepan/Adományozó: Lechner Nonprofit Kft. Dokumentációs Központ

4 Löffler Erzsébettől származó információ szerint Pista bácsit Bacskay Istvánnak hívták, és papíron tárlatvezető, de sokkal inkább mindenés volt. (A szerkesztő megjegyzése.)

Másodéves korunkban kezdte el az oktatásunkat Czakó Kálmán. Magyar történelmet tanított. Roppan rapszodikus természetéért sokan nem szerették. Az a hír járta róla, hogy fiatal korában ökölvívó volt, és még Papp Lászlónak is volt edzőpartnere. A fiúk körében általában népszerűnek bizonyult. Engem meg Halmai Pista barátomat és csoporttársamat még fát vágni is kivitt az Eger környéki erdőkbe, de látva tevékenységünket eltiltott a fejszétől. Azt mondta, az erdészek azt fogják hinni, hogy fatolvajok jártak itt. Úgyhogy mi csak az általa kidöntött fákat vonszolhattuk a gyűjtőhelyre. Czakó Kálmán szenvedélyes borász volt, bár a borászathoz véleményem szerint semmit sem értett. Mindent beletett a mustba, amiről csak hallotta, hogy az csodaszer. A borba néha még tiszta szeszt is öntött. Igazi rabvallató nedűt produkált, olyat, amelytől a postás négykézláb megy el az ablak alatt. Egy újrólévi köszöntés alkalmával engem és Halmai barátomat sikerült a borával úgy kiűtnie, hogy a kollégiumba hazafelé menet az utolsó szilárdan álló épület a megyei kórház volt. (Pedig hol volt még oda a Tüzoltó tér!)

Harmadéves korunkban kerültünk szorosabb kapcsolatba a gyakorlóiskolával és a tanítás módszertanával. Annási Feri bácsi, vagy ahogyan a hallgatók hívták, Ferkó bácsi tanította a történelemtanítás módszertanát, számomra igen érdekes módon. Ferkó bácsi egyébként egyetemes történelmet is tanított, a francia forradalomtól 1848-ig. Roppan monoton hangon beszélt, bár nagyon érdekes dolgokat mondott. A figyelem hamar ellankadt a háromórás előadásain. Ráadásul akkor még ötven perces órák voltak a felsőoktatásban. Ha viccet mesélt, csak a jelenlévők fele nevetett, a többiek csak testben voltak jelen, mint a Gárdonyi-sírfelirat esetében. Ilyen előadásra egyébként nyelvészetből is sor került. Az előadó nevét borítsa a feledés jótékony homálya. Érdemes megemlíteni egy epizódot a nyelvészet nagyelőadásáról. Az előadó hangja felcsattan: „*Maga, ott az utolsó sorban miért foglalkozik mással? Álljon föl!*” És az egész utolsó sor fölállt.

Aztán megkezdődött a tanítási gyakorlat Perge Imréné irányítása alatt. Nagyon szerettem történelmet tanítani, de a tanárnővel nem mindig voltam összehangban. (Érdekes, hogy a Szűcs Bertalan által vezetett nyelvtanóráim jobban sikerültek.) De ez nem vette el a kedvem, és negyedéven jelentkeztem a történelemtanítási versenyre. Gazdag István csoporttársammal ketten indultunk, és holtversenyben végeztünk, bár nekem úgy tűnt, hogy ő jobb volt. A hónapos vidéki tanítási gyakorlat alatt a budaörsi általános iskolában Dianovszki Emilné vezetése alatt sok sikerélményben volt részem. Legjobban a hatodikosaimmal sikerült összebarátkoznom, akik a gyakorlat letelte után is írtak levelet nekem. Akkor még általános szokás volt a posta útján történő levelezés. Sok emlék-

könyvbe kellett nem kis fejtörés után az odaillő, megfelelő versidézeteket beírnom.

Negyedéves korunkban ismerkedtünk meg a tanszékvezetőnkkel közelebbről. Nagy József, Józsi bácsi igazi élmény volt a katedrán. Lebilincselő előadásait nem hagytuk volna ki semmi pénzért. Magyar történelmet tanított az első világháborútól napjainkig. Olyan témákról is beszélt, amelyek akkor még tabunak számítottak, például a Molotov–Ribbentrop-paktumról vagy 1956-ról. Igazán sajnáltuk, hogy csak ritkán volt alkalmunk találkozni vele. A tanárokkal való közvetlenebb kapcsolatteremtésre az előadások szüneteiben a folyosón dohányozva lehetett sort keríteni vagy a szakestek alkalmával. Talán furcsa a folyosói dohányzás, de akkortájt még más volt a kérdéshez való hozzáállás. (Félreértés ne essék: harmadéves korom óta nem dohányzom, bár addig erős dohányosnak számítottam.) Volt olyan tanár, aki óra alatt is rágyújtott. Legendák keringtek a főiskola hajdani oktatójáról, akkor már az ELTE jeles professzoráról, Hahn Istvánról, aki az előadásain folyamatosan dohányzott, és amikor a hallgatók papírból hajtogatnak neki egy hamutartót, elutasítóan mondta, nincs szükség rá, hiszen van nála, és elővett a zakója zsebéből egy hatalmas üveg hamutartót. Akkor értették meg a hallgatók, hogy zakójának egyik szárnya miért súrolja a térdét. Egyébként mindig megfeledezett róla. Dohányozni még Molnár Józsi bácsi vizsgáján is lehetett. Mindig azzal kezdte, hogy aki szeretne, gyűjtson rá, s amikor az egyik vizsgázó a dohányzóasztalon heverő cigarettáscsomag felé nyúlt, hozzátette: természetesen mindenki a magáéból!

A dohányzással kapcsolatos másik élmény, hogy a szünetekben dohányzó csoportok alakultak ki az ablakmélyedésekben, de jó néhányan voltak, akik a dohányzáshoz csak a szájukat hozták el, a cigarettát mindig mástól kérték. Különösen a lányok. Ezért aztán visszaszoktam a füstsűrő nélküli cigarettára, és amikor a Szimfóniával is megbarátkoztak, áttértem a Munkás elnevezésű márkára. Az végül senkinek sem kellett. Persze nekem sem nagyon. Másodéves koromban egy reggel éppen a tejivóban reggeliztünk, amikor bement a rádió, hogy a cigaretta árát emelni fogják. Ha jól emlékszem, dobozonként negyven fillérrel. Erre nagy mérgemben kijelentettem, hogy akkor én leszokom a dohányzásról. Jelen lévő szobatársaim nemes egyszerűséggel kiröhögtek. Tudták, hogy erős dohányos vagyok. Ezen felpörögve benyúltam a zsebembe, kivettem egy háromnegyed részt még tartalmazó szimfóniás dobozt, és ha jól emlékszem, Vajsz Tivadar barátom kezébe nyomtam, „ez volt az utolsó” felkiáltással. És mit tesz a hiúság: addig gúnyoltak, hogy úgysem fog menni, míg tényleg leszoktam. Igaz, volt né-

hány nehéz napom meg éjszakám is, mikor azt álmodtam, hogy rágyújtottam, és verejtékben fürödve ébredtem, de örömmel konstatáltam, csak rossz álom volt az egész. Sokkal később, amikor már régóta dolgoztam, előfordult, hogy borozgatás közben rágyújtottam. De ez figyelmeztető jelzés volt arra vonatkozóan, hogy sürgősen induljak haza.

Élénk színfoltjai voltak a főiskolás éveknek az évente megrendezett szakestek. Ezek egyik vonzerejét a tanárokkal való kötetlen beszélgetés adta. Amikor később a diszkózene divatba jött, és a hangerő lehetetlenné tette a beszélgetést, a tanárok lassan elmaradtak a szakestekről. A Szépasszony-völgybe is gyakran kilátogattunk hangulat-karbantartás végett. A történelem szakosok törzshelye a már nem emlékszem hányas számú, de csak Koncz bácsi pincéjeként emlegetett pince volt, ahol még a hordók tetején is ültünk. A felsőbb évesek tanáraink paródiájával szórakoztatták a jelenlévőket, majd általános éneklésbe torkolt az összejövétel, melyet nem egyszer Kocsos Feri szaktársunk a zenésztől elkért hegedűvel kísért. Két dal minden alkalommal elhangzott. Az egyik, amit mi pedagógusindulónak tituláltunk, így hangzott:

*„Előkelőek nem vagyunk és pénzünk sincs elég,
és jól se mindig lakhatunk, habár ez illenék,
de új világot építünk mi éhgyomorral is,
s ez a legszebb mesterség.”*

A másik pedig:

*„Ha meghalok, borpincébe temessetek.
A síromra szőlőtőkét ültessetek.
Tudja meg az egész világ,
Itt nyugszik egy jó borivó egri diák.”*

Hazafelé pedig alkalmas helyeken, vagyis ahol elég hely volt hozzá, főként a temetők előtt lévő parkolókban, felhangzott a „Sóder, sóder!” csatakiáltás. Ez egy körtánc volt, aminek a lényege a csókolózásban rejlett. Ha két lány került össze, elég volt két puszi. Szóval vidám élet folyt a főiskolás évek alatt. Jó volt Egerben történelem szakos diáknak lenni.

Magyar-történelem szakos csoporttársaimmal elhatároztuk, illetve a többiek elhatározták, én pedig nem elleneztem, hogy megmutatandó a magyar szak iránti olthatatlan vonzalmunkat, színjátzó kört alakítunk, és előadjuk Balassi Bálint Szép magyar komédiáját. Egy magyar-énekes vendégjátékossal, Hégyely Gá-

borral kiegészülve meg is kezdtük a próbákat. Már nem emlékszem, ki szerezte meg a szövegkönyvet, de arra határozottan, hogy a rendező Bartha Karcsi nevű csoporttársunk volt. Én a technikai feladatokat vállaltam, nem érezve színészi ambíciókat magamban. Tehát a színpad berendezése, a díszletezés, a világítás tartozott a feladataim közé. A segédzemélyzet másik tagja Tóth Éva sűgő és Halmai István fővilágosító-helyettes volt. Ő kezelte ugyanis a másik reflektort. Az előadás fantasztikusan sikerült a főiskola pinceklubjában. (Ez a klub egyébként elsőéves korunkban nyílt meg, és büfé is üzemelt benne, ahol akkor még szeszes italokat is lehetett kapni, úgyhogy ha nem is volt program, gyakran beugrottunk egy sör vagy egy stampó, ahogy akkor közkeletűen nevezték, Cs-vitamin, azaz cseresznyepálinka mellett beszélgetni, vitatkozni. A helyiség – pinceklub elnevezésének megfelelően – eléggé rusztikus kialakítású volt, s néhány évtizeddel később a hallgatók szenespincének gondolták.) Az előadás sikeres volt. Hacsi Lajos csoporttársam Dienes-alakítását máig nem felejttem. A szereplők egyébként Tóth Ágnes, Fekete Mária, Fodor Judit, Gazdag István és a korábban már említett Hégyel Gábor és Hacsi Lajos voltak. A siker nagyságát jellemzi, hogy még a szombathelyi főiskolán, sőt az egri Gárdonyi Géza Színház színpadán is bemutattuk.

Sikereink láttán meghívtak bennünket a főiskola irodalmi színpadába, ahová örömmel mentünk. Én továbbra is a technikai segédzemélyzet szerepében. Három előadás maradt meg az emlékezetemben. Maurice Maeterlinck: A vakok, Peter Weiss: Vitairat Vietnámról és Weöres Sándor: Holdbéli csónakos. A legtöbb előadást A vakok és a Holdbéli csónakos érte meg. A vakokkal még a Ki mit tud? selejtezőjén is indultunk, de az egri színház színpadán nem arattunk sikert. Már a zsűri előtt. Mert amúgy nagy taps volt, de néhány buzgó úgy találta, hogy az egri érseket siratjuk, ugyanis abban az évben, 1972-ben halt meg Brezanóczy Pál egri érsek, a szóban forgó darabban pedig egy halott pap játszott jelentős szerepet. Nekünk ez eszünkbe sem jutott, de az éberség végül is felülkerekedett.

A vakokat egyébként előadtuk a felsőoktatási intézmények színjátszó csoportjainak fesztiválján, Szegeden is. Bár győzelmi esélyeink nem voltak a Pál István vezette szegediekkel vagy a Ruszt József vezette debreceniekkel szemben, de a hatodik helyezést – látva a többi előadást – igazságtalannak tartottuk, és nem vettük át az oklevelet. Ezért a magatartásunkért azután itthon, Egerben meggyűlt a bajunk a vezetéssel. Főleg Ballner Karcsinak, a színpad vezetőjének.

*3. kép: Egri hallgatók a szegedi színjátszófesztiválon az 1970-es évek elején.
A hátsó sorban balról jobbra: Bartha Károly, Ballner Károly, a későbbi Kakuk Jenőné,
Kakuk Jenő. Az első sorban balról jobbra: Fekő Árpád, egy szegedi hallgatónő,
Schleifer Mária, Bukovenszki László, Kozári József*

A Holdbéli még sokkal nagyobb siker volt. Iványi Gabi, Mrázik Kati és Hasci Lajos Bolond Istókján, Paprika Jancsiján és Vitéz Lászlóján betegre röhögte magát a közönség. De nagyon jó volt Szüle Rita Pávaszem szerepében, csakúgy, mint Bukovenszki Laci Medvefiaként. Fekő Árpai még dalbetéteket is írt, melyeket nagy tetszéssel fogadott a közönség. Az előadással „tájoltunk” is. Heves megye településeinek művelődési házaiban léptünk fel hétvégenként, napjában háromszor. Egyszer délelőtt, azután a következő faluban délután, majd a harmadikban este. Ebből majdnem tragédia is lett, mert az egyik alkalommal a siroki esti előadás után derült ki, hogy a csoportot szállító autóbusz elromlott, s így az egyik tagtársunk kis híján lekészte a másnap reggel nyolckor kezdődő vizsgatánítását.

4. kép: Az 1967-ben átadott leány-diákotthon, amelyet 1970-től Berzeviczy Gizella Leánykollégiumnak neveztek. Forrás: Évkönyv, 1967–1968. 13.

Több szívdobogtató élmény után egyik barátnőm születésnap buliján ismerkedtem meg későbbi első feleségemmel. (Félreértés ne essék: ma is ő az.) Nem volt szép tőlem, de hát ki tud a szívnek parancsolni. Ettől fogva szorgalmas látogatója lettem a Berzeviczy Gizella Leánykollégium halljának. A lánykollégiumról külön szólni kell, mert a mai ifjúság számára már elképzelhetetlen rendszer volt életben. Szűcs László főigazgató szigorú rendelete értelmében a fiúk csak a hallba tehették be a lábukat, a szobáknak még a környékére sem mehettek. Ha valaki ezt a rendelkezést megsértette, és például a völegényét beengedte a konyhába, amely már a hálószobák folyosójáról nyílt, hogy megvacsorázzanak, az a hallgató már másnap repült a kollégiumból. Negyedéves korunkra értük el azt az óriási kedvezményt, hogy ha a szobatársak előzetesen hozzájárulnak, és a személyi igazolványunkat a portán leadjuk, akkor este 8-ig meglátogathatjuk barátnőnket a szobájában. A kollégium este 10-ig volt nyitva. A későn jövöket felírták. Ismétlődés esetén fegyelmi eljárást indítottak ellenük, aminek ugyancsak kizárás lett a vége. Persze a fiúkollégiumban is volt kapuzárás, csak ott nem vették olyan szigorúan, illetve az épület melletti falra könnyen fel lehetett mászni egy villanyoszlop segítségével, a falról pedig könnyen elérhető volt a legszélső első emeleti ablak, melyen bekopogva illő ellenszolgáltatás ellenében bebocsájtást nyertünk.

Néhány szót mindenképpen szólnunk kell a Kun Béla Kollégiumban folyó mozgalmas életről is. Egymást érték az ugratások. A legenyhébb az volt, hogy lekvárral kentük be a kilincset. De gyakran előfordult, hogy néhányan együttes erővel a befelé nyíló ajtó kilincsére akasztottunk egy gumikötelet, ami a lekváros

kilincset markoló óvatlan betérőt a szobába rántotta. De hogy ne repüljön túl messzire, az ajtónak támasztott partvis nyele az orrára esve azonnal föltartóztatta. Csak ezután zúdult a nyakába az ajtó tetején elhelyezett lavór víz. Előfordult az is, hogy a tanulóból elgyötörten letántorgó szobatársunk, hóna alatt a politikai gazdaságtan tankönyvvel kijelentette, most úgy bevágja magát az ágyba, hogy csak úgy porzik. Hát porzott is, mert két doboz hintőport szórtunk az ágyára. Rémulten pislogott a hatalmas hintőporfelhőben. Máskor egy ajtót tettünk a lepedője alá, vagy az ágyakon lévő három lószőr matrac közül a középsőt kivettük, és egy lavór vizet tettünk a helyére, majd ismét beágyasztunk. Volt úgy, hogy hazatéréskor egy bottal nyomtuk le a kilincset, hogy a lekvárt, vagy az ajtó fölé helyezett lavór vizet elkerüljük. De még akkor sem védtünk ki semmit, mert nemegyszer előfordult, hogy szekrényünket kinyitva, a felső polcról egy, az ajtóhoz kötött fogmosó pohár öntötte ránk a vizet. Külön élmény volt, amikor a tanulóban elhelyezett zongorán az ének szakosok gyakoroltak. Dombóvári Jancsi játékát mindenki áhítattal hallgatta. A rajz szakosok többször is kértek bennünket, hogy üljünk nekik modellt. Különösen Viszt Józsi. Nem szívesen álltunk kötélnak, de végül beadtuk a derekunkat. Életemben nem ultiztam annyit meztelenül, mint akkortájt.

De térjünk vissza a Berzeviczy Gizella Leánykollégiumba. Jó néhány este ülünk a hallban, az ablak felé fordított fotelekben a várost nézve, és egymás kezét szorongatva későbbi feleségemmel este 10-ig, mert akkor kíméletlenül kirakták a szűrünket, s a kiebrudalt fiúcsapat megindult a Leányka útról a város másik végén lévő (akkor a Csebokszári Lakótelep még csak épülőfélben volt) Kun Béla Kollégium felé. Az utat egyébként gyorsan megtettük, úgyhogy negyed 11-re már benn is voltunk a kollégiumban. Ennyi késésért még nem írtak fel bennünket. A távolság gyors leküzdéséhez az is hozzájárult, hogy hozzá voltunk szokva. A menza a Leányka úton üzemelt a Matematika, Fizika és Kémia Tanszékek alatt, a lánykollégium mellett, és a kollégistáknak minden nap kétszer, ebéidőben és vacsorakor oda kellett felvonulni étkezés céljából.

A kollégisták ebéd- és vacsorajegyet kaptak – a testnevelők még kalóriajegyet is, hogy bírják a fizikai megterhelést –, így csak a reggelijükről kellett gondoskodni, ami nem volt nehéz, mert a város tele volt tejvívőkkel, ahol tejet, tejeskávét, kakaót, sőt kimért tejfölt is lehetett kapni, friss péksüteménnyel együtt. Mi a kollégiumból a Líceumba tartva általában az akkori Vörös Csillag Mozival szemben lévő kis tejvívóban reggeliztünk, mert gyorsabban sorra kerültünk, mint a nagyobbik üzletben, a főiskola épülete mellett. A Kis-Dobó téri tejvívót csak

alkalmanként látogattuk. Volt viszont a Kis-Dobó téren egy műintézmény, amit vasárnaponként a menzára menet, sőt jövet is útba ejtettünk (akkor még szombaton is volt tanítás). Ez volt Náci bácsi borkóstolója, azaz az Egri Csillagok Termelőszövetkezet borkimérése. Egy deci rizling, no meg egy cigaretta mellett eldiskuráltunk a világ dolgairól.

Apropó, menza. A főiskola KISZ-bizottsága, ami a diákság legfőbb fóruma volt akkoriban, létrehozta a menzabizottságot. Egyrészt azért, hogy a hallgatók véleményét közvetítse az étkek minőségéről, bár erre a hallgatóság nem mindig tartott igényt, hanem saját maga fejezte ki esetleges nemtetszését. Például amikor erjedt tejfölt kaptunk vacsorára, és az egész társaság a menza falához vágta a romlott tejfölt tartalmazó poharakat. Az eset után néhány hétre drasztikusan javult az ételmezés minősége, majd visszaállt a régi színvonal, ami nem volt éppen rossz, de hát a menza az menza. A menzabizottság másik feladata az volt, hogy összegyűjtse azokat a konzerveket (hétvégén hideg csomagban kaptuk a vacsorát, általában konzerveket), amiket a hazautazók, nem lévén Egerben, nem vettek föl, és így az ételmezési vállalat raktárában maradtak. Én lettem a menzabizottság elnöke. Minden héten pontos kimutatást vezettünk arról, hogy hány ebédjegyet adtak ki, és hányat adtak le. A különbözetet a kollégiumba szállítottuk és elraktároztuk. Joga volt bárkinek igényelni belőle, ha éhen maradt, de a zöméből a főiskolai rendezvényeket, főleg szakesteket támogattunk. No, nem a konzervekből lettek a szendvicsek, a seregben megutált „gyíkhús”, azaz tavaszi vagdalt-hús-konzerv nem örvendett nagy népszerűségnek, de a város csemegeboltjaiban be lehetett cserélni egyéb élelmiszerre, és negyven-ötven konzervből már lehetett rendes élelmiszert vásárolni, sőt italt is a rendezvényekre. A bort egyébként mindig magántermelőktől vettük műanyag kannákban.

Nagyon emlékezetesek voltak az évfolyam-kirándulások. Két ilyenre került sor főiskolás éveim alatt. A Történelem Tanszék által rendezettre és a Magyar Nyelvészeti Tanszék felvidéki kirándulására. A történelem szakos kirándulást Czakó Kálmán és Molnár Józsi bácsi vezette. Az utóbbi csak a kíséző és a hangulat-karbantartó szerepét látta el. Czakó Kálmán erős kézzel irányított, és gondoskodott róla, hogy a szakmai program maradéktalanul megvalósuljon. Ennek eredményeként sok szép élménnyel gazdagodtunk az egyhetes dunántúli tanulmányi kirándulás alatt. Akkor még nem is sejtettem, hogy néhány év múlva én fogom szervezni ezeket a kirándulásokat.

5. kép: Történelem szakos hallgatók tanulmányi kirándulása az 1970-es évek első felében. A felső sor közepén: Kozári József hallgató, az alsó sor közepén Molnár József oktató

A Magyar Nyelvészeti Tanszék kirándulását Bakos József tanszékvezető vezette. A szlovákiai szepesi városok és Krakkó szerepelt a programban. Lőcse, Késmárk óriási élmény volt. Késmárkon a Thököly-sírnál sokkolt a felismerés, hogy nem tudom a Szózat dallamát. Soha nem tanították nekünk. Ezt természetesen gyorsan pótoltam. Krakkóban a Jagelló Egyetem könyvtárába is bementünk, és egy kedves helyi könyvtáros kalauzolásával még a 16–17. századi magyar diákok neveit tartalmazó regisztert is megtekinthettük. A kiránduláson Bakos professzor felesége és lánya is részt vett, és akkor vált világossá számunkra, miért jegyzi meg gyakran előadásain a professzor, hogy a legcsodálatosabb dolog a világon a nyelv, csak az a baj, hogy a nők is rendelkeznek vele. Az egyébként nagyon határozott és energikus Bakos professzornak egy szava sem volt a felesége jelenlétében. Ezen a kiránduláson kóstoltuk meg Lőkös István főztjét. Krakkóban ugyanis ő volt a szakács. A tanár úr Nagy Sándorral együtt a Magyar Irodalomtörténeti Tanszék emblemikus alakja volt. Nagy Sándorért főleg a lányok rajongtak, de meg kell adni, az előadásai is érdekesek voltak. Lőkös tanár úr Villon-előadására ma is emlékszem, és a főztje sem volt rossz.

A diplomaosztó éjszakáján a Dobó téri lovakon ülve (akkor még ott volt az egri vitézek szobra) torkunk szakadtából énekeltünk (a környék lakóinak nem

nagy öröme), búcsúztunk a diákévektől és többségünk a várostól is. Így az örömben némi szomorúság is vegyült. Szépek voltak a diákévek Egerben.

6. kép: Egy tanulmányi kirándulás, melyen a magyar–történelem szakosok is részt vettek. Középen: Bakos József főiskolai tanár, a Magyar Nyelvészeti Tanszék vezetője

4. MAKAI JÁNOS: HALLGATÓI ÉVEIM (1979–1983)

1978-ban nyertem felvételt a Ho Si Minh Tanárképző Főiskola történelem–orosz (orosz–történelem) szakára. Előtte négy évig a „Szilágyiba” jártam, vagyis az egri Szilágyi Erzsébet Gimnázium és Kereskedelmi Szakközépiskola diákja voltam. Abban, hogy a fenti két tárgyat választottam, óriási szerepe volt kiváló tanáraimnak, Szontágh Editnek és Kántor Tibornénak. A felvételre való felkészülésben nemcsak a közép-, hanem a főiskola is sokat segített. A korszak szemléletének megfelelően a fizikai munkát végző szülők gyermekei a FEB-től kaphattak szakmai támogatást. Az utóbbi a Felvételi Előkészítő Bizottság(ok) nevének rövidítése volt, és egy mozgalmat jelölt, melynek keretében a középiskolások feladatlapokat igényelhetek, illetve tölthettek ki. A tesztek és esszék főiskolai hallgatók javították ki, majd küldték vissza a feladónak. Később magam is bekapcsolódtam a középiskolások levelező felkészítésébe.

1. kép: A szerző tanulmányainak két meghatározó színhelye: a Szilágyi Erzsébet Gimnázium és Kereskedelmi Szakközépiskola új, belső udvari épülete, illetve a tanárképző főiskola központi objektuma, a Liceum. Az utóbbiból csak a tetőzet egy része és torony látszik.

A FEB keretében történő segítségnyújtás másik fajtája a táborok szervezése volt. Én az 1978-as tavaszi tábor munkájában vettem részt. A program hivatalos részét a Történelem Tanszék oktatói által tartott órák jelentették, amelyeken rájöhettünk, milyen a felkészültségi szintünk. Az egyik emlékezetes pillanat az volt, amikor Kávássy Sándor tanár úr jelezte, hogy már a felvételizőknek illik tudni az összes Árpád-házi király uralkodási évszámát. Ez azonban nem szerepelt a középiskolai követelmények között, s korábban én is csupán egyéni érdeklődéstől hajtva tanultam meg a fenti kronológiai adatokat.

A felvételi eljárásra 1978 júniusában került sor. A jelentkezési laphoz csatolni kellett a középiskolai KISZ-titkár és az Iskoláztatási Bizottság véleményét

*2. kép: A szerző előfelvételiként.
Kiskunfélegyháza, 1979*

is. A szóbeli és írásbeli felvételi vizsga eredménye a két tárgyból teljesen azonos, a maximálishoz közeli volt. A szóbeli felvételre a bizottság elnökének a Történelem Tanszék legendás oktatóját, Molnár Józsefet, egyik tagjának pedig a főiskola későbbi főigazgató asszonyát, Palcsóné Zám Évát nevezték ki. Úgy emlékszem, hogy a felvételi vizsgán történelemből a II. Internacionálét kellett bemutatni. A Nemzetközi Munkásszövetség története akkor a követelmények szerves részét képezte, s ideológiai szempontból is fontos volt. Egyébiránt később sem törölték a 19–20. század históriájának tananyagából, maximum más szempontok alapján közelítették, illetve közelítik meg.

A sikeres vizsgát követően, 1978 nyarán előfelvételis lettem. A mostani hallgatóknak nem mond túl sokat a kifejezés, legfeljebb az idősebb oktatóktól hallanak az előfelvételi rendszerről. A lényege az volt, hogy az adott időszakban felvett hallgatók közül a fiúkat 11 hónapos katonai szolgálatra kötelezték, s felsőoktatási tanulmányaikat csak azt követően kezdhették el. (Természetesen akadtak olyan felvettek, akik egészségügyi okok miatt a katonáskodás nehézségei alól mente-

sültek. Azonban az mindannyiunkat elgondolkodtatott, hogy a felmentettek között testnevelés szakosok is voltak.) Az egi előfelvételik szolgálatának helye a kiskunfélegyházi laktanya lett. Jómagam az alapkiképzés után a tűzérhíradó(so)k kötelékébe kerültem, s a sors fintora (vagy velünk élő történelem), hogy még a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erőinek Pajzs 79-es nagy hadgyakorlatán is részt vettem. Mindent egybevetve, ha nem csal az emlékezetem, a történelem szakos fiúkat – ellentétben a művészeti szakosok egy részével – különösebben nem gyötörte meg az előfelvételis lét.

1979 szeptemberében, több mint egy évvel a sikeres felvételi eljárás után végre elkezdhettem főiskolai tanulmányaimat. Akkor természetesnek tűnt, hogy elsőévesként nemcsak szóban, hanem írásban is esküt kellett tennem. Az esküokmány – Szűcs László főigazgató bélyegzős és jómagam saját kezű aláírásával – fennmaradt. Mivel azóta a szöveg egyfajta történeti dokumentumnak számít, érdemes szó szerint idézni: „... esküszöm, hogy a Magyar Népköztársaság Alkotmányát, alkotmányos jogszabályait megtartom. A Magyar Népköztársasághoz és annak dolgozó népéhez hű leszek, hazám megvédésére mindenkor készen állok. A főiskola szabályait megtartom. Minden örömmel arra törekszem, hogy tanulmányaimat a tőlem telhető legjobb eredménnyel végezzem, a haladó tudomány és technika eredményeit elsajátítsam és tudásomat a dolgozó nép szolgálatába állítsam.”¹

A tanulmányok megkezdése technikai szempontból nem volt könnyű, mivel a szakpárhoz kapcsolódó tanszékek külön épületben helyezkedtek el. A Történelem Tanszékhez ugyan részben a mostani (a 122–124-es) tanári szobák tartoztak a Líceum II. emeletén, azonban az elsőévesek számára a kétszáz éves épület ijesztő labirintusnak tűnt. Az órarendet a Líceum V. számú előadója elé tették ki, s mivel az intézmény valamennyi hallgatójára vonatkozott, először meg kellett fejteni. Kiderült, hogy történelemből az órák helyszíne többnyire a II. emelet IX/A és IX/B terme lesz, majd az is körvonalazódott, mi is a különbség az előadások és szemináriumok között.

Tanulmányaimat az ún. Kádár-címerrel díszített leckekönyvem segítségével próbálom meg felidézni, ám ez igen nehéz vállalkozás, mivel 1979 és 1983 között az indexben még nem minden esetben kellett olyan pontosan feltüntetni a tantárgyak nevét, mint a későbbiekben. Példának okáért: az „Egyetemes történelem” bejegyzésekről csak a félévek sorszama vagy az oktatók neve alapján lehet eldönteni, hogy melyik korszakra vonatkoznak. A leckekönyvben való eligazodást az is nehezíti, hogy a kurzusok aláírással, gyakorlati jeggyel, kollokviummal

1 Esküokmány, Eger, 1979. szeptember 8. A szerző tulajdonában

vagy szigorlattal végződtek. Arra nincs lehetőség, hogy a Történelem Tanszék tanárait és kurzusait részletesen bemutassam, ezért az alábbi sorok teljes mértékben szubjektív szelekciót tükröznek.

Az oktatókkal való ismerkedés lényegében négy évet vett igénybe. Az ókort és a középkor egy részét Molnár József tanította, aki saját bevallása szerint a főiskolai oktatás alfája és ómegája volt, s ezt nehezen lehetett megkérdőjelezni, mivel 20. századi egyetemes történelemből szintén ő tartotta az előadásokat. Az első év elején elvitt bennünket a Rókus-kápolnához, ahol jótanácsokat kaptunk tőle. Molnár tanár urat alapos felkészültség, jó előadói véna és a hallgatók maximális tisztelete jellemezte. A vizsgákon igyekezett minél kellemesebb légkört teremteni és változatos módszereket alkalmazni. Ha ő adta a tételt, a fiúk bizvást számíthattak valamelyik háborúra.

Az 1492-től 1640-ig tartó egyetemes történelmi időszak (a korabeli szakaszolás szerint ez még a középkorhoz tartozott, a hozzá tartozó jegyzetet pedig Molnár József írta²) rejtelseibe Kozári József igyekezett minket bevezetni, s ami engem illet, ez a törekvése teljességgel sikeres volt. 1980-ban aligha gondoltam volna, hogy hat év elteltével én veszem át a korszak történetjének oktatását, s az még 2021-ben is az én feladatom lesz. A Kozári tanár úr által választott kérdéskörök közül különösen a Kolumbusz előtti indián kultúrák története ragadott magával, ezért az egyáltalán nem a véletlen műve, hogy ebben a témában évtizedek óta hirdetek speciálkollégiumot.

A Bevezetés a történettudományba című, rettegett kurzus és a magyar történelem 1526-ig tartó két szakasza kapcsán azonnal Kávássy Sándor és Bohony Nándor neve jut eszembe. Előbbi a rendszerváltozás után az országos politikai életben is hallatta a hangját, míg utóbb említett tanárom – rövid ideig kollégám – jelentős szakmai karriert futott be. Mindketten kiválóan felkészült szakemberek voltak, Bohony Nándorral kapcsolatban egyenesen az volt az érzésem, hogy a magyar és az egyetemes történelem bármely korszakát kiválóan oktatta volna. Lágyszívű vizsgáztatónak egyiküket sem nevezném, s főiskolás időszakom két különös esete is hozzájuk köthető.

Az első félévben a legelső szóbeli számonkérés a Bevezetés a történettudományba című tárgyból volt Bohony Nándornál. Az egész évfolyam páni félelem által hajtva tanult, jómagam is alaposan felkészültem. A tétel ismertetése azonban Bohony tanár úrnak nem igazán tetszett, én pedig elsőévesként nem mertem

2 Molnár József, 1979

szólni, hogy azt mondom, ami a Kávássy-jegyzetben³ szerepel. Ehelyett vártam a szomorú végkifejletet, amely végül nem következett be. A vizsgáztató egymás után tette fel kérdéseit a többi tételből, s mivel azoktól nem jöttem zavarba, négyest adott. Jelzem, a magyar és egyetemes történelem egyes periódusaival foglalkozó tárgyakkól az egri főiskolán és az ELTE-n is kizárólag jeleseim voltak.

A másik „vizsgaélmény” a magyar történelem 1790-ig tartó szakaszát felölelő szigorlathoz kapcsolódott. Ennek lebonyolításában a fentebb említett két oktatón kívül Czako Kálmán tanár úr is részt vett. (Később, néhány hónapig ő szintén kollégám volt a tanszéken.) 1981-ben a szóbeli vizsgát ki lehetett váltani egy írásbelivel, de azóta sem sikerült rájönnöm, hogy a teszt összeállítása milyen szempontok alapján történt, s ezt a meglepetést tükrözték a katasztrofális eredmények is. A jegyeket szóbeli formában hirdették ki, az évfolyamunk (a történelem szak választható párja akkor a magyar, az orosz, az ének és a népművelés volt) többsége pedig megadta magát, mivel nem szándékozott a hatalmas terjedelmű anyaggal ismételten megküzdeni. Mindössze ketten nem fogadtuk el az érdemjegyet. Rajtam kívül csak csoporttársam, Korcsmáros Tibor protestált. Így aztán rengeteg időt és energiát kellett a szóbeli szigorlatra való felkészülésre fordítanunk, de bebizonyítottuk, hogy a számunkra felajánlott írásbeli jegy végeredményként teljesen irreális volt.

3. kép: Akik 1981-ben protestáltak: Korcsmáros Tibor (balról) és Makai János. Középen: Korcsmárosné Vidák Zsuzsanna. A fotó az eset után két évtizeddel, a 2001-es csoporttalálkozáson készült.

3 Kávássy Sándor, 1979

A magyar történelem 1849–1918 közötti időszakát Für Lajos vezetésével tanulmányoztuk. Akkor még nem sejthettem, hogy később, fiatal tanársegédként az előadásaihoz kapcsolódva szemináriumot fogok vezetni. Mivel a tanár úrnak 1956-os „múltja” volt, hiába számított országosan ismert kutatónak, egyetemi katedrához nem jutott. Nagy József tanszékvezető viszont meghívta őt az egri főiskolára,⁴ és ez nyерő lépésnek bizonyult. Für Lajos életvidám, barátságos ember volt, ugyanakkor rendkívül fegyelmezett, korrekt oktató. Az órái élményszámba mentek, s a felsőbb évesek előre felhívták a figyelmünket arra, hogy külön készüljünk fel a nemzetiségi kérdésről szóló előadására. Nem csalódtunk. A tanár úr a csoportunk szemináriumát a Líceum pinceklubjában, vagyis egy, korábban tüzelő tárolására használt pincében tartotta. A helyszín ugyan nem volt ideális, az órák mégis emlékezetesek maradtak. Különösen tetszett, hogy Für Lajos nagy hangsúlyt helyezett arra, hogy a hallgatók a források alapján képesek legyenek következtetések levonására, önálló véleményalkotásra.

A 20. századi magyar történelmet Nagy József oktatta. Nyugodt stílusban, a szélsőséges értékelések csapdáját kikerülve próbálta velünk megismertetni, megszerettetni ezt a vérzivataros időszakot. A tanár úr már akkor is jelentős tankönyvszerzői múlttal rendelkezett: két szöveggyűjteményt állított össze a magyar történelem forrásaiból. Az egyik az őstörténettől 1790-ig,⁵ a másik 1790-től 1962-ig tartalmazta a válogatott kútfőket.⁶ Az évfolyamunk Magyarország 1849–1918 közötti történetének megismeréséhez az ő jegyzetét⁷ is használhatta. Nagy József a magyar történelem egészét tekintve jól felkészült tanárnak számított. Tanszéki beszélgetések során ennek az egyik okát is megadta: fiatal oktató korában a magyarság történetét a kezdetektől napjainkig kellett tanítania.

Nagy József ugyanakkor ismert helytörténész volt, aki több kérdést is kutatott. A nagyközönség számára írásai közül a legismertebb minden bizonnyal az Eger történetéről készített kötete volt, s ehhez két megjegyzést érdemes tenni. Egyrészt ő Eger történetét – természetesen saját eredményei mellett a szakirodalom bevonásával – az 1970-es években egyedül írta meg, jelenleg viszont egy egész kutatócsoport dolgozik az újabb kiadáson. Másrészt mivel 1983-ban, végzésünk évében is értékesebbnek számított a szerző kézjegyével ellátott kötet, többen megvásároltuk és dedikáltattuk az Eger történetét. Nagy József az én példányom-

4 Für Lajos 1981 és 1987 között volt a Történelem Tanszék szerződéses oktatója: *Nagy József*, 1998. 63.

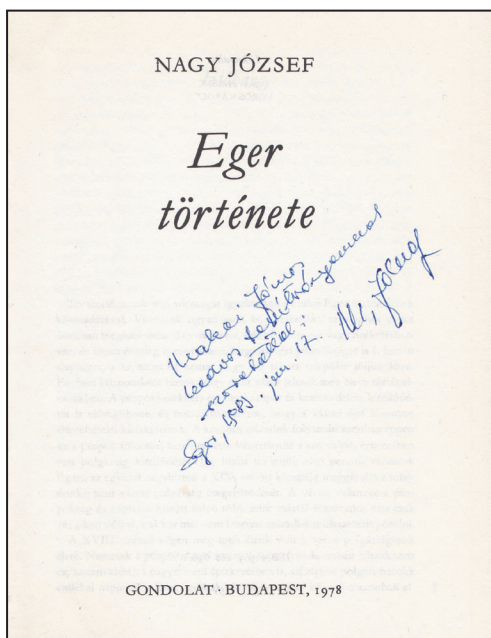
5 Nagy József (szerk.), 1979

6 Nagy József (szerk.), 1982

7 Nagy József, 1981

ba ezt írta: „kedves tanítványomnak szeretettel”.⁸ Amikor a dedikációról egy „jóindulatú” évfolyamtársamnak beszámoltam, ő jelezte, hogy szerinte a tanár úr minden hallgató kötetébe ezt írta. Ebből a reakcióból annyi biztosan igaz, hogy Nagy József minden tanítványához barátságosan, emberségesen viszonyult.

Főiskolai tanulmányaim lezárása után két évig, 1983 és 1985 között az ELTE történelem kiegészítő szakára jártam, s így össze tudtam hasonlítani a két intézmény képzését. Egyértelművé vált, hogy Egerben a korszakok többségéből alapos szaktárgyi felkészítést kaptam. Az 1970–1980-as évek fordulóján a mostanihoz képest kevesebb volt a szakpár, következésképpen az ütközés, s így a hallgatók be tudtak járni az órákra, és be is jártak. A főiskolai oktatók előadásai követhetők voltak, s aki tudott jegyzetelni, az könnyen fel tudott készülni a vizsgákra. Az órát mulasztó diákok számára emlékezetem szerint minden tárgyhoz lehetett főiskolai jegyzetet vásárolni. (Sajnos, az ELTE-n nem ez volt a helyzet. Az egyetemi oktatók valószínűleg kevésbé tartották fontosnak az egységes tananyagot. Sokszor annak is örültem, ha legalább elavult jegyzetet lehetett vásárolni, azonban az is előfordult, hogy egy-egy kollokviumra vagy szigorlatra való felkészüléshez komoly gyűjtőmunkával kellett megszerezni a tételek anyagát.) Az egeri szemináriumok is hasznosak voltak. Számomra a legnagyobb problémát az jelentette, ha valamelyiken túl sok volt a hallgatói referátum, mivel a hallgatók egy része nehézkesen rostálta át a kiadott szakirodalmat, illetve inkább ismertetett, mint magyarázott. Diákként szerzett tapasztalataim miatt tanárként mindig óvatosan viszonyultam a „kiselőadások” mennyiségéhez, és ehhez az elvhez még ma is tartom magam.

4. kép: Nagy József dedikációja
Makai János számára, 1983

8 Nagy József, 1978. 3. A szerző példánya

Ugyancsak érdemes foglalkozni a szakmódszertannal. A főiskolai képzésnek országos szinten és Egerben is ez volt az egyik erőssége. A hallgatókat olyan jól felkészítették az általános iskolában folyó gyakorlati munkára, hogy a megszerzett ismereteket akár magasabb szinten is lehetett hasznosítani. (Az én esetemben ez a megállapítás teljes mértékben megalapozott: végzés után azonnal egy egri szakközépiskolában kezdtem tanítani.) A módszertani szemináriumokon megtanultunk tanmenetet, óratervezetet írni, elméletben elsajátítottuk az órartartással kapcsolatos tudnivalókat, a gyakorlóiskolában pedig alkalmazni kezdtük az elméletben megtanult és a hospitálás során megfigyelt lépéseket. Általános iskolai rutinszerzésünk helyszíne hivatalosan nem is volt gyakorlóiskola, én mégis jó szívvel emlékszem rá. A csoportunkat a Csebokszári lakótelep VI. számú (a fiatalabbak kedvéért: a Felsőváros Balassi Bálint nevét viselő) iskolájába osztották be. Ott Barczai Jánosné volt a szakvezetőnk, s ő felkészülten, következetesen, türelemmel és szeretettel vezetett be minket a történelemtanítás mindennapjainak világába. A másik tárgyból „valódi” gyakorlóiskolában szereztem rutint, de tapasztalataim vegyesek voltak.

Az egri főiskola tehát általános iskolai tanárokat képzett, még hozzá eredményesen. Hallgatóként keveset tudtam arról, milyen szerepet játszik a kutatás a Történelem Tanszéken. Tanáraink általában magyar történeti, leginkább helytörténeti témákat választottak, ám publikációik közül csak keveset olvastam. A tudományos diákkör fő profilja szintén a helytörténeti kutatás volt. Jómagam egyetemes történeti témát választottam, de ezzel igen rögzös útra léptem, mivel ehhez közvetlen segítséget Egerben nem kaphattam. Mivel a kutatómódszertani szemináriumok akkor még nem szerepeltek a tantervben, illetve a szakdolgozatok tartalmi és formai követelményei sem voltak olyan szigorúak, mint a későbbiekben, a tudományos tevékenység mesterfogásait jórészt az ELTE-n sajátítottam el. E tekintetben a mostani helyzet alig hasonlítható össze az évtizedekkel korábbival. Ma minden diáknak tisztában kell lennie az alapvető kutatási ismeretekkel, országos szinten magasan jegyzett történész-tanároktól lehet rutint szerezni, akár diszciplináris mesterképzést is lehet választani, és az Egerhez ragaszkodó hallgatóknak nem kell elhagyniuk az intézményt ahhoz, hogy megfelelő felkészültség esetén doktori iskolában folytathassák tanulmányaikat.

Évtizedek távlatából is fontos kérdés, hogy milyen volt a főiskolás diákélet Egerben. Érdemes visszakérdezni: volt szabadideje annak, aki a történelem mellé egy nyelvi szakot választott? Nos, elég kevés. A kollégiumi szobánkban két orosz–történelem és két földrajz–testnevelés szakos hallgató lakott. Mi, akik az

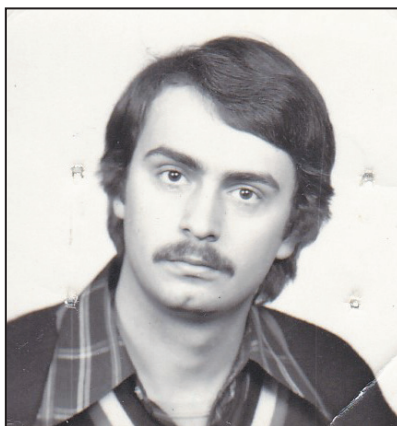
előző párost alkottuk, gyakran még este tíz után is kötelező irodalmat olvastunk vagy a következő napi szemináriumra kiadott feladatokkal foglalkoztunk, míg a szorgalmi időszakban szobatársaink kezében viszonylag kevés olyan produktumot láttunk, amely a Gutenberg-galaxishoz tartozott. Hétköznapjaink jó részét vagy az órákon, vagy a Líceum könyvtárában töltöttük. Az utóbbi részleg II. emeleti szobáiban és raktárában jelenleg a Történelemtudományi Intézet igazgatója, titkárnői és egyes oktatói dolgoznak, egykori olvasóterme pedig 319-es számmal a történelem szakosok óráinak biztosít helyszínt. A könyvtár központi részlege mellett mindkét szaktanszékünk könyvgyűjteményét is igénybe vehettük. Utólag is nagyon értékelem, hogy tanáraink döntő mértékben könnyen beszerezhető irodalmakat tettek kötelezővé, így nem fordulhatott elő olyan helyzet, mint egyes egyetemeken, hogy tudniillik a professzorok esetenként elérhetetlen köteteket kértek számon a hallgatóktól.

A kevés szabadidő egy részét is tanszéki rendezvények töltötték ki, pl. szakestek, TDK-események, kirándulások, régésztáborok. A Líceumban tartott szakesteknek különleges hangulata volt, mert ott lehetőség nyílt a többi évfolyam hallgatóinak megismerésére is. Amikor alsóbb évesek voltunk, felbecsülhetetlen értékű tanácsokat kaptunk a felsőbb évesektől, öregebb diákként pedig mi adtuk ezeket tovább a fiatalabbaknak. A szakestek fénypontja a tanárparódia volt: egy-egy tehetséges társunk mesterien tudta utánózni a karakteresebb oktatókat. Ilyenkor az egyik legnagyobb sztár Molnár József tanár úr volt. A műsorokban is szereplő kijelentései közül ezen a helyen csak egyet idéznék: „1917-ben születtem, tehát egyidős vagyok a nagy októberi szocialista forradalommal”. Molnár József szeretett beszélni feleségéről, Giziről és kislányáról, Erikáról, s a tréfamesterek a velük kapcsolatos poénokat sem hagyhatták ki. A szakestek hangulatát a változó minőségű egri bor is javította, ám a jókedvű hallgatók számára előbb-utóbb véget ért a rendezvény, a terem rendjét viszont helyre kellett állítani. Tanári irányítással azonban ez sem okozott problémát.

A tanszéki tudományos diákköri munkához itt csak két adalékkal szolgálnék. Különleges színfoltot jelentett, ha az OTDK helyszínére elutazhattunk, ott a diákok előadásait és a zsűri tagjainak, illetve a hozzászólásra jelentkezetteknek a véleményét meghallgathattuk. Számomra a szegedi főiskolán oktató Kovács Zoltán tanár úr álláspontjának kifejtése volt egyedi és utánózatlan. A másik adalék azzal kapcsolatos, hogy Egerben időnként ismert történészek számoltak be az eredményeikről. Egyik alkalommal a rendezvény előtt megkérdeztük Für Lajost, hogy miről fog nekünk beszélni. A válasz, miszerint az alföldi tanyavilággal kap-

csolatos kutatásairól, némileg csökkentette a lelkesedésünket. Mi érdekesebb és érzelmi szempontból izgalmasabb témára számítottunk.

Az utazások mindkét szakom különleges színfoltját jelentették. A Történelem Tanszék legtehetségesebb szervezője Kozári József volt, s ebben az időszakban már az ő nevéhez kötődtek egyebek mellett a minden évfolyam minden hallgatója számára kötelező dunántúli tanulmányi kirándulások. Ezek nagymértékben segítették elő a történelemtanári pályára való felkészülésünket, ráadásul közösségformáló erővel is bírtak. Mivel legalább két kísérő jött velünk, a tanszékhez való szorosabb kötődést is elősegítették. Kozári tanár úrhoz, aki immár több mint három évtizede kollégám, két emlékezetes külföldi utazásom is kötődik. Az egyik egy 1982-es szlovákiai–csehországi kirándulás volt a besztercebányai főiskola szlovák hallgatóival közösen. Az úti célok között Prága is szerepelt, s úgy megtetszett, hogy azóta többször visszatértem oda. A legmaradandóbb élményem az volt, hogy a prágai várban kinézhettem azon az ablakon, ahonnan 1618-ban a felkelő csehek kidobtak két királyi helytartót és egy titkárt. A másik tanulmányi kirándulás 1983-ban az Erdéllyel való ismerkedést segítette elő. Nagy lelkesedéssel készültünk rá, de nem volt veszélytelen vállalkozás, mivel az 1980-as évek elején Romániában még Nicolae Ceaușescu regnált. Kozári tanár úrnak már a szervezés közben meggyűlt a baja a főiskola párttitkárával, s jelezte felénk, hogy ha az út során problémák merülnek fel, őt kirúghatják. Nos, atrocitás nem történt, viszont pl. Kolozsváron, Marosvásárhelyen és Segesváron unikális élményekkel gazdagodtunk.

5. kép: Makai János az egri főiskola hallgatójaként

A régésztáborok szintén Kozári József nevéhez kötődtek. Ezek szervezéséhez sok egyeztetésre és türelemre volt szükség. A tanár úr nemcsak a nyári szabadsága egy részét áldozta ezekre az ásatásokra, hanem a fizikai munkából szintén kivette a részét. A hallgatókra a rekkenő hőségben is lehetett számítani, a hangulat pedig általában nagyon jó volt. Évfolyamtársam, Tóth Éva például a Belpátfalván megrendezett táborból ezt írta egy képeslapon – akkoriban annak küldése még természetes dolognak számított –: üdvözetünket küldjük Bé-Lapátfalváról. Egyetlen régésztábori szerepvállalásomra 1980-ban került sor: Tóth Éva és Veres Zoltán magyar-történelem szakos diáktársaimmal együtt a Tác község melletti Gorsium feltárásában vettem részt, kivételesen Kozári tanár úr nélkül. Még emlékszem a valódi és vélt sikerekre. Az előbbihez az tartozott, hogy a városfal egy része a mi szelvényünkéből bukkant elő, míg az utóbbit egy as és egy lócsontváz megtalálása jelentette. Lelkesedésünket lehűtve az ásatást vezető régész közölte, hogy a bronzból készült római kori pénzérméből már van egy kosárnyi, a ló kimúlásának időpontját pedig a 20. századra tette.

A tanszékhez egy szürreális történet is kapcsolódik. 1980-ban – már nem tudnám megmondani, milyen szinten – döntés született arról, hogy a főiskolai hallgatók közreműködésével be kell mutatni A peleskei nótárius című darabot. A szereplőválogatás egyszerűen zajlott: az egyik órán Kávássy Sándor egyszerűen kijelölte azokat, akik a második félév végén jól szerepeltek a magyar történelem vizsgán. A módszer nem aratott népszerűséget, de a tanár úr nem az az ember volt, akivel ilyen kérdésben vitatkozni lehetett. Ezt követően egy szakember vezetésével valamiféle tréning kezdődött, amelynek részeként a Líceum dísztermében az alábbiakat kellett gyakorolni megfelelő hangmagassággal: „*Gyere le! Nem megyek.*”, „*Én vagyok a kicsi boc. Én vagyok az öreg medve.*” Az utóbbi két mondatnál egyértelműen kiderült, hogy nincs színészi vénám, ráadásul a tervezett szereposztás is riasztó volt. Szorult helyzetemből a másik szakom segített ki, mivel hathetes, önkéntes részképzésre lehetett utazni a Szovjetunióba. A legnagyobb akadályt azonban még le kellett küzdeni. A szintén „besorozott” Korcsmáros Tibor barátom halálmegvető bátorsággal felkereste Kávássy tanár urat, és jelezte, hogy ideiglenesen mindketten elhagyjuk az országot. Később kiderült, hogy jó döntést hoztunk. Bár 1980 végén Ogyesszában is a tanulásé volt a főszerep, szabadidőnkben olyan helyekre jutottunk el, amelyek talán azóta is kimaradtak volna az életünkéből: csoporttársaimmal hajókiránduláson vettünk részt a Fekete-tengeren, jártunk az 1945-ös jaltai értekezlet színhelyén, meglátogattuk Szocsit, és kaptunk egy kis ízelítőt a Kaukázusból.

6. kép: A csoport Szocsi kikötőjében, 1980. Balról jobbra: Patkós Edit, Makai János, Papp Zsuzsanna, Biri Mária, Madarász Csilla, Kovács Éva, Doman Erika, Lázai Tünde, Sziklai Judit, Belkó Edit, Farkas Katalin, Kádas Ella (részben takarásban)

A tanszéki programoktól független szabadidőnkben örültünk a város által nyújtott lehetőségeknek, élveztük, hogy Egerben lehetünk. Volt olyan időszak, amikor hétvégén én is a Liceum pincéjében tartott diszkóban táncoltam. Időnként eljutottam a Széchenyi utcán üzemelő Vörös Csillag (későbbi nevén: Uránia) moziba, sőt a Szépasszony-völgybe is. Három alkalommal dolgoztam építőtáborban. A Balassi Bálint Általános Iskola közelében található egyik épület lakói nem is sejtik, hogy brigádvezetőként részt vettem az átadás előtt álló házuk takarításában. A másik két alkalom Miskolchoz és az NDK-beli Erfurthoz kötődött. Arra, hogy a szocialista Kelet-Németországban 1982-ben még virágzott a személyi kultusz, a sok helyen látható Honecker-portrék figyelmeztettek. Egyébiránt a népek barátságának jegyében az erfurti építőtábori munkahelyemen egy jókedvű laoszi férfi is dolgozott. Sajnos, német nyelven elsütött vicceiből keveset értettem. Viszont maradandónak bizonyultak az egyhetes országjárás bizonyos részletei. A reformációt tárgyaló órákon még manapság is elmondom, mennyire tetszett az eisenachi Luther-ház vagy milyen volt a maga valóságában a nagy reformátor wartburgi fogságának helyszíne.

A hallgatói élet fontos színterét jelentették a kollégiumok, és alacsony térítési díj fejében csoporttársaim többségével együtt én is egy ilyen intézmény lakója voltam. Abban az időszakban a főiskolai kollégiumok munkásmozgalmi szemé-

lyiségek – Berzeviczy Gizella, Hámán Kató és Kun Béla – nevét viselték, s jómagam az egykori külügyi népbiztosról elnevezett Leányka úti épületbe kerültem, amelynek mai neve az Almagyardombi Kollégium. Puritán hely volt, de szerethető. A nyári vizsgaidőszak túlélése számított a legnagyobb kihívásnak, mivel déli fekvésű, harmadik emeleti szobánk hőmérséklete majdnem annyi volt, mint a külső levegőé. Hazautazhattam volna, de a társas tanulás híve voltam. A vizsgákra szinte mindig valamelyik szobatársammal vagy csoporttársammal készültem. Ez a sikeres módszer nemcsak a tételek anyagának pontosítását, hanem a megtanult részek tudásszintjének azonnali ellenőrzését is lehetővé tette.

A szállás egyik legnagyobb problémáját az órák helyétől való távolsága jelentette. Mivel a Történelem Tanszék a Líceum épületében, az Orosz Tanszék pedig a Klapka utcában (a mostani Érsekkerti épületben) működött, sokat kellett gyalogolni. Húszéves kor körül ez elvileg nem jelenthetett nagy problémát, da az étkezés miatt a „hegyről” kétszer kellett lejönni, illetve oda felmenni. A kollégiumi ellátáshoz hozzátartozott az ebéd és a vacsora is, és mindkettőt a Leányka úti étteremben lehetett elfogyasztani. Ebből az következett, hogy reggel le kellett jönni a Kun Béla Kollégiumból, a délelőtti órákat követően a Klapka utcából vagy a Líceumból a Szarvas tér vagy az egri vár melletti lépcsők érintésével fel kellett mászni – ez majdnem szó szerint értendő – az ebédlőbe, majd visszatérni a belvárosba, délután vagy este pedig ismét meg kellett célozni a szállást. A vacsorát viszont nagyon értékeltük. Mivel az étterem a jelenlegi helyén volt, könnyen meg lehetett közelíteni, s így az esti étkezés időnként a napközben sokféle szét-szóródó kollégisták egyfajta közösségi rendezvényévé vált. A vacsora hétvégén is járt, s azt is megillette, aki nem tartózkodott Egerben. Többnyire konzerv formájában lehetett hozzájutni. Ennek a helyzetnek az lett a következménye, hogy egyes kollégisták a tanév során össze tudták gyűjteni a hosszú nyári programok konzervszükségletét.

Végül érdemes felidézni a főiskolás lét költségeit. Az 1979–1983 közötti években akkor is diplomát lehetett szerezni, ha a család szerény körülmények között élt. A ruhanemű, az élelmiszer és az utazás az állami dotáció miatt olcsó volt. Férfiként – tehát rossz megfigyelőként – az akkori öltözködésről nem tudok érdemben beszámolni, s az étkezésről sincs sok emlékem. Nekünk, kollégistáknak önállóan csak a reggelizést kellett megoldanunk. Erre a célra sok esetben a Kis-Dobó téri tejivót vettük igénybe, ahol finom kakaót és friss kiflit lehetett kapni. Mivel a dél-hevesi szülőfalum és Eger közti távolság mindössze 48 kilométer, a hazautazásra nem kellett sokat költenem. Úgy emlékszem, hogy a tanulmá-

nyi kirándulásokat és részképzéseket jelentős mértékben állami finanszírozással szervezték meg. (A Szovjetunió belüli fakultatív programok költségét egy-egy farmernadrág vagy tréningruha értékesítésével mi magunk fedeztük.)

Az 1980-as évek elején a könyvek még olcsók voltak, s így a szakirodalmat én is bőségesen vásároltam. Utólag legfeljebb azon csodálkozom, hogy miközben egyetemes történelmi kutatási témám már körvonalazódni kezdett, szabadidőmben döntő mértékben magyar történelmi témájú köteteket olvastam. A főiskolai jegyzetek ára nem volt megterhelő, ezért azok beszerzése sem jelentett gondot. Részben a tanszéki szobámban, részben a lakásomon ma is ereklyeként őrzöm azokat, pedig sok helyet foglalnak el.

7. kép: A csoport egy része Egerben az 1982–1983-as tanévben. Az álló sorban balról jobbra: Sziklai Judit, Papp Zsuzsanna, Patkós Edit, Sarkadi Nagy Adrienn, Oláh Edit, Lázai Tünde, Madarász Csilla (jórészt takarva), Maruzs Márta, Vidák Zsuzsa, az alsó sorban balról jobbra: Makai János, Szabó Zoltán (†)

Az én hallgatói éveim alatt is működött az ösztöndíjrendszer. A szociális ösztöndíjat a család anyagi helyzetének függvényében folyósították. Sajnos, arról nem készült statisztika, hogy a kereseti igazolások az esetek hány százalékában tükrözték a szülők tényleges jövedelmét. A másik forma a tanulmányi ösztöndíj volt, amely viszont valós adat, a tanulmányi átlag függvénye volt. Azonban ezt

nem mechanikusan állapították meg, a folyamatnak volt egy demokratikus eleme is: ha nem csal a memóriám, az adott szakpár hallgatói a közösségért végzett munka beszámításával módosíthatták az összeget. Számomra a szisztéma legkellemesebb elemének a kiegészítő ösztöndíj számított. Mivel a II. és III. évfolyam zárásakor sikerült megfelelnem a szigorú szabályoknak, az utolsó két tanévben népköztársasági ösztöndíjban részesültem. Ennek összege havi 2000 forint volt, de ez utólag csak valamihez viszonyítva értelmezhető. Összehasonlítási alap lehet például az akkori fizetés, s a sajátomat nem nehéz kideríteni: 1983-ban kezdő középiskolai tanárként havi 3000 forintot kerestem.⁹

9 Kinevezés. Gép-és Műszeripari Szakközépiskola és Kollégium, Eger, Rákóczi út 2. sz. Ügyiratszám: 630/1983. Eger, 1983. augusztus 1. A szerző tulajdonában

„HOSSZÚ ÚTRA MENTEM, DE ITT KÖZEL JÁROK”

5. BARTÓK BÉLA: EMLÉKEIM AZ EGRI TÖRTÉNELEMTANÁR-KÉPZÉSRŐL (1989–1993)

Huszonkettedik születésnapom után néhány nappal, 1989. szeptember 8-án volt az egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskola nyilvános tanévnyitó ünnepi tanácsulése, amikor magyar–történelem szakos hallgatóként megkezdtem felsőfokú tanulmányaimat. A 42. tanévet Perge Imre főigazgató-helyettes és Orbán Sándor főigazgató nyitotta meg, aki két hónappal korábban kapta meg ezt a megbízatását. Több mint 400 hallgatótársammal esküt tettünk, és a főiskola „polgárai” lettünk. A két szakpár tudományos ismeretei mellett pedagógiai és pszichológiai tudást is szereznünk kellett a tanári hivatáshoz, mert akkor is ez volt a főiskola legfőbb célja. A díszterem előtt állva – mivel oda már nem fértem be – azt is hallhattam, hogy nyugati idegen nyelveket is kell majd tanulnom. A főigazgató a kinti hangszórók segítségével beszélt a főiskolai önállóság növeléséről, az új tantervről, a tanári béremelésekről, a számítástechnika oktatásának kiterjesztéséről, a kötelező középfokú nyelvvizsgáról, a levelező és esti tagozatos oktatásról. Ezután mondtuk el közösen az esküt, amelynek szövegére már nem emlékszem, majd egyesével elvonultunk a főigazgató elé, aki kézfogással üdvözölte az elsőéves diákokat.

Akkor még nem tudtam arról, hogy hónapokkal korábban Egerben milyen izgatott vita bontakozott ki az intézmény nevének megváltoztatásáról, és azt sem hallottam, hogy Eszterházy Károly püspök neve már felmerült. Az idegen nyelvek oktatása viszont állandóan napirenden volt, mert az orosz nyelvet tanító tanárok jövője, átképzése legalább annyira sürgető téma volt, mint a nyugati nyelvek elsajátítása. Az évnyitó után derült ki számomra, hogy az orosz mellett már eszperantót is választhatok, ami számomra meglepő és érthetetlen opció volt.

Az egri felsőfokú történelemoktatás jelentőségét mutatta, hogy a következő hónapokban sokat beszéltek, írtak erről a városban. Történelemtanárnak lenni akkor sem volt könnyű, de izgalmasnak tűnt olyan korban tanulni és tanítani a történelmet, amikor még minden változik, alakul, forrong, semmi nem hűlt ki, és nem csillapodott le. A történelem tanszék vezetője, Nagy József nyitott volt az újításokra, és mindig is fontosnak tartotta a gyakorló tanárok továbbképzését, ezért azt is olvastam a folyosón lévő falújságon, hogy a Heves Megyei Pedagó-

giai Intézetben előadásokat rendeznek Magyarország szovjet megszállásáról, a Rákosi-korszakról, a sztálinizmusról, a hidegháborúról, 1956-ról, a Kádár-rendszerről, de a jogállamról és a képviselői demokráciáról is. Az egri Ifjúsági Ház is indított egy Történelem, művészet, műveltség című előadássorozatot, amelyen több történelem szakos diák vett részt, mint például egy 1989. szeptemberi rendezvényen, ahol Kákósy László, az ELTE oktatója legfrissebb egyiptomi kutatásairól tartott beszámolót. Az utóbbi azért is tűnt érdekesnek és hasznosnak, mert Kriston Pál ókortörténeti óráin az első félévünkben melegen ajánlotta, és kötelezővé is tette a neves tudós könyveit.

Az első tanév követelményeinek teljesítése közben nem tudtam róla, hogy milyen heves vitákat kavart a névváltoztatás, de 1989 októberében elmentem szavazni Eszterházy Károlyra. Most már tudom, hogy akkor viszonylag alacsony volt a részvétel, mert a körülbelül 1600 hallgatóból alig 500-an szavaztunk, az 570 főiskolai alkalmazottból viszont csak 152 ment el véleményt nyilvánítani. A szavazás után volt a gólyabálunk, amelyen az elsősöknek illett megjelenni. Akkoriban az volt a szokás, hogy az előtte való héten zajlott a diákrektor-választási programsorozat, amikor három hallgató versenyzett a címért, mint manapság a középiskolai diákigazgató-kampány során. A gólyabálon esküt kellett tennünk, volt „rendes ivás” (egy üdvözlő koccintás), a diákrektor mondott egy rövid köszöntőt, majd többféle zenére lehetett szórakozni: itt volt az Old Boys, a Super Trio, a Líceum pinceklubjában diszkót, máshol pedig táncházat rendeztek.

Egyébként hivatalosan 1990. július 1-jétől változtatta meg Magyarország kormánya Eszterházy Károly Tanárképző Főiskolára az egri intézmény nevét, és ennek örömére 1990 szeptemberében az évnyitó mellett tudományos konferenciát is rendeztek a püspök emlékére, amelyen nemcsak irodalomtörténészek és egyházi személyek kaptak szót, de bevezetésként Nagy József tanár úr Eger 18. századi állapotát mutatta be.

1989 októberétől a főiskola helyt adott politikai rendezvényeknek is: tartottak itt előadást az akkor újjászerveződő szociáldemokraták, kereszténydemokraták, szabad demokraták. Ugyanakkor a főiskola nyitottabb lett a vallásos programokra, mert az Egri Hittudományi Főiskola – más néven papi szeminárium – tanárai, valamint budapesti teológus professzorok is tarthattak már előadásokat órarenden kívül az érdeklődők számára. Mikolai Vince plébános például a kereszténység szociális tanításait elemezte a hallgatóságnak.

Arra szintén emlékszem, hogy kitöltöttem egy kérdőívet a főiskolások szociális helyzetével kapcsolatban, az elemzés eredményeit viszont csak sokkal később

sőbb olvastam. Nem volt könnyű a néhány ezer forintos ösztöndíjból fenntartani magunkat. Ennek az 1990-től egyre látványosabb gazdasági és társadalmi válság volt az egyik oka. A pénzbeli segély nem kompenzálta a hiányosságokat, az alacsony ösztöndíj pedig valóban nem ösztönözte a szorgalmas tanulást. A Tanulmányi Osztály, a Gazdasági Osztály mellett jogos bírálata érte a menzát és a kollégiumokat. A főiskolai diákétterem valóban messze volt a Líceumtól – én személy szerint sosem ebédeltem ott –, de úgy hallottam, hogy a közelben előadásokon, gyakorlatokon részt vevő reálszakosok rendszeresen felkeresték, bár éveken keresztül panaszkodtak a menüre és a hosszú sorban állásra. Különleges volt, hogy mi még kaptunk ebédjegyeket is havonta, amit a csoportunk megbízottja osztott ki. Ezeket a Vörös Rák és a Három Farkas éttermekben tudtuk használni, de ott drágább volt az étkezés, ezért rendszeresen ki kellett egészíteni pénzzel a számlát. A testnevelés szakosok – a nagyobb kalóriaigényre hivatkozva – reggelijegyet kaptak. Viszont a Széchenyi utca elején, az OTP Bank mellett 1990-ben nyílt meg a Kondi Salátabár, ami új és népszerű étkezési helyünk lett.

A főiskolások elszállásolásával kapcsolatban szintén voltak problémák. 1990-ben az egri nappali tagozatos hallgatók alig harmada lakott kollégiumban, míg az országos átlag 50% volt. Három kollégiumot lehetett igénybe venni, amelyet még a magyarországi kommunista mozgalom hőseiről neveztek el. A Leányka útiak Kun Béla és Berzeviczy Gizella nevét viselték, a Klapka utcai pedig Hámán Katóét; a másodikról addig még sosem hallottam, pedig sok ismeretlen kommunista mártír nevét kellett megtanulnom 1989 előtt. Berzeviczy Gizella (1878–1954) az aradi lánygimnázium kommunista gondolkodású tanárnője 1919 júliusában Egerben egy háromhetes marxista tanfolyamatot tartott az egri tanároknak, majd börtönbe került, és évtizedekig a Szovjetunióban oktatott. Hámán Kató viszont a Nyugati pályaudvar vasúti pénztárosaként semmi kapcsolatban nem volt a tanárképzéssel, bár egy ideig eszperantó nyelv tanfolyamokat vezetett, Kun Béla pedig inkább szónokolt, mint oktatott.

1989-ben a Leányka úti kollégiumok modernnek számítottak, de a Klapka utcai, az egykori jegyzőfiúk internátusából kialakított lánykollégiumot elavultnak és zsúfoltnak tartották. Azt rebesgették, hogy annyira kevés pénzzel rendelkeztek, hogy a három kollégium közösen vásárolt egy videómagnót. Az albérletekkel akkor is sok gond volt, rengeteg vitát okoztak a lakáskörülmények, több pénz kellett fizetni, és akkor még nagyon gyakoriak voltak az együttlakó főbérlők. Én is lemaradtam a kollégiumról, mivel nem töltöttem ki valamilyen papírt, és amikor a Tanulmányi Osztály vezetőjével beszéltem, nem tudott segíteni, csak

arra buzdított, hogy próbálkozzam majd februárban vagy jövő szeptemberben. Amikor hónapokkal később megtudtam, hogy több főiskolás társam, aki kollégiumi helyet kapott, alig alszik ott, ezt nagyon igazságtalannak és észszerűtlennek tartottam. 1989 szeptemberében egy, két idős néni által kiadott albérlésbe költöztem viszonylag alacsony díjért, de alig vártam, hogy valamelyik olcsóbb és érdekesebb kollégiumba kerüljek. Azt is hallottam, hogy volt terv egy 200–300 férőhelyes újabb épületre, de hiányzott hozzá a pénz.

A térítési díjakkal, amelyeket nem igazán lehetett ösztön(ző)díjnak nevezni, szintén sok gond volt. Ezek a szülők munkahelyi kereseti igazolásaira épültek, viszont a mellékjövedelmeket nem számították be, így sokszor előfordult, hogy egy módosabb családból származó főiskolás kapott támogatást, míg egy szerényebb anyagi helyzetű hallgató nem. Ez a probléma a késői Kádár-korszak sajátos maszkek-háztáji vagy kisvállalkozói, be nem vallott mellékjövedelmeiből élő társadalmának általános jellemzője volt. A térítési díj nem differenciált jelentősen: sokan megkaphatták, de nem voltak nagy különbségek. Én is megéreztem, hogy nem érdemes jól és sokat tanulni, mert a jobb tanulmányi átlag nem jelent magasabb ösztöndíjat, de ezen a problémán is túltettem magam néhány hónap alatt. Elvileg vállalhattam volna munkát tanulmányaim alatt, de azt a szigorúan beosztott központi órarend nem engedte meg. A szabad tanár- és tantárgyválasztás akkor még nem alakult ki, csak terv volt. Akadtak azonban olyanok is, akik esténként vagy hétvégenként vállaltak fizetős munkát, hogy Egerben fenn tudják tartani magukat, mert az életszínvonal lassan, de biztosan csökkent, vagyis nem volt könnyebb diáknak lenni, mint dolgozó fiatal felnőttek.

A főiskolán csak lassan bontakozott ki a hallgatói demokrácia, mert volt ugyan egy nagyon aktív hallgatói csoport, amely élénken érdeklődött a vezetés tervei és tevékenysége iránt, de 1990 végére magam is tapasztaltam a politikából való kiábrándulást, közönyt, és nem tudtam róla, hogy akkor bármilyen ifjúsági szervezet vagy egyesület működött volna. A diákok egy kis része inkább a városi politikai rendezvények és szervezetek iránt érdeklődött, és ma már úgy tűnik, hogy a politikai tevékenység éppen 1989 őszén kezdett olyan munkává válni, amit nem lehetett már érzelemből és teljesen ösztönösen végezni.

1989 szeptemberében nyílt meg Juhász Mihály vezetésével az egeri Ifjúsági Házban a legendás egeri MÁS alternatív zenei klub, ahol felléptek a Vágtázó Halottkémek, Müller Péter a Sziámi-Sziáimival, a Trabant, a Tankcsapda, a Kispál és a Borz, az Aurora, a Trottell, de megnézhattuk a Pink Floyd A fal című filmjét és a The Cure vagy a Clash együttes koncertjéről szóló videókat. 1993 márciusában a

történelem szakosok méltán voltak büszkék a Nulladik Változat nevű zenekarra, amely 1989-ben alakult Fenes Tibor (ének, gitár), Hricsovinyi Tamás (basszusgitár) és Puskás Tibor (dob) részvételével, s hozzájuk hamarosan Szabó Attila (gitár) is csatlakozott. A fiúk egyéves katonai szolgálatuk alatt ismerkedtek össze, és elhatározták, hogy alakítanak egy közös zenekart. Az együttes az amatőr zenekarok országos versenyén hamarosan első helyezést ért el. Tagjai elkészítették az első demókazettájukat az egri Ifjúsági Szervező Iroda támogatásával, s azt 100 példányban jelentették meg, de az első „igazi” kazettát 1992 májusában sikerült összeállítaniuk, ami egy budapesti stúdióban készült el. Leforgattak egy videóklipet is, amelyet egy akkor induló kereskedelmi tévé kezdett játszani, majd 1993 elejére befejeződött második kazettájuk hangfelvétele, de közben a Nulladik Változat rendszeresen fellépett a főiskolai pinceklubban. A MÁS volt az egyik kedvenc helye a töriseknek, de népszerűek voltak a táncházak is, ahová szintén országos hírű zenészeket és zenekarokat, énekeseket hívtak (Halmos Béla, Muzsikás, Sebestyén Márta), és ekkor lett ismert az egri Gajdos zenekar is.

A főiskolásokra is gondolva nyílt meg 1989 szeptemberében a TAVERNA diszkó egy Trinitárius utcai pincében, de minden évben volt valami komolyabb rendbontás, és ezen a flipper játékgépek sem tudtak segíteni. *„Ott toporogtunk a pince dohos terében zenét hallgatva. De már ennek is örülhettünk, mivel egyre kevesebb szórakozóhely állt rendelkezésünkre. A helyzet azóta sem változott, egy dolgot kivéve: a belépők ára ugyanis 60-ra, majd 80 forintra emelkedett. Ezért a magas összegért sajnós, ismét csak állóhelyet kaptunk. Nem beszélve a 25 forintos üdítőért, ami csak 2 decit tartalmazott.”* – írta egy diák a Népújságban.¹ Népszerűbbnek tűnt a Domus Áruház parkolójában lévő pincében 1991 júniusában megnyitott MALIBU söröző és diszkó, ahol pool biliárdasztal is volt. 70 forintot kértek a belépésért, és később ott ünnepeltük diákrektor-választási győzelmünket.

1990-ben egész évben téma volt az MSZMP Egészségház utcai oktatási igazgatósága modern épületének sorsa, mert több szervezet – köztük a főiskola is – szerette volna megszerezni. Három tanszék már 1989 szeptemberétől használni kezdett egy tucatnyi tantermet, és a Hámán kollégiumban is felszabadult több szoba, mert átköltözött az Orosz Tanszék is. Voltak olyan vélemények, hogy ha egy oktatásra alkalmas intézményből idegenforgalmi egységet csinálnának, akkor sosem lenne Egerben egyetem. Mivel az előbb említett hallgatói bizottságot is foglalkoztatta a kérdés, egy nagyobb fórumra az épület földszinti nagyelőadójába meghívtak bennünket, hallgatókat is, ahol bemutatkoztak azok az intézmények,

¹ Népújság, 1989. szeptember 11. 5.

amelyek az oktatási igazgatóság helyiségeire pályáztak. A vita több mint egy évig lázban tartotta az egri közvéleményt, mert talán presztízskérdést csináltak néhányan abból, kié legyen ez az akkor technikailag is nagyon jól felszereltnek számító hatalmas épület, de végül 1990 májusának végére a főiskola megkapta az egykori „marxista-szenilista” oktatási központ örökségét, a későbbi B épületet.

1990 áprilisában éppen ott vehettünk részt hallgatóként a Mátyás király halálának 500. évfordulójára megrendezett történelemtudományi emlékülésen, amit a Történelem Tanszék szervezett a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat helyi tagozatával együtt, s ahol Kubinyi András, Engel Pál, Rázsó Gyula és Szakály Ferenc előadásait hallhattuk, akiknek tanulmányaival hamarosan az órákon is meg kellett ismerkednünk. Már az első tanévben voltak ott foglalkozásaink, de nekem nem igazán nyerte el a tetszésem az épület, mivel meglehetősen zárt, dobozszerű és túlságosan modern volt, nem éreztem azt a történelmi hangulatot, amit a Líceum falai között.

1990 májusában a Történelem Tanszék engem küldött Budapestre, ahol megalakult a Magyar Történelem szakos Hallgatók Egyesülete, hogy felvételét kérhesse a Történészhallgatók Világszövetségébe, az ISHA-ba (International Students of History Association). Az ISHA Nemzetközi Titkársága ezután Budapesten működött 7 magyarországi felsőoktatási intézmény történelem szakos diákjaival. 1991 áprilisában Pécsen rendezték a történelem szakos hallgatók nemzetközi konferenciáját, de arra nem jutottunk el. Minden évben küldtek meghívót külföldi programokra, míg végül 1993 októberében Egerbe is érkeztek ilyen célból külföldi diákok, viszont akkor már középiskolában tanítottam.

Az első tanévben a két szakon 26 tantárgyam volt, amelyek közül 11 kolokviummal 15 pedig gyakorlati jeggyel végződött. A két féléves filozófiatörténet, pszichológia, logika, orosz nyelv, fakultatív testnevelés, angol nyelv mellett történelemből volt bevezetés a történettudományba, helytörténet, régészet, és részletesen megismerkedhettem az ókortörténettel és a kora középkori történelemmel, az Árpád-kori magyar történelemmel, sőt megjelent egy vallástörténet nevű kötelező „speckoll” (speciális kollégium) is. Ez utóbbit úgy teljesítettem, hogy két csoporttársammal együtt részt vettünk 1990 áprilisában az egri szerb búcsún a Rác templomban, diktafonra rögzítettük az idegen nyelvű liturgiát és a szentendrei férfikórus énekét, majd készítettünk egy ívnyi tanulmányt, amelyben egyikünk a magyarországi szerb ortodox egyház történetéről, másikunk az egri rácokról, harmadikunk pedig az ortodox liturgia jellemzőiről írt, és beadtuk a ritkaságnak számító hangfelvételt is. Bozsik Rafael volt az a tanárunk, akinél

így szereztünk gyakorlati jegyet. Ő már a bevezetés során kitért Szent Ágoston történelemszemléletére, de igazából az egri érseki uradalom gazdaságtörténetéről publikált.

Az egyetemmé válás igénye nemcsak a város vezetőit, lakosait tartotta izgalomban, hanem a történelem szakos hallgatókat is, akik az 1990 tavaszán megjelent Ördögcszeker című kiadványban fogalmazták meg indulatos véleményüket. Eszerint egy 1987. decemberi ún. ifjúsági parlamenten a történelem szakos diákok is hosszan, őszintén, részletesen és határozottan elmondták véleményüket és javaslataikat (pl. kérték, hogy ne névsorolvasással kényszerítsék a fiatal felnőtteket az előadások látogatására, hanem azok színvonalának javításával), de hasztalanul.²

Daróczy Atilla – aki néhány hónappal korábban kapta meg magyar–történelem szakos diplomáját – 1990 őszén szenvedélyes írásában valódi és érzékelhető változásokat követelt a főiskolán. *„Egyetlen esélyünk, lehetőségünk: a múlt szorításából való szabadulás – írta történelem szakos diákhöz méltó éleslátással. – A sérelmeknek, a hatalomtól kapott sebek mutogatásának, a tehetetlenül széttárt karoknak korszaka véget ért. A történelem órái újra megindultak, sorsunk saját kezünkbe tétetett. Jól kell sáfárkodnunk a drága pillanattal, kevés nemzedék kapott ilyen ajándékot az elmúlt évtizedek során. Nem elég várni tehát a lassacskán csordogáló szabadságra, a kontraszelekción felváltó egészséges kiválasztódásra: a valódi és végleges rendszerváltásért cselekedni kell!”*³ Daróczy Atilla A múlt szorításában című írását a Heves Megyei Hírlap 1990. szeptember 19-i száma közölte újra. Az írást a megyei lap a főiskolai Ördögcszeker 1990. tavaszi számából vette át.

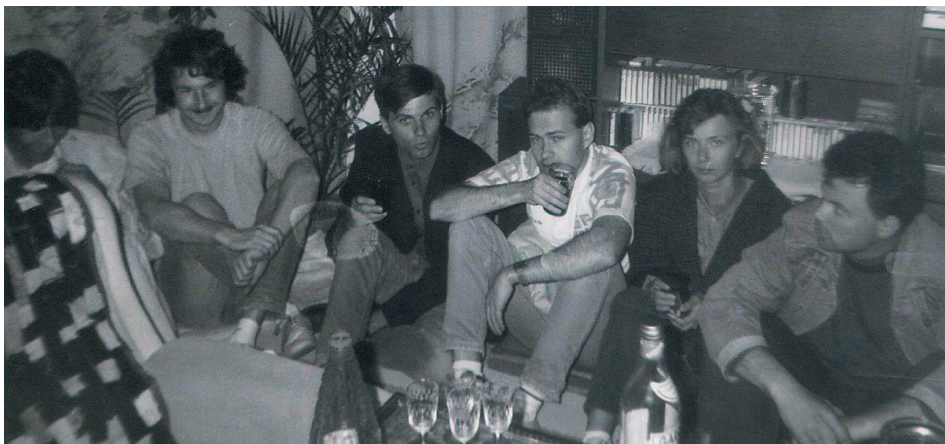
A fenti írás kiprovokálta a Történelem Tanszék reakcióját, mert néhány kritika érintette az ottani oktatókat is. Makai tanár úr elismerte a hallgató érdemeit és néhány javaslatát, de ki is egészítette azokat: „... szükség van az oktatók hallgatói véleményezésére. Azonban egyrészt ez csak akkor ér valamit, ha az illetékesek komolyan veszik, másrészt fontos, de ne kizárólagos mérce legyen. Szükség van további szempontok figyelembevételére is, különös tekintettel a tényleges (nemcsak annak nevezett) tudományos tevékenységre és eredményekre.”⁴ Azt is nyilvánosságra kellett hozni, hogy a Történelem Tanszék és a főiskola addig sokkal több támadást, bírálatot kapott, mint támogatást az egyetemi

2 Népújság, 1987. december 16. 5.

3 Daróczy Atilla, 1990. 5.

4 Makai János, 1990. 5.

oktatás megvalósításához. Már akkor nyilvánvalóvá kellett tenni, hogy a város és a megye tevékenysége is szükséges a magasabb színvonalú felsőfokú oktatás megvalósításához.

1. A negyedéves magyar–történelem szakosok az 1993. májusi színen idején. Balról: Thüróczy Tamás, Vitális János, Bartók Béla, Bozó Attila(†), Dobó Marianna, Pintér Tamás

Az 1990–1991-es tanév elején alakult meg Egerben az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola szakkollégiuma. A hasonló budapesti intézmények (Eötvös-, Bibó-, Rajk-szakkollégium) példáján felbuzdulva és azok tapasztalatait felhasználva a 45 hallgató azt a célt tűzte ki maga elé, hogy a céltudatosabb diákokat felkészítse a pedagóguspálya néhány speciális területére. A csoport széles körű szakmai ismeretek megszerzését, az aktív és felelős közéleti tevékenységet, valamint reális és kritikus társadalomszemlélet kialakítását tervezte. Szerették volna, ha az itt végzett hallgatók nyelvvizsgával fejezték volna be tanulmányaikat, s október elején akartak is nyelvtanfolyamot indítani. A szakkollégium működésének alapját a hallgatói öntevékenységre épülő szakmai kurzusok adták volna. A szakkollégisták aktív szerepet vállaltak a főiskola közéletében: részt vettek többek között a hallgatói fórumok, gyűlések megszervezésében, a gólyabál lebonyolításában, országosan ismert tudományos előadókat és művészeket hívtak meg, és ők is közreműködtek abban, hogy az egykori MSZMP oktatási igazgatósági épülete a főiskola kezelésébe kerüljön.

Különös módon éppen a szakkollégium szorult ki ebből a házból, így az első tanévében a Berzeviczy Gizella Kollégium egyik szárnyában kapott ideiglenes

elhelyezést. A működéshez szükséges anyagi fedezetet alapítványok, szervezetek, vállalkozások biztosították. A továbblépéshez azonban – az ötletek és a szándék mellett – szélesebb körű ismeretségre és támogatásra lett volna szükség. A szakkollégisták elindították az Art Mozit, majd rendszeresen voltak nyilvános előadások társadalom- és politikaelméletből a Líceumi Esték sorozatban, ahol Nagy Endre, Szalai Erzsébet, Kéri László, Petschnigg Mária, Lengyel László szerepelt, de hallhattunk előadást az alternatív pedagógiáról, és képzőművészeti kiállításokat is rendeztek a rajz szakosok.

A második – szakkollégiumban töltött – tanévem sem volt könnyebb, pedig csak 20 tantárgy volt, mert alapos kiképzést kaptunk az irodalom- és nyelvtudomány mellett gazdaságelméletből, néprajzból természetesen a magyar és egyetemes történelmi korszakok mellett. 1990 decemberében zártam le az orosz nyelv 9 és fél éves tanulását, mert 4 év felső tagozat és 4 év gimnázium után még másfél évig tanultam a főiskolán is, de nem bántam meg hogy nem az eszperantót választottam, mint diáktársaim nagyobb része. Belkovné Gulyás Rozália nagyon megértő tanárunk volt, főleg szóbeli feladatokat adott, a záróvizsga pedig, amelyen a dekabristákról szóló orosz nyelvű szövegről kérdezgetett, később a debreceni doktori képzésben is hasznos lett. 1991-ben volt egy nehéz szigorlatunk ókor- és középkori egyetemes történelemből Kriston Pálnál és Makai Jánosnál – aki alaposan kikérdezett IV. Iván uralkodásából és az opricsnyinából –, majd a középkori magyar történelemből Bozsik Rafaelnál és Nagy Józsefnél.

Kriston tanár úr, aki részletesen ismertette velünk az ókori államok történetét, – nagy meglepetésünkre – akkoriban a dualizmus kori Heves megye vasútjával és hiteléletével foglalkozott, Makai tanár úr pedig akkor már elmélyedt a Vlagyimir-szuzdali Fejedelemség középkori történetében, és talán már érezte, hogy Amerika felfedezésének 500 éves évfordulóján sokszor kell majd szerepelnie. Nagy tanár úr a vizsgán Bohony Nándort helyettesítette, aki csak a vegyesházi királyok korát tudta már részletesen bemutatni nekünk, pedig akkor már országosan és Debrecenben is elismert egyetemi oktató volt. Több éves egri oktatási gyakorlattal rendelkezett, de a következő tanévet már nem tudta velünk kezdeni, mert súlyos beteg volt, és 47 évesen 1991 novemberében elhunyt. A temetésén a Kisasszony-temetőben ott voltunk mi, III. éves magyar-történelem szakos főiskolás diákok is. A tanáraink nagyon dicsérték szakmai tudását, és mi csak azt sajnáltuk, hogy alig kaptunk ebből egy félévnyit. Később olvastam az 1828. évi országos összeírást elemző tanulmányait, és arra is emlékszem, hogy büszkén vallotta magát Szabó István debreceni agrártörténész tanítványának és egyik örökösének.

Újdonság volt számunkra a történelemtanítás módszertana tantárgy, amit 1991 februárjában előadás és gyakorlat keretében oktattott nekünk Feketéné Cselényi Zsuzsanna tanárnő, aki akkoriban az Ébredő Magyarok Egyesületéről, a fajvédőkről, a vitézi rendről közölt tanulmányokat. A történelemtanítás elméleti és gyakorlati alapjait azonban csak nagyon lassan és óvatosan tudtuk elsajátítani, mert a sajtóban is részletezett széles körű társadalmi és politikai, szakmai és pedagógiai vita bontakozott ki a változtatásokról. 1989 szeptemberében már volt egy 8. osztályos átmeneti történelemtankönyv, amit magam is megvásároltam egy egri könyvesboltban, és máig is a korszak ideiglenes szemléletét tükröző történelmi forrásként használok, majd 1990 szeptemberében jelent meg az új szemléletű nyolcadikos tankönyv, de 1994-re bevezették Helméczy Mátyás művét,⁵ amely több évre megszilárdította a 20. századi történelem oktatását.

A Nemzeti Alaptantervről csak a sajtóból értesülhettünk, és a történészek folyamatosan publikálták a történelem elhallgatott vagy meghamisított tényeit, de az újabb szakkönyvek megvásárlása már gondot okozott a történelemtanároknak. A Történelemtanítás című folyóirat súlyos válságba került, és egyre ritkábban jelent meg, pedig szükség lett volna rá. Az érettségizők olyan füzet sorozatot kaptak, amelyből már másféle szemlélettel készülhettek a vizsgáikra, de az általános iskolai történelemtanítás nehezebb helyzetben volt. A megyei szaktanácsadók azt hangoztatták, hogy központi útmutató nem lesz, a tanároknak maguknak kell majd kiválasztaniuk, melyik tankönyvből oktassanak, ehhez azonban minél többet meg kellett volna ismerni. Az idősebb pedagógusoknak különösen az akkor legújabb kornak nevezett jelenkor, például az orosz események vagy az 1956-os forradalom tanítása jelentett nagy próbatételt. Talán csak 1945 szeptemberében lehetett ilyen nehéz történelemtanárnak lenni, mert a nagy oktatási, képzési és nevelési szabadsághoz néhány évig még nem érkeztek olyan anyagi és szellemi lehetőségek, valamint módszerek és eszközök, amelyek segítségével igazán élni lehetett volna a szabadsággal.

Feketéné tanárnővel csak az ötödikes tananyagot kóstolgattuk, amelyben – akkor úgy tűnt – kevesebb a vitatott lecke, pedig amikor tanítani kezdtem, ráébredtem, hogy az ókori keleti társadalmakat, az athéni demokráciát, a Spartacus-felkelést, a kereszténység kialakulását újra kell tanulnom, és másképpen kell tanítanom. 1991 tavaszán kezdtünk órákat látogatni a gyakorlóiskolában, de még nem a tanítási órák tartalma, hanem a formai jellemzői számítottak.

5 *Helméczy Mátyás, 1990*

1991 áprilisában egyik magyar–történelem szakos társam, Ocskay Gyula másodéves hallgató nyerte meg a pedagógusjelöltek országos helyesírási versenyét, amit akkor ötödször rendeztek meg Egerben 16 intézmény diákjai számára az MTA Helyesírási Bizottságának megbízásából. Ő azonban inkább a nemzeti és nemzetiségi kérdések iránt kezdett érdeklődni. A Haza és Haladás Alapítvány 1992 elején tehetségkutató pályázatot hirdetett meg több témakörben egyetemi és főiskolai hallgatók részére Magyarország a XXI. században címmel. Ocskay díjat nyert a pályázaton, és Európa jövőjéről gondolkodva úgy vélte, a kiút a kulturális „újrafoganás”. Javaslaiban kitért a 21. századi oktatás feladataira is. *„Az új nemzettudat kialakításánál figyelembe kell venni a szomszéd népek kulturális hagyományait; ehhez meg kell ismerni őket. A közös jegyek kutatására kell a hangsúlyt helyezni: azt keressük, ami összeköt! Az erkölcs, a minőség fölemelése is feladat. Nagyon fontos a nevelés. Új szemléletű oktatás-nevelés szükséges, s a nevelés nevelése legyen közép-európai szempontú pedagógia, szellemiség által támogatott.”*⁶

1992 őszén ő nyerte el az Egri Ifjúsági Alapítvány ösztöndíját, 1993 tavaszán pedig már a hallgatói önkormányzat alelnökeként válaszolt egy ösztöndíjjal kapcsolatos levélre. Egyik dühös diáktársunk ugyanis ezt írta: *„Egyszerűen felháborítónak tartom és sajnálattal tapasztalom az ezernyi egri diákkal együtt, hogy a tanulmányi alapot csökkentették, és a tanulmányi ösztöndíjak kiosztását elnyújtják. Milyen alapon teszik ezt? Erre a kérdésre senki sem kap választ, pedig jogosnak érzem, hogy tudjam, mit csinálnak a pénzzel. E hónap 18-án kellett volna megkapnunk az ösztöndíjat. Az ösztöndíjam havi 5-6000 forint, ebből 3500 forint az albérleti díjam, plusz a rezsi, mert a kollégiumi férőhelyek korlátozottak. A maradék pénz egy hónapi étkezésre, utazásra és egyéb kiadásokra éppen hogy csak elég.”*⁷

Ocskay válaszában egy részlete így hangzott: *„Diáktársam kirohanása tehát az információk hiányának is köszönhető. Meg kell viszont jegyezni, hogy az elmúlt év decemberének elején a főiskola hallgatói önkormányzata két közgyűlést is összehívott e témával kapcsolatban, összegyűjtötte és megvitatta a módosításokkal kapcsolatos véleményeket. Sajnos, mindkét alkalommal igen nagy volt a diákok érdektelensége, hiszen összesen csak tizen jelentek meg. Egy biztos, Levente nem volt köztük. A szabályzat egy-egy példánya még január közepén is kifüggesztve állt a négy épületben, ugyanennek az irománynak a másolatait pedig*

6 Ocskay Gyula, 1993. 6.

7 Hírlap, 1993. február 25. 5.

*a csoportvezetők is megkapták. A nehézkes információáramlást minden bizonnyal könnyíteni fogja a most induló diákiroda, ahol igyekszünk majdnem minden szükséges adatot a hallgatóknak megadni. Így talán elkerülhetők lesznek a hasonló reklamációk.”*⁸

1991 nyarán úgy döntöttem egy-két társammal együtt, hogy kilépek a szak-kollégiumból, és a zajosabb Berzeviczy-kollégiumból a nyugodtabb Hámán-kollégiumba költözöm, ahol korábban már két, külön bejáratú fiúszobát is kialakítottak. Úgy éreztem, hogy a szakkollégium a tudományos képzés és a konkrét közvetlen számonkérés helyett a közéleti és a művészeti tevékenység felé indult el, és ezt már nem annyira kedveltem.

1991 szeptemberében kezdtem a III. évfolyamot, és ismét új dolgokkal szembesültem. Az egyetemes történelmet Kaló Ferenc, az orosz eszmetörténet és Herzen tapasztalt kutatója kezdte tanítani, a 19. századi (1790–1918 közötti) magyar történelmet pedig Misóczki Lajos, Gyöngyös történetének kiváló ismerője, aki később a hiánypótló turizmustörténettel kezdett el foglalkozni. A történelemtanítás módszertana órán ekkor ismertem meg Csesznokné Kukucska Katalin tanárnőt, akinek évekkel később munkatársa lehettem a történelem tanszéken. Ő a gyakorlati órákon saját oktatott korszakának a kora újkori magyar történelemnek általános iskolai feldolgozásához adott segítséget, mellette pedig a Heves megyei népiskolákról közölt tanulmányokat.

Már 1991 szeptemberében felvettem a Nemzetiségi kérdés Kelet-Közép-Európán című speciálkollégiumot Kiss Lászlónál, mert érdekelt a szomszédos népek történelmi múltja is. Kiss tanár úr akkor az 1990 őszen alakult Politikatudományi Tanszéken oktatott, amely az újonnan átadott D épületben kapott helyet – többek között – a Filozófia és Közgazdasági Tanszékekkel együtt. A gyakorlati jegyhez a modern török nacionalizmusról írtam – még kézírással és végjegyzetekkel – egy évfolyamdolgozatot, mert láttam a sajtóban, hogyan növekszik a Török Köztársaság befolyása a szovjet utódállamokban. 1992 februárjában folytattam a nemzetiségi kérdés történetének megismerését, amikor Kiss tanár úr a különféle föderációs és konföderációs tervekkel ismertetett meg bennünket. Ekkor olvastam a „nemzeti radikális próféta”, Szabó Dezső pamfletjeit és esszéit, amelyek között rábukkantam a Magyarország helye Európában: Keleteurópa című 1935-ben megjelent tanulmányára,⁹ és annak elemzéséből készítettem következő évfolyamdolgozatomat. Kiss tanár úrnak is jár tőlem egy köszönet, mert ő hívta fel a

8 Hírlap, 1993. március 24. 5.

9 Szabó Dezső, 1935

figyelmemet Szabó Dezsőre, és indított el a távoli doktori disszertáció felé vezető úton.

A politikatudományi speciálkollégiumokat IV. évesként is fel kellett vennem: Suba István Diktatúrák és totalitárius rendszerek Európában című tantárgyát két félévig hallgattam. 1992 őszén a szélsőjobboldali diktatúrákról és tekintélyuralmi rendszerekről tanultunk, tavasszal pedig a különböző kommunista pártállamokról volt szó. Mellesleg 1992 februárjától ismerkedhettünk meg fél évig heti egy órában az informatikával, ami éppen csak a szövegszerkesztés alapjaira volt elég. 1992 júniusában kitűnő tanulmányi átlagommal kiérdemeltem a III. évfolyam első hallgatója díjat és emléklapoktetet. Az az igazság, hogy a főiskolai rendezvények, akár nemzeti ünnepekről volt szó, akár évnyitókról, évzárókról már nem vonzották a diákokat, akik egyre közömbösebbek lettek még a közvetlenül őket érintő ügyek iránt is.

1991 februárjában kezdtük a gyakorlóiskolai munkát is az egri 3. számú II. Rákóczi Ferenc Általános Iskolában, a Széchenyi utca végén, mivel a két gyakorlóiskolában már nem jutott nekünk szakvezető. Történelemből Dobó Zoltánéhoz kerültünk három hónapra, aki megismertette velünk a történelemtanítás iskolai feladatait, 1992 szeptemberében viszont már Fehérné Fehér Katalin segítette bennünket a tanításban, mert elődje nyugdíjba vonult. Ekkor már rendes órákat kellett tartanunk 5. és 6. osztályokban szabályos tanmenet és óratervek szerint, amelyeket kézzel írtunk meg, és azokhoz kézzel gyártottunk szemléltetőeszközöket. A fali térképek és tanulói atlaszok nagyon fontos szerepet kaptak az órákon, és az írásvetítő készülékre készített fóliák, valamint a vetített diaképek jelentették a legfejlettebb technológiát.

1992 szeptemberében kezdett tanítani bennünket Kozári József, aki addig a Heves megyei földbirtokviszonyokkal foglalkozott, de akkor kezdte kutatni a Magyar Néphadsereg helyi alakulatainak 1956-os tevékenységét. Később sajnáltam, hogy nem tudtam bekapcsolódni ebbe a munkába, mert éppen abban a tanévben élesztette újjá a Történelem Tanszéken szunnyadó tudományos diákkört, amelynek néhány hallgatótársammal 1991 szeptemberétől én is tagja voltam, de egy hallgató sem kívánt versenyezni történelemtudományból 1992 őszén. Pedig Kozári tanár úr a Heves Megyei Levéltárban is adott nekünk munkát, a községek kataszteri kimutatásai azonban nem nagyon ébresztették fel ambícióinkat. Így 1992 októberében filozófiatörténeti TDK-ra jelentkeztem, ahol Schütz Antal piarista szerzetes Isten a történelemben című 1934-ben megjelent történelemfi-

lozófiai művét¹⁰ mutattam be részletesen, de nem túl sikeresen. A novemberi politikatudományi TDK-ra viszont Kiss László segítségével alaposan kibővítettem Szabó Dezső konföderációs tervéről írott tanulmányomat, és azzal továbbjutottam a következő évben sorra kerülő OTDK-ra.

2. A harmadéves magyar–történelmes csapat az 1991. októberi diákhétén

1991 októberében azért voltak nagyon büszkék a bölcsészek, mert a mi magyar–történelem szakos jelöltünknek sikerült a diákrekter-választási kampányban és a végső vetélkedőben megtörni a testnevelés szakosok több éves egyeduralmát. Gulya István (Gulyus) ellenfele Homoródi Zsolt (Zsolesz) volt, és mindketten változatos programokkal gyűjtötték a támogatókat a befejező szavazásra. A gólyabál előtti hét minden évben nagy buli volt, és a korteskedés a szakunk összetartását tette próbára. Azt később tudtuk meg, hogy korábban a főiskola vezetésétől anyagi támogatást is kaptak a jelöltek, mert mi természetesnek tartottuk, hogy a városi kereskedőktől, kis- és középvállalkozóktól és a saját magunk által a Líceum előcsarnokában 5 napig működtetett büféből kell biztosítani a pénzt a programokhoz. Gulyus meghívta Waszlavik Gazember-Petőfi-Velorex László előadóművészt, Bán János színészt, a Kortársak együttest a pinceklubba és az egri színészeket egy vidám vetélkedőre, végül egy Katona Klári-koncerttel koro-

¹⁰ Schütz Antal, 1934

názta meg a kulturális kínálatot. A mindent eldöntő szavazás és a vetélkedő után a jelöltek közösen vettek részt a Kabinet Rt. koncertjén és az azt követő diszkóban. Miután 1993-ban Gulya a szombathelyi irodalomtörténeti OTDK-n harmadik helyezést ért el, Kácsor Zsolt hallgató mutatta be az irodalom közelében tevékenkedő diákrektort, ami azt jelentette, hogy nemcsak ismert, de elismert diákja volt a főiskolának. Inkább az irodalom vonzotta, és ott bontakoztatta ki tehetségét, de a történelem szakon is tisztességesen megállta a helyét.

Kozári tanár úr az 1849–1914 közötti egyetemes történelemből írt egy remek főiskolai jegyzetet is,¹¹ így vizsgájára könnyen készültünk, de az egyetemes történelmi szigorlat akkor is nagy próbatétel volt 1992 decemberében. Az is különössé tette ezt a vizsgát, hogy már a főiskola B épületében vizsgáztunk, mivel a fűtés csökkentése érdekében két hétre bezárták a Líceum épületét, ami azóta is jellemző az intézményünkre. 1992 novemberében volt történelemből a vizsgatánításom a 3. számú általános iskolában, de alig emlékszem már rá, és arra, hogy mit tanítottam 6. osztályban.

1992 októberében alakult meg a főiskolán a hallgatói önkormányzat, amelybe a Kömény Mag és az Ötök készítettek jelöltlistát, de még négy egyéni jelölt is bekerülhetett. 680 szavazattal az első csapat jutott képviselőnek. Szakmai és szociális érdekképviselőket, korszerű vizsgarendszert, igazi tanszabadságot, felkészült tanárokat szerettek volna elérni, de a tantárgyak arányain, az óraszámokon, az ösztöndíj-rendszeren is változtatni akartak. Tiltakoztak, hogy 21 helyett csak 4 legyen a szenátusi diáktagok száma, és kérték a kollégiumi önkormányzatok megválasztását is. 1993 nyarára a 9 képviselő irodát, telefont kapott, és állandóan megkeresték őket kisebb-nagyobb panaszokkal, kérésekkel.

Az 1993 februárjában kezdődő utolsó félév viszont többféle szempontból is meghatározó volt számomra. Az egy hónapos tanítási gyakorlatomat abban a hevesi 5. számú általános iskolában töltöttem a piactér közelében, ahol 1988–1989 között ún. képesítés nélküli tanítóként napközis nevelőként dolgoztam. Egészen más volt visszamenni az iskolába sokkal több pszichológiai és pedagógiai tudással, és megismerkedtem a valódi mindennapi tanítás és nevelés feladataival és nehézségeivel mind magyar nyelv és irodalom, mind történelem tantárgyakból. Ott is szereztem új ismereteket és tapasztalatokat, és úgy gondoltam, hogy a folyamatos szellemi kihívásokat bírni fogom, ha tanárként helyezkedem el. Érdekes, hogy Hevesen 1989 nyarán még a levelező képzésre próbáltak rábeszélni, 1993-ban viszont már nem nagyon lett volna lehetőségem teljes óraszámomban ott tanítani.

11 Kozári József, 1992

1993 márciusában teljes erővel kezdtem kutatni szakdolgozatom témáját, ami most már szokatlannak tűnik. Az 1988-ban megjelent Szent István és kora című tanulmánygyűjteményben¹² keltette fel érdeklődésemet egy részletkérdés, az angol-szász hercegek magyarországi tartózkodása. Úgy gondoltam, jó historiográfiai összefoglalást készíthetek belőle – néhány angol nyelvű tanulmány segítségével –, és rámutathatok arra a tévedésre, hogy Skóciai Szent Margit István király lánya volt. Egyébként az 5., 6. és 7. félévben is kellett konzultálnom rendszeresen segítőkkel, Bozsik tanár úrral, és érdekes módon ő volt munkám (Angolszász hercegek Magyarországon a XI. században) bírálója, opponense is.

1993 áprilisában magyar-történelem szakos társainkkal megpróbálkoztunk sok év után egy történelem szaknap és szakest megrendezésével is, amelynek csak felemás eredménye lett. Délelőtt előadások voltak a Liceumban, majd délután az Ifjúsági Házban mutattuk be az Eger várának való ostromáról, avagy miképpen üz el az maroknyi magyar az számos bitang tereket című tréfás, zenés, három felvonásos népi játékot. Ebben több történelem szakos hallgató között én kaptam meg az egeri várkapitány, Must-Kodály Zoltán szerepét, aki annyira tervezi a védelmet, hogy észre sem veszi, hogy közben a magyarok és törökök a háta mögött egy kis borkereskedelemmel elsimítják a konfliktust. A nagy sikerű színdarab után a közönséggel a Leányka úti étteremhez indultunk, ahol tanáraink részvételével egy vidám vetélkedőt szerettünk volna rendezni, majd következett volna egy diszkó, de a menza bérlője nem tudott tervünkről, és nem volt hajlandó éjszakára átadni a helységet, így nagy csalódást okozott az érdeklődőknek.

Április elején rendezték meg Keszthelyen az OTDK társadalomtudományi szekciójának ülését, ahol végül különdíjat kaptam Egyberendeltség: Szabó Dezső Kelet-Európája című dolgozatomat ismertető előadásomért. Kiss tanár úr is elkísért, és – elmondása szerint – szereplésem elnyerte a bírálóbizottság vezetőjének, Gyarmati Györgynek, az ELTE egyetemi tanárának tetszését is. A dolgozatért kapott pontokra már nem emlékszem, de azt tudom, hogy a politikatudományi elemzések között a választási rendszerek és államszervezetek vizsgálatát jobban értékelték, nálam kiemelték a regionális integráció aktualitását. Gyarmati tanár úr egyik tevékenységét ekkoriban a II. világháborút követő közép- és délkelet-európai vámuniót, föderációt célzó kisállami törekvések kutatása jelentette.

Emlékszem, hogy azért sem voltak távolabbi terveim a diákköri dolgozatommal, mert akkor volt egy határozott állásajánlatom az egeri angolkisasszonyok Sancta Maria Leánygimnáziumából, ahová már márciusban jelentkeztem. A rend

12 Glatz Ferenc – Kardos József (szerk.), 1988

onnan kapta a nevét, hogy egy Mary Ward nevű hölgy angol származású nőkkel alapított szerzetesrendet kifejezetten a lánynevelés céljából a 17. század elején Franciaországban. 1993 tavaszán Egerben 10 apáca, 10 civil tanár és egy pap oktatta a lányokat. Vonzott az egyházi iskola vallásos nevelése, mert szimpatikus volt nekem a szerzetesek magas színvonalú szakmai és etikai oktatási tevékenysége, ezért örültem a lehetőségnek, hogy éppen magyar–történelem szakos tanárt keresnek két távozó idősebb kolléga helyére. Az iskolát egyébként 1990 szeptemberében óriási kitartással és szívós munkával indította újra a külföldről hazatérő 73 éves Juhász Mária nővér (Máter Juhász) az akkori Szilágyi Erzsébet Gimnázium Kossuth utcai épületében, és hallottam arról főiskolai éveim alatt, hogy mekkora érdeklődés veszi őket körül. Külön kihívás volt, hogy majd egy nyolcosztályos gimnáziumában kell tanítanom a történelmet felmenő rendszerben az 5. osztálytól. Abban állapotunk meg, hogy a főiskolai diploma megszerzése után minél hamarabb elkezdem történelemből az egyetemi levelező kiegészítő képzést, hogy tudjam majd segíteni tanítványaimat az érettségire való felkészülésben. Az egységes tanárképzés akkor még csak terv volt, ezért nekem két történelemtanári diplomára volt szükségem, hogy ott taníthassak. Mindenképpen szerettem volna minél hamarabb egyetemi diplomát is szerezni történelem szakon, de már az államvizsga előtt néhány hónappal megtudtam, hogy a debreceni egyetemre csak a diploma átvétele után, vagyis csak 1994-ben tudok majd jelentkezni.

Azért volt még a főiskolán több kötelességem is, mert ekkor kellett vizsgáznunk Kriston tanár úrnál historiográfia tantárgyból, amit az ókorhoz hasonló alapossággal tanított nekünk saját jegyzete¹³ segítségével. Nagy József tanár úr az 1918–1945 és az 1945–1990 közötti magyar történelmet is oktatta nekünk előadások és szemináriumok keretében, és valóban újszerű ismereteket kaptunk tőle nemcsak a magyar parasztság 20. századi sorsfordító eseményeiről, hanem 1956-ról és a Kádár-korszakról is. Ez azért jelentős, mert 1990 után sok történelemtanár alig merte 1956-ig tanítani a jelenkor eseményeit, neki azonban tárgyilagos nézetei voltak a közelmúltról. Az egyetemes történelem azonos korszakait Kozári tanár úr mutatta be korszerű szemléletben, és éreztük, hogy ő is lépést tart a történelemtudomány változásával, például a Szovjetunió történelmét illetően, és integrálja az új nézeteket és kutatási eredményeket az elméleti és gyakorlati oktatásba. Ő tanította nekünk az Állampolgári ismeretek nevű tárgyat is, hiszen – elvileg – nekünk is kellett volna ilyen tanítani a közoktatásban, ami tulajdonképpen az 1989-ben módosított alkotmány minél részletesebb vizsgálatát jelentette.

13 *Kriston Pál, 1991*

Ballagásunk 1993. május 8-án, szombaton volt, amikor az a megtiszteltetés ért, hogy két matematika–fizika szakos diáklánnyal együtt (akik közül az egyik később a feleségem lett) én adhattam át a főiskola világoskék zászlaját a III. évfolyamos hallgatóknak. A végzősök nevében Gulya István magyar–történelem szakos társam mondott búcsúbeszédet.

Volt még egy nagy szigorlatunk 1993 májusában az 1790 utáni magyar történelemből, amelyen Nagy József mellett már Szőke Domonkos volt az egyik vizsgáztató tanárom. Ő kedveltette meg velem az eszmetörténetet, majd néhány évvel később a debreceni egyetemen tanított engem, nála írtam egyetemi szakdolgozatomat, és ő lett 2005-ben megvédett doktori disszertációm¹⁴ konzulense is. A várt és félt egri államvizsga egy vegyes bizottság előtt zajlott, amelybe a másik szak tanszéke is küldött egy tanárt. A tételsor úgy volt összeállítva, hogy az A rész a történelem volt – nekem a reformkor és előzményei hazánkban –, a B rész pedig a másik tantárgy, esetemben magyarból a magyar felvilágosodás és Csokonai életműve. A vizsga során azt is el kellett mondanom, milyen módszerekkel és eszközökkel tanítanám ezeket a témákat az általános iskolában, tehát volt módszertani vonatkozása is. Érdekes módon az utolsó félévemben arra is volt időm, hogy az elsőéves könnyű és fakultatív angol nyelvoktatás hatástalansága miatt egy intenzív nyelvvizsga-előkészítő tanfolyamon is részt vegyek a főiskolán, amelyet az Angol Tanszék tanárai tartottak a jelentkezőknek. A kihelyezett nyelvvizsgát a budapesti Rigó utcai központ segítségével a TIT rendezte a Klapka utcai Technika Házában. A sikeres angol C típusú komplex nyelvvizsgáról szóló bizonyítványt viszont már csak a diplomám kézhez vétele után postázták.

3. A magyar–történelem szakosok a díszteremben az 1993-as diplomaátadón

¹⁴ *Bartók Béla, 2008*

1993. június 17–18-án voltak a főiskolán a diplomaosztó ünnepek. Ez volt az első esztendő, amikor három csoportban kaptuk meg tanári oklevelünket. A történelemtanárok péntek délután a társadalomtudományi tanszékcsoporthoz 122 hallgatója között vették át tanári oklevelüket. A diplomák átadása után tanszékvezetői megbízatást kapott Nagy József (Magyar Történelmi Tanszék) és Kaló Ferenc (Egyetemes Történelmi Tanszék). Kozári Józsefet (Egyetemes Történelmi Tanszék) docenssé, Ráczné Horváth Ágneszt (Magyar Történelmi Tanszék) pedig adjunktussá léptették elő. Ő lett később annak a Politológia Tanszéknek a vezetője, ahol egyik főiskolás csoporttársam és jelenlegi egyetemi kollégám, Dobó Marianna éveken keresztül tanított. 1992 szeptemberében kezdett oktatni Egerben Gebei Sándor, aki 9 évvel később meghívott a történelemtanítás módszertanának tanítására, és megajándékozott bizalmával, amiért máig hálás vagyok neki. Csoporttársaim közül négygel – Pintér Tamással, Ladányi Bélával, Szalai Katalinnal, Ocskay Gyulával – 26 éve tartom a kapcsolatot. Évente néhányszor családjainkkal együtt találkozunk. Különösen Pintér Tamással dolgozunk együtt rendszeresen, aki az egri főiskola után elvégezte Budapesten a levéltáros szakot, és az első világháború szakképzett és elkötelezett kutatójaként sikeresen vezeti a Nagy Háború Kutatásáért Alapítványt, és szerkeszti a nagyaboru.blog.hu-t. Ezúton köszönöm neki az ebben a fejezetben látható régi fényképeket is.

4. Az 1993-ban végzett magyar–történelem szakosok csoportja a diplomaátadás után

Mi, az 1993 júniusában végzett magyar–történelem szakosok egy olyan történelmi időszakban tanultunk az egri főiskolán, amikor látványos külső és belső változások zajlottak az intézményben, valamint az országban. Ezekből többet-kevesebbet érzékeltünk, de azt hiszem, igyekeztünk nemcsak a diákéletet élvezni, hanem lehetőségeinkhez képest felkészülni a tanításra vagy a további tanulásra is.

6. GUSZMANN GERGELY: HALLGATÓI IDŐSZAKOM (1998–2004)

Az Eszterházy Károly Főiskola négyéves tanárképzésére 1998-ban nyertem felvételt, angol–történelem szakpárra. Mindkét tárgyat közel éreztem magamhoz a középiskolai évek alatt, habár sokáig az angol nyelv volt számomra az igazi szerelem. 1993-ban iratkoztam be az abban az évben induló Pásztoryölgyi Általános Iskola és Gimnázium előkészítő 0. évfolyammal induló, 5 éves intenzív angol nyelvi képzést adó osztályába. Az angol nyelv jelentette számomra a legfontosabb tárgyat, és Pádár Dénes tanár úr vezetésével egyre jobban elsajátítottam. Két év elteltével átiratkoztam az akkor még Gárdonyi Géza Gimnáziumba, amely rövidesen a Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnázium néven működött tovább. Az angol nyelv továbbra is szerves részét képezte az oktatásnak és egyéni érdeklődésemnek, de a történelem egyre nagyobb teret hódított meg magának a szívemben, amelyet leginkább Nagy Sándor és Kovács Ottó tanár uraknak köszönhetek. Az ötéves képzést követően egy kiváló érettségivel magabiztosan néztem szembe a felvétellel, amely az esetemben egy angol nyelvű szóbeli elbeszélgetést jelentett. Sikerült.

Az 1998-as történelem szakos évfolyam nappali tagozatán 125 fő kezdhette meg az őszi félévet, és ebből 10-en voltunk angol–történelem szakos hallgatók. A szakok társítása megoszlott az évfolyamon, és a legtöbben földrajz, magyar nyelv és irodalom, pedagógia, kommunikáció és nyelv szakokat választottak a történelem mellé. Az első félévben a két szakon összesen 12 tárgyat vettem fel, amelyek 24 kreditet értek. Bizonyos kurzusok, mint például a Bevezetés a történettudományba vagy a Régészet csak 1 kreditet jelentettek, míg egy angol nyelvű dupla szeminárium 4-et. Átlagosan egy hallgatónak a szakpáron együttesen 30 kreditet kellett teljesítenie, de ún. speciálkollégiumok felvételével ezt akár 50-re is lehetett növelni. Mindenki igyekezett annyi kreditet teljesíteni, amennyi kötelező volt, és arra ügyelni, hogy egyik szak se legyen túlsúlyban.

Az évfolyamon a kreditek hiánya nem jelentett problémát, annál inkább a lemorzsolódás vagy az egyik szakról, vagy mindkettőről. Az első egy vagy két évet követően többen leadták az egyik szakot vagy halasztottak. A 10 fős angol–történelem szakpáros évfolyamtársaim közül csupán én végeztem el mindkét szakot a képzés négy éve alatt. A többiek általában passzívták az egyik szakot, hogy csak a másiktól tegyenek záróvizsgát, majd 1-2 évvel később az előbbit is

befejezhessék. Ebből az következik, hogy akkoriban gyakori volt a bukás, és ha valaki nem tudta teljesíteni a vizsgát az adott félévben (erre kétszer volt lehetőség) kénytelen volt az egészet megismételni (az ismétlésre újra 2 lehetőség állt rendelkezésre). Ezt igyekeztünk elkerülni, mivel sokaknak azzal járt, hogy nem tudtak a képzés ideje alatt diplomát szerezni. Az akkori kormány egyik népszerű döntéseként az első diploma a követelmények 8 félév alatti teljesítése esetében ingyenes volt.

1. Guszmán Gergely fényképe és aláírása főiskolai leckekönyvében (indexében)

A beiratkozás után minden hallgató megkapta a fekete, indexnek emlegetett leckekönyvet, amiben a tárgyakat vezettük. Nekem a Líceum épületében, valamint az Egészségház utcai „B” épületben voltak óráim. A Líceumba belépve, és a termeket keresve az a benyomásom támadt, hogy a történelem egy részében sétálgatok, és nem lehetne erre alkalmasabb hely a történelem oktatására. Elbűvölt az épület grandiózus mérete (ami sokkal nagyobbnak tűnt, mint most), az előadóteremk boltíves belmagassága, de különösnek tartottam az ajtók hosszanti nyújtott méretét. Ha elvetjük azt a mindenképpen lehetetlen gondolatot, hogy Eszterházy gróf és kortársai bizony 2 méter fölötti testmagassággal rendelkeztek, akkor továbbra is felmerülhet a kérdés, hogy vajon mi okból vannak ennyire fent

a kilincsek, és vajon miért ennyire magasak az ajtók. Korstílus. Nyilván. De valahogy nem éreztem kielégítőnek ezt a magamnak adott választ (ezt igazából azóta sem érzem kielégítőnek).

Az első történelemóránk az Egyetemes történelem 476-ig című előadás volt, amit a második emeleti nagyelőadóban tartott Kriston Pál. Amikor belépett, már megjelenésével tiszteletet követelt: sötét öltönyt viselt és nyakkendőt, majd egy rövid „*Jó napot kívánok!*” után, rögtön belevágott az őskor történetébe. Még fel sem ocsúdtam az ajtók mérete általi sokkos állapotomból, és már olyan kifejezéseket kellett leírnom, mint a „*fossziliák thermo luminens radioaktív vizsgálata*”. Kriston tanár úr rendkívül jól fogalmazott, gyorsan haladt, de lehetett jegyzetelni, és az egész előadásmódjában volt valami ünnepélyesség. A későbbiek során is folyamatosan lenyűgözött mindenkit hatalmas tárgyi tudásával és elegáns stílusával. Arra világosan emlékszem, hogy kitüntetve éreztük magukat, hogy hallgathatjuk a szavait, és részesei lehettünk a gondolatmenetének. A vizsgákon már más érzelmek borzolták lelkünket, amit leginkább a jeges félelem szavakkal lehetne leginkább kifejezni. Mindenki tudta róla, hogy szigorú, a legkisebb tévedést sem engedi el, de nagyon korrekt, és arra törekszik, hogy mindannyian jó jegyet kapjunk.

Az első évben begyűjtött tapasztalatok segítettek át bennünket a gimnáziumi diákévekből a felsőoktatás hallgatói mentalitásába. Itt tanultunk meg igazából jegyzetelni, lényegyet kiemelni és szöveget értelmezni. Az előadások klasszikus módon abból álltak, hogy az oktató előadott, mi pedig szorgosan jegyzeteltünk. (Ez alól Vadász Sándor és Gebei Sándor órái voltak kivételek, mivel a kérdéseik elől senki sem bújhatott el lefelé szegezett tekintettel, szorgos írást színlelve.) A szemináriumokon valaki hasonlóan az előadáshoz lediktálta az anyagot, más kiselőadásokat kért tőlünk vagy forrásokat olvastunk. A kötelező előadásokon, és szemináriumokon kívül voltak még szabadon választható tárgyaink is, amelyek az oktatók szakterületéhez álltak közel. Az egyes előadásokhoz tartozó szemináriumokat (pl. Magyar történelem 1526–1790) párhuzamosan több tanár vitte, mivel az évfolyam létszáma magas volt. Így előfordulhatott, hogy akár négy csoportot tanított 3–4 oktató ugyanabból a tárgyból.

Hamar megtanultuk, hogy a szemináriumokra, speciálkollégiumokra való feliratkozásnál farkastörvények uralkodnak. Akkoriban még nem volt Neptun-rendszer (erről bővebben majd később), vagyis személyesen kellett megoldani a tárgyfelvételt. A tanszékek hirdetőtáblájára kitűzték az adott kurzusra vonatkozó jelentkezési lapot, általában 15 férőhellyel, és aki saját magát, vagy másokat is

hamarabb felírt, az járhatott az órára. Természetesen mindig voltak preferált tanárok vagy választható tárgyak esetén kedvelt témák, ezért résen kellett lenni, hogy időben ott legyünk a feliratkozásnál. Azt lehetett tudni, hogy mely napokon számíthatunk a lapok megjelenésére, de a pontos időpontot nem. Többször előfordult, hogy késve érkeztem meg, és sajnos már betelt a lista. Az élmesebb évfolyam-társak magukat több helyre is beírták, vagy azért, mert még nem értesültek arról, hogy melyik tanárnál lehet könnyebben boldogulni, vagy megvárták, hogy a másik szakjuknál, miként alakulnak az időpontok. Nem volt szép a részükről. Rájuk azért megharagudtunk, mert nem egy alkalommal betelt listát találtunk duplikált neve-
kel. Ilyenkor fogainkat csikorgatva odaírtuk magunkat a 16., 17. vagy 18. helyre, abban a reményben, hogy a tanár elfogadja a jelentkezést. Nem minden esetben volt ilyen szerencsénk, mert többen egyszerűen áthúzták az összes 15. sorszám utáni nevet. Ebben az esetben csak reménykedni lehetett, hogy első héten kiderül mennyien írták be magukat több helyre, és melyik listán szabadulnak fel helyek.

Most már bevallhatom, hogy tapasztalt másod-, valamint harmadévesként a dupla neveket önkényesen kihúztam a listáról, és a sajátomat írtam be helyette. Ezt az öntörvényű magatartást abban a helyzetben éreztem különösen indokolt-
nak, amikor egy nevet három vagy négy szemináriumi listán is megtaláltam. Per-
sze az is előfordult, hogy egyszerűen a tömegtől nem lehetett hozzáférni, és mivel
lökdösődni nem akartam, lemaradtam. Általában sokat elárult az adott kurzus
népszerűségéről, hogy milyen gyorsan telik be a névsor. Akadtak olyan tárgyak,
amelyek rögtön beteltek, míg mások pár névvel árválkodtak a falon. Ez egyfajta
versenyhelyzetbe hozta az órákat. A félév összeállításában természetesen figye-
lembe kellett venni a másik szakon induló kurzusokat is. Nemegyszer előfordult,
hogy mire a történelem szakon összeállni látszott az órarendem, az anglisztikán
pár nap késéssel jelentek meg a tárgyak, és kötelező tárgyak ütközése esetén foly-
tatódhatott a harc a helyekért.

Miután sikeresen összeállt az órarend, elkezdődhetett a félév. Az évek során
számos oktatóval és tárggyal megismerkedtünk. Szerencsére leírhatom, hogy az
évfolyamunk minden tanárt talán más okokból, de kedvelt. A szimpátiába keve-
redett némi félelem vagy esetenként rettegés is, de nem voltak tanár-diák konfliktusok.
Az első év prominens tárgyai között voltak a már említett, Kriston Pál által
tartott egyetemes történelem előadások 1492-ig. Az 1999-es év tavaszi félévében
csatlakozott az Egyetemes Történelmi Tanszékhez egy fiatal oktató, Pap József. Az
Egyetemes történelem 476–1492 című szemináriumot vettem fel nála.¹ Az órák

1 A szerző leckekönyve. Eger, 1998. szeptember 9. Sorszám: PTB 0012038. 12. o.

első felében ő magyarázott többek között Börnadrágos Ragnarról és a vikingekről, majd az óra második felében kiselőadások következtek. Mindannyian úgy tekintettünk rá, mint aki a legközelebb van korban a generációinkhoz, és ezáltal hozzánk, hallgatókhoz is. Most már némi büszkeséggel tudom leírni, hogy a mi évfolyamunkhoz kapcsolódik a „Papjoe” becenev, ami még most, 2021-ben is használatos a hallgatók között. Ezek a becenevek és elnevezések mind egyfajta tiszteletből és emberközelségből fakadtak, mivel talán minden hallgatói generáció szeretné a maga módján közel hozni a tanárokat a diáklét dimenziójába. Mai napig fülemben cseng, ahogy évfolyamtársaim, köztük Molnár Andrea (sokkal könnyedebben, mint más tanárról) csevegtek az új tanszéki oktatóról, konkrétan arról, hogy mennyire „*művelt és sikeres a karrierjében*”. Az első évben voltak még magyar történelem óráink, valamint régészet (Szabó József) és néprajz (Petercsák Tivadar) is.

A következő évben az Egyetemes történelem 1492–1640 c. tárgyunkat Makai János oktatta. Ő tartotta az előadást és a szemináriumokat egyaránt. Az előadásai érdekesek voltak, és igyekezett mindig belevinni valami szórakoztató adalékot is a Henriek végeláthatatlan sorába. Az évfolyam kiemelkedő (sokkal kiemelkedőbb, mint jómagam) diákja, Maszlag Imre úgy fogalmazott, hogy „*Makai János nagyon érthetően magyaráz, és nála lehet a legkönnyebben jegyzetelni*”. A félév végén aztán elkövetkezett a rettegett Egyetemes történelem 1640-ig c. szigorlat. Az eddig is félve szeretett Kriston Pához csatlakozott Makai János, akiről addigra már tudtuk, hogy az órák végelszámolásánál rendkívül következetes, korrekt és szigorú. A szigorlatra 2000 januárjában került sor, és nagyobb vérengzés lett belőle, mint az egész százéves háborúban. Ez egyébként nem a már említett tanároknak volt betudható, hanem egészen egyszerűen annak, hogy most először kellett három fél éves anyagot kezelnünk, és ez a mennyiség többeknek problémát okozott. Ha jól emlékszem, végül mindenkinek sikerült abszolválnia a feladatot, de ez maradt talán a legemlékezetesebb szigorlat a következő években.

A második évben a Magyar történelem 1301–1526 című előadáson ismertük meg Gebei Sándort. Későbbiekben is volt vele óránk, és egyszerűen lehengetelt bennünket a végletekig aprólékos megfogalmazásával, soha véget nem érő kérdéseivel és bámulatos szakmai tudásával. A kollokviumon és a Magyar történelem 1790-ig című szigorlaton talán az volt a legnyugtalanítóbb, ha nem értettük teljesen a kérdést vagy pontatlan választ adtunk. Amennyiben sikerült helyesen megadni a választ, nagyon büszkék voltunk magunkra. Azóta sem hallottam soha senkitől egy levegővétellel felsorolni az összes felvidéki bányavárost. A térké-

pészti ismereteink fejlődését is neki köszönhetjük, hiszen az mindig integrált része volt a tananyagnak. Egyik vizsgára részletesen megtanultam az órai jegyzetet és a szakirodalmat, de sajnos ez a topográfiai tudásom rovására ment, és mikor nem tudtam kellő alapossággal beazonosítani Felső-Magyarországot, Gebei tanár úr mosolyogva rám nézett, és ennyit mondott: „*Maga nem tanult. Na, készüljön még egy kicsit, és a következő vizsgán találkozunk!*”

A harmadik évben kezdett bennünket tanítani Kiss László, aki a maga alapos, mégis humoros előadásaival és később választható tárgyaival (zsidókérdés, nemzeti-nemzetiségi kérdés) az évfolyam közkedvelt tanára lett. Ő volt az, aki keményen megkövetelte az órai anyagot, és a szakirodalmat, de a belőle áradó elemi kedvesség könnyebbé tette a számonkéréseket. Az biztos, hogy aki tehette, hozzá ment speciálkollégiumra. Amikor elérkeztünk a szakdolgozati témaválasztáshoz, nagyon sokan szerettek volna hozzá kerülni. Ugyanez igaz a negyedik évben belépő Kozári Józsefre is, aki a második világháborús eseményeket olyan részletesen és szintén humorral fűszerezve mondta el, hogy örömmel tanultuk meg a jegyzetelt tananyagot.

Rengeteg kiváló tanárt ismerhettünk meg. A nyolc félév során tanított még bennünket Mózes Mihály, Kaló Ferenc, Csesznokné Kukucska Katalin, Zachar József, Nagy József és Misóczki Lajos. Misóczki tanár úr Honismeret című tárgyának az volt a specialitása, hogy az órai anyagon, valamint szakirodalmon kívül a vizsgára meg kellett tanulni a Himnusz, a Szózat és a Székely Himnusz teljes szövegét. Ezekből a vizsga előtt ő kijelölt egyet, és csak akkor húzhattuk ki a tételt, ha hibátlanul elmondtuk. Szerencsénkre énekelni nem kellett.

A felsorolásból szándékosan hagytam ki annak a két tanárnak a nevét, akik rám, de minden bizonnyal az egész évfolyamra nagy hatással voltak. Az egyik közülük a már az első félévben megismert Besze Tibor volt. A Bevezetés a történettudományba című kurzust tanította, de a későbbiekben tőle hallgathattuk Magyarország történetét 1301-ig is. A fiatalabb tanárok közé soroltuk, és a diákok szigorúan „Beszetibinek” hívták egymás közt. Ő volt tipikusan az a tanár, akiért rajongani lehetett. Az órái humorosak voltak, de lexikálisak is egyben. A magyarázataival, logikus eszmefuttatásaival pedig egész egyszerűen mindenkit elvarázsolt. Az első alkalommal, mikor beültem a Bevezetés-előadására, nagyon megörültem neki. Már ismertem. A Gárdonyiban találkoztam vele mint tanárral. Nem ő tanította az osztályunkat, de egy alkalommal Nagy Sándor két hétre beteges jelentett, és Besze Tibor jött be hozzánk helyettesíteni. Nem emlékszem a témákra, amiket tanított, de arra igen, hogy az osztályunk úgy vélekedett, ha nem

lenne Nagy Sándor, akkor Besze Tibort szeretnénk magunknak. Teljesen egyértelmű, hogy a főiskolai környezetben ő az Árpád-kor tanításánál volt elemében. Nemcsak személyes érdeklődése, sőt szenvedélye, de forráselemzéseket és a későbbi években régészeti feltárásokat irányító kutatása egyaránt a tanszék legkompetensebb oktatójává tették a korszakot illetően. Tanított, és ennél többet is tett, inspirált. Arra biztatott bennünket, hogy ne fogadjuk el automatikusan az első kezünkbe kerülő szakirodalom fejtegetéseit, hanem minden kérdést vizsgáljunk meg több oldalról. Ma már úgy fogalmaznék, hogy a kritikai gondolkodásunkat fejlesztette. Akkoriban úgy éreztem, hogy egy olyan kulcsot ad át nekünk, ami újabb és újabb ajtókat nyit meg számunkra, amelyeken belépve a történelem más és más szegletét ismerhetjük meg.

2. Besze Tibor 2001-ben előadást tart az Erdély európaisága című konferencián.
Forrás: Történelemtudományi Intézet

Több alkalommal állította szembe például Kristó Gyula és László Gyula nézeteit a honfoglalásról. László Gyula szerint „Árpád népe egy kis lélekszámú, fegyverviselő elitként rekonstruálható. Ez azonban úgy vette birtokba új hazáját, a Kárpát-medencét, hogy ott már jelentős lélekszámú, szintén magyar nyelvű alaplakosság élt.”² Kristó „... sorra vette, hogy milyen forráscsoportok és milyen

2 Takács Miklós, 2006. 68.

tudományágak segítségével lehet egy kora-középkori etnikumot azonosítani, és úgy ítélte, hogy egy esetleges korábbi honfoglalás magyarsága nem régészeti-embertani, hanem nyelvi-kulturális alapon határozandó meg. Kristó nagy hangsúlyt helyezett a nyelvi adatokra, a hely- és a személynevekre. Végeredményben a László Gyula-i bizonyítás hiányosságaira világított rá, amikor az etnikai együvé tartozást kifejező nyelvi és más tudati jelenségek egykorú dokumentumait kérte számon rajta.”³ Besze Tibor természetesen László érvelését és elméletét részesítette előnyben, vagyis az Árpád magyarjainak tudatos bejövételét. Olyan gondolatokat emelt ki Lászlótól, mint például: „*Őstörténetünk és honfoglalás korunk műveltségének kutatói eddig leginkább azzal törődtek, hogy mit s mikor »vettünk át« idegen népektől. Mert aminek nem volt például finnugor megfelelője szavaink közt, ahhoz nem lehetett ősi soron jussunk, így tanították nekünk; mintha jóformán egész műveltségünket másoktól kaptuk volna. A népek koldusa lettünk volna?*”⁴

Nagyon sokszor pellengérré állította az akkor tankönyvként funkcionáló Kristó-könyvet.⁵ Korrekt módon először ismertette a könyvben szereplő gondolatmenetet, majd ízekre szedte. Az 55. oldalon kezdődő Kalandozások című részt különösen kedvelte megcáfolni, és felháborítónak tartotta azt a kitétel, miszerint a magyarok cél nélkül fosztogatva „kalandozgattak”. Szerinte ezek sokkal inkább megtervezett támadások voltak, amelyek a javak megszerzésén túl igyekeztek gyengíteni a szomszédos katonai erőket. Szenvedélyesen és csillogó szemekkel kritizálta ilyenkor Kristót. A szája jobb sarkában mindig egy félmosoly bujkált, miközben tételesen vette górcső alá a különböző történeti eseményeket. Ezt a félmosoly gyakran láthattuk tőle. A teremben sétált, keze a zsebében, és a jellegzetes zöldes mellényében biztatott bennünket, hogy olvassuk a krónikákat, Dümmerth Dezsőt, Diószegi Vilmost és/vagy László Gyulát. Olvassunk, és próbáljuk meg kialakítani a saját értelmezésünket. Nem állíthatom, hogy mindenben egyetérttem vele, de a legfontosabb talán, hogy nem is várta el tőlünk. Azt viszont elvárta, hogy egy kérdést többféle szempontból be tudjunk mutatni. Amikor éppen kritizált, vagy másként kifejezve, rávilágított egyes érvelések gyenge pontjára, azt szakmailag alaposan, de stílusosan, humorral tette.

Nemcsak előadásokon, de vizsgákon is humorral oldotta a feszültséget, s megteremtette azt a légkört, amelyben a hallgatók biztonságban érezték magukat. Az órái olyan hatással voltak ránk, hogy szünetekben, közös tanulások során vagy

3 Szabados György, 2015. 6.

4 László Gyula, 1988. 5.

5 Kristó Gyula, 1998

egy hétvégi kimozdulás alkalmával azokról a témákról beszélgettünk, vitatkoztunk, amelyeket a héten hallottunk tőle. Ráadásul ezzel az oknyomozó, feltáró hozzáállásával rávett bennünket, hogy olvassunk, és élvezetet leljünk tudásunk gyarapításában. Kétségkívül ez volt a legnagyobb érdeme. A hallgatókkal való kapcsolata is nagyon közeli volt, hiszen bármilyen szakmai, vagy életvezetési kérdéssel fordultak hozzá a diákok, mindig segített. Ez a szakmai és emberi hozzáállása eredményezte, hogy nemcsak szerettünk hozzá készülni, de még versengtünk is egymással, hogy ki olvasott többet pl. a magyar őstörténetről vagy a pogány magyarok hitvilágáról.

Az oktatás mellett akkoriban Besze Tibor vett részt leginkább a hallgatói életben, és személyes, baráti hangvétellel igyekezett az élet minden terén támaszt nyújtani annak, aki megkereste. Egy alkalommal eljött velünk az akkoriban megnyílt Leányka úti edzőterembe, ahol együtt emelgettük a súlyokat. Az egyik csoporttársam, Árpád, repesett az örömtől, mivel a történelemtudományban kevésbé tudott jeleskedni, viszont a testépítésben látványos sikereket ért el. Besze Tibor pedig lelkendezve nézte, ahogy egyre nagyobb súlyok kerültek fel a rúdra, és Árpád a fekvőpadon gond nélkül kitolta a 100 kg-t. Az órák után a büfében vagy a városban találkozva mindig szívesen beszélgettünk velünk, és mind szakmai, mind emberi oldalról úgy érezhettük, hogy törődik velünk. A diákokkal szembeni baráti hozzáállás, a nemzetudat fontossága és az egész lényéből tudást sugárzó, szenvedélyes tanár képe, ezek mind, így két évtized távlatából is velem maradtak.

3. Vadász Sándor professzor szintén nagy hatást gyakorolt a szerzőre. A fotó 1998-ban a Líceum dísztermében készült.

Forrás: Történelemtudományi Intézet

A másik tanár, akiről bővebben írok, az egyetemes történelmet oktató Vadász Sándor. Már jócskán a hatvanas éveiben járt, de olyan elánnal és energiával tartotta az előadásait, hogy alig győztük követni. A diákok egyszerűen „Vadásznak” nevezték vagy az angol szakosok után (nem túl kreatívan) „Hunternek”. Mindenki rettegett tőle. Hírneve megelőzte, és többen igyekeztek máshoz iratkozni. Akkorra már öntudatos történelem szakos hallgatóként, amint meghallottam, hogy szigorú, és tanulni kell nála, rögtön az ő szemináriumát választottam. Ebben leginkább a kihívások iránti vágy motivált. Megkaptam. Még többet is, mint reméltem. A 2000–2001-es tanév őszi és tavaszi félévében tanított bennünket az Egyetemes történelem 1789–1849, valamint az Egyetemes történelem 1849–1918 című tárgyakból.⁶ Az előadásokon vehemensen magyarázott, értelt és folyamatosan fenntartotta azt a lehetőséget, hogy bármikor, bárkit felszólíthat, hogy megválaszoljon főleg lexikális kérdéseket. Ennek köszönhetően a diákok túlnyomó része igyekezett minél kevesebb szemkontaktust tartani vele, de Vadász Sándor erre is talált megoldást. Amikor egy olyan részhez értünk, amely földrajzi ismereteket igényelt a névsorból keresett egy földrajz szakost, amikor a francia forradalmat ecsetelte, akkor az egyetlen francia-történelem szakon tanuló hallgató kapott tőle figyelmet, és amikor Anglia volt soron, akkor én is megkaptam a lehetőséget, hogy szerepeljek.

Az Egyetemes történelem 1789–1849 című szemináriumon elsősorban eszmetörténettel foglalkoztunk, és a 19. századi egyetemes történet 1789–1890 című tankönyvet – vagy más néven a „fekete könyvet” – rendkívül sokat forgattuk, különösen a XII. fejezetet, amelyet Vadász Sándor írt a II. fejezettel egyetemben.⁷ A század eszmetörténete című részt olyan sokat használtuk, hogy a félév közepére már kívülről tudtuk, hogy a 361. oldaltól a 384.-ig tartott. Minden egyes órára készülnünk kellett, mert Vadász tanár úr igyekezett mindenkit szóra bírni. Ez a legváratlanabb pillanatokban is bekövetkezhetett. Gyakran előfordult, hogy miközben magyarázott, egyszerűen rámutatott valakire (a nevünket nem mindig tudta), hangosan felszólította: „*Kollega, mit mondott de Bonald a demokráciáról?*” Mindenkit „kollegának” vagy „kolleginának” hívott. Mikor tudta a nevünket, akkor hozzátette a vezetéknevünket, például „Guszmann kollega”.

Hamar megjegyeztük, hogy az órákra készülni kell, mert nagyon célzottan tette fel ezeket a kérdéseket, és a szöveg ismerete nélkül nem lehetett rá válaszolni. A félév további részében forrásokat olvastunk, Benjamin Constant, Saint-Simont,

6 Leckekönyv, 24. és 28. o. A szerző tulajdonában

7 Vadász Sándor (szerk.), 1998

John Stuart Millt vagy éppen XIII. Leó *Rerum Novarum* kezdetű enciklikáját. A kiadott részeket az órán együtt olvastuk és beszéltük meg a tartalmát, vagy éppen egy előre kijelölt kiselőadó vezette fel a témát, majd közösen megvitattuk. Nem lehetett olvasás nélkül órára jönni. Ha mégis, akkor az történt, mint az én kiselőadásomon.

A félév elején elvállaltam Mihail Bakunyin orosz anarchista eszmerendszérének bemutatását. Rengeteget készültem az előadásra. Nemcsak elolvastam, de jegyzetelve rendszereztem Bakunyin gondolatmenetét alapvetően az Államiság és anarchia, valamint a Forradalmi katekizmus nyomán. A kérdéseitől tartva, de többé-kevésbé magabiztosan mentem be az órára. Bakunyin katekizmusának egyik tételére fűztem fel a mondandómat: „*Teljes mértékben elutasítunk mindenféle hatalmat, ideértve azt is, mely feláldozza a szabadságot az állam oltárán.*”⁸ Alig vártam, hogy elkezdjem az előadást, mikor Vadász tanár úr feltette a sokak által rettegett kérdést: „*Mindenki elolvasta a kijelölt szöveget?*” Csend. „*Tegye fel a kezét, aki nem olvasta el!*” Lassan, de egyre egyértelműbben, rajtam kívül a teremben minden egyes diák felemelte a kezét. Vadász Sándor felháborodott, kijelentette, hogy ilyen körülmények között nem lehet órát tartani, ezért engem kivéve a csoportot elküldte a könyvtárba, hogy 45 perc alatt olvassák el az Államiság és anarchiából kiadott részeket. Ezt a módszert egyébként többször alkalmazta. Nem ennyire látványosan, de ha kiszúrta, hogy valaki nem olvasta el az aznapi szöveget, elküldte a könyvtárba, majd az ott készült jegyzeteiből röviden beszámoltatta, miután visszaért az óra végére. Amíg a csoport a könyvtárban volt, Vadász Sándor magához hivatott, és 45 percen keresztül ketten tárgyaltuk meg Bakunyin nézeteit. Amikor a többiek visszaértek, megtartottam az előadást, amivel szerencsémre elégedett volt.

A félév végén a vizsgára szintén sokat készültünk. Ennek ellenére számos bukási történt. Különösen azok között, akik nem voltak kellően felkészülve Vadász Sándor – a már szemináriumon is megszokhatott – célzott kérdéseire. Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy nagyon alaposan kell hozzá tanulni. A tavaszi félévben szintén ő tartotta az Egyetemes történelem 1849–1918 című előadás és gyakorlat egy részét. Az egyik előadás szünetében egyszer csak megszólított, és odahívott magához. Miközben beszélt hozzám, szép lassan elkezdte a slendrián módon, egy póló felett kigombolt ingemet alulról-felfelé begombolgatni. Éreztem, hogy a terem körülöttem elhallgatott, és a csoporttársaim szeme a tarkómra szegeződött. Azt mondta, hogy nagyon elégedett a szemináriumi munkámmal, és ha jeles-

8 *Bakunyin, 1998*

re írom a zárhelyiket, valamint az előadásomban sem lesz kivetnivaló, akkor a kollokviumra megajánlott jegyet ad, vagyis nem kell vizsgáznom. Amikorra az ingemet begombolta, és a mondanivalója végére ért, még megveregette a vállam, én pedig valami köszönöm-félét habogtam. A jelenetet követően a csoporttársaim kíváncsian körém gyűltek, és rögtön elkezdtek faggatni a beszélgetés tartalmáról. Miután megtudták, hogy nem kell majd vizsgáznom, úgy éreztem jelentősen csökkent a popularitásom. Összességében Vadász Sándor volt az, aki talán a legtöbbet tette azért, hogy képesek legyünk a források kritikai olvasására, valamint primer források értelmezésére.

A sikeres államvizsgát követően felvételt nyertem a kétéves kiegészítő képzésre, ahol többé-kevésbe ugyanazokkal a tanárokkal találkoztam, kiegészülve Kertész Istvánnal és Kristóf Ilonával. Utóbbinak rendkívül sokat köszönhetünk, hiszen kiválóan felkészített bennünket a latin záróvizsgára, és az órákon nagyon toleráns volt az elkövetett nyelvtani hibákkal kapcsolatban.

Az alapképzésen a szakdolgozatomat Kriston Pál, a kiegészítőn pedig Vadász Sándor vezetésével írtam. Mindkét témát sikeresen bemutattam az OTDK-n. A TDK-munkán kívül az évfolyamon többen részt vettek szakmai kirándulásokon, amit általában Kozári József szervezett, aki régészeti terepmunkákat is irányított. A szakestek nagyon népszerűek voltak a diákság körében, mivel itt ismerhettünk meg többet tanárainkból, akikkel nehéz volt az órákon kívül találkozni. Ezek az alkalmak leginkább azt a célt szolgálták, hogy megismerjük a tanárok „emberi” arcát, és együtt ne vessünk velük a különböző humoros feladatokon.

Ebben az időszakban az intézeten belül négy plusz egy tanszék működött. Két területre, egyetemes történelemre és magyar történelemre „oszlott” az intézet. 2001-től Makai János volt az Ókor- és Középkori Egyetemes Történelmi Tanszék, Kaló Ferenc az Új- és Legújabbkori Egyetemes Történelmi Tanszék, Gebei Sándor a Középkori és Koraújkor Magyar Történelem Tanszék, Mózes Mihály a Modernkori Magyar Történelem Tanszék, míg Bán Péter a Történelmi Segédtudományok Tanszék vezetője. A tanszéki adminisztrátor Pirike néni volt, akitől kollektív rettegés fogott el mindnyájunkat, mivel minden pontatlanságunkra vagy hebrencs megnyilvánulásunkra meglehetősen szigorúan reagált. Nemcsak mi éreztük tekintélyt parancsoló magatartásának a súlyát, de a fiatalabb oktatók, mint Besze Tibor is kétszer meggondolták, hogy milyen problémával, ne adj’ Isten, mulasztással forduljanak hozzá. Pirike néni pontosan és a diákokat mindenben segítve végezte a munkáját, de gyakran jobbnak láttuk, ha az évfolyam egyik kiválósága, a köztársasági ösztöndíjas Maszlag Imre megy be hozzá képviselve az érdekein-

ket. Imre hibátlanul tudta megfogalmazni problémáinkat, és lehengető stílusának köszönhetően az ügymenet gördülékenyen zajlott. A tanszéki titkársághoz 2001. november 5-én csatlakozott Galda Ágnes. A hallgatóság hamar meglátta benne a fiatalos lazaságot, kedvességet, és mindenki „Ágijaként” sokkal gyakrabban zaklattuk ügyeinkkel, mint előtte Pirike nénit.

A tanszéki adminisztráció és alapvetően az egész főiskolai adminisztráció teljesen új alapokra helyeződött a Neptun Egységes Tanulmányi Rendszer 2002. őszi félévi bevezetésével. Egy ideig még párhuzamosan futott az elektronikus és a fizikai jegybevitel, de a tárgyfelvétel és a vizsgára való bejelentkezések már a Neptunban történtek. Sokáig idegenkedtünk ettől az új rendszertől, de a jelentkezések és az adminisztráció könnyebbé vált. Az elektronikus index használatát előkészítette az 1990-es évek végétől, valamint a 2000-es évek legelejétől az egyre szélesebb körű internethasználat. A lakosság számára 1997-től vált elérhetővé a kereskedelmi szolgáltatás, bár ezt leginkább üzleti jellegű felhasználók használták, mivel drágának számított. Az „olcsóbb” modemes, behívásos rendszer kezdett elterjedni, de az rendkívül lassú és körülményes volt. A tartalomszolgáltatás szintén gyerekcipőben járt, és az akkori viszonyokhoz mérten előremutató, a MATÁV által létrehozott www.origo.hu kezdőlap jelentette a böngészéshez a kiindulópontot.⁹ Ma már teljes mértékben elképzelhetetlen, hogy internet nélkül tanuljunk vagy oktassunk, de pont ezek az évek jelentették a fordulópontot. A tanulás kezdetben még a régi módon, vagyis a könyvtárban zajlott. Igazából a később megjelenő első könyvtári számítógépek is inkább azt a funkciót töltötték be, hogy könnyebben megtaláljuk az adatbázisban a könyveket. A világhálón nem volt még annyi ismeretanyag elérhető, hogy bármikor utánanézhettünk volna egy-egy történelmi kérdésnek vagy képeknek, statisztikai adatoknak, forrásoknak.

A Történelemtudományi Intézet összességében egy életre szóló emléket adott számunkra, és talán az egész évfolyam nevében leírhatom, hogy mindannyian büszkék voltunk a tanárainkra és az oktatásra, amiben részünk lehetett. A hallgatói éveim alatt az intézet számos fejlődésen és átalakuláson ment keresztül, amely egyrészt az adminisztráció elektronikussá válását, másrészt az oktatói kör kiszélesedését jelentette. Habár az oktatók egymással jó viszonyt ápoltak, jellemző volt az időszakra, hogy a magyar- és az egyetemes történelem tanszékek saját birodalmakat képeztek. Ebből a hallgatók szinte semmit nem érzekeltek, csupán személyes beszélgetések alkalmával derült ki számunkra, hogy az intézeten belül

⁹ Varga János, 2011. 174.

milyen kisebb oktatói egységek léteztek. A záróvizsgákat követően természetesen minden tanszék képviselőjében szép számmal jelentek meg oktatók az évfolyamunk búcsúzása alkalmával a Szépasszony-völgy egyik pincéjében. Ez már a közös élmények és a közös nevetések megosztásáról szólt, amikor is közvetlen hangulatban tudtunk elbúcsúzni egymástól.

7. VÁRKONYI PÉTER: VISSZATEKINTÉS (2005–2010)

A pályaválasztáshoz kapcsolódó legkorábbi emlékem, hogy (mára már elöttem is ismeretlen okból) rendőr szerettem volna lenni. Később (fizikai paramétereim változása és családi hatások miatt) a bűnüldözés helyett a jogi pálya gondolata került előtérbe, de nem éreztem úgy, hogy valóban ez az én utam.

A kriminológia mellett a történelem és a magyar (pontosabban irodalom és magyar nyelv) iránt nagy érdeklődést mutattam már kisiskolásként is. Ez egyrészt az idősebb rokonokkal folytatott beszélgetéseknek, másrészt az édesapám által ajánlott nyári olvasmányélményeknek volt köszönhető, de az sem elhanyagolható körülmény, hogy 6 évvel idősebb nővérem rendre megtanította nekem azt a tananyagot, amit ő aznap hallott az iskolában.

Később felvettek az egri Dobó István Gimnáziumba, s ahogy teltek az évek, csak abban voltam biztos, hogy a magyarral és a történelemmel szeretnék foglalkozni, valamint hogy a jogi pálya nem vonz igazán. Emellett (talán mert én voltam mindig a legfiatalabb: az érettségi átvételekor még nem töltöttem be a 18. életévemet) nem éreztem alkalmasnak az időpontot, hogy önállóbb életet kezdjek egy idegen városban.

Kiváló gimnáziumi tanárain: Kovácsné Sipos Ágnes, Néző Sándor és Pecsénye Pál hatására egyre inkább formálódott bennem a gondolat, hogy középiskolai tanár szeretnék lenni. Fontos tanulság, hogy az utolsó év decemberében, 2 hónappal a jelentkezési határidő előtt (mintegy véletlenül, egy osztálytársamtól, aki később a csoporttársam lett) tudtam meg, hogy a Széchenyi utca másik végén, az (akkori) Eszterházy Károly Főiskolán már évek óta folyik egyetemi képzés az általam kiszemelt szakokból. Így ezt az intézményt és szakpárt jelöltem meg első helyen. (Szüleimnek azóta is köszönöm, hogy ezt a döntést rám bízta.)

A jelentkezéshez tartozik egy tanulságos történet, mely rávilágít arra, hogy miért fontos a precizitás. Ahhoz, hogy mind a magyart, mind a történelmet egyetemi szinten hallgathassuk, a jelentkezéskor a szakpár mindkét eleme után zárójelben be kellett írunk az (egyetemi) szót. Voltak azonban, akik (tévesen) azt gondolták, ha csak a második szak után tüntetik fel, az vonatkozik az elsőre is. Így többen csak az első héten tudták meg, hogy magyarból főiskolai, történelemből egyetemi szintű képzésre nyertek felvételt.

Egy jó hangulatú tiszafüredi gólyatábor után, 2005 szeptemberében megkezdődött életem első egyetemi tanéve. Magyarból 36-an, történelemből mintegy 120-an nyertünk felvételt egyetemi képzésre. A kettő metszetében hatan voltunk. Ha egyetlen szóval kellene jellemeznem azt az időszakot, talán az „átmenet” lenne a legmegfelelőbb kifejezés. Az első kétszintű érettségiző, de az utolsó „hagyományos” 5 éves egyetemi évfolyam voltunk. A hallgatóimnak is gyakran emlegetem, hogy a módszertani órákon és a gyakorlóiskolában még kellett írásvetítőt használnunk, de már voltak diasorral és projektorral szemléltetett óráink is. Már Neptun-rendszert használtunk, de még volt leckeönyvünk.

Ebben az átmeneti és olykor bizonytalanul tűnő helyzetben egy dolog biztosan állandó volt: tanáraink tudása és embersége. Mindkét szakomon kiváló oktatókkal találkoztam, mindegyikükben megvolt (bár eltérő kombinációban) az ehhez a hivatáshoz szükséges szakmaiság, humor és empátia. A követelményeken túl sokat tanulhattunk tőlük arról is, hogy ne legyünk elbizakodottak, és legyünk alázattal a tudomány iránt.

Ennek a folyamatnak a kezdőpontja 2005. szeptember 12. volt. A 319-es teremben gyülekezett az első évfolyam, ekkor még szinte hiánytalanul s kicsit bizonytalanul méregettük egymást, rácsodálkoztunk az addig csak a színházakból ismert, „billenős” székekre. A szemekben látható bizonytalanság életünk első egyetemi előadásának is szólt. Én (ha nem is nagyképpen, de) magabiztosan vártam az oktatót, hiszen Kiváló Dobós Diákként, kitűnő érettségivel, magyarból, történelemből és angolból emelt szinten vizsgázva érkeztem meg a Líceumba, s kíváncsian vártam, mi lesz az újabb kihívás.

10 órakor belépett a terembe az addig csak a Neptunból, névről ismert Kertész István Makai János kíséretében. (Akkoriban ugyanis az volt a szokás, hogy az első órán a tanszékvezető vagy az intézetigazgató bemutatta az oktatókat az új hallgatóknak.) Kertész tanár úr pedig mintegy 30 percen keresztül ismertette az ókori Hellász kollokviumára elolvasandó kötelező és ajánlott irodalom listáját. Azt hiszem, aznap reggel 9 óra 59 perckor voltam utoljára teljesen biztos a tudásomban.

Elég korán felismertük, hogy büszkék lehetünk arra, hogy történelem szakra járunk. Az akkori képzésben a mindössze 4 egyetemi szak egyike volt ez, s oktatóink között számos országosan is ismert tudóst üdvözölhattünk. Külön öröm volt, hogy olyan könyvekből tanulhattunk, amelyek szerzői vagy szerkesztői között szerepelt Kertész István, Németh István, Vadász Sándor, Kozári József, Romsics Ignác. Emellett a történelem szakon maradt fenn legtovább a szerenád

és a ballagás hagyománya intézményünkben (bár én már csak a teremdíszítésben vehettem részt, mire mi ballagtunk volna, már megszűnt ez a nemes hagyomány). Sokat nézegettem az intézet honlapját, mert kíváncsi voltam, kik fognak majd tanítani a későbbiekben. Számomra a tanárim iránti tisztelet alapvető eleme volt, hogy pontosan tudjam az oktatók nevét. Persze az én csoporttársaim között is volt olyan, aki még évek múlva is keverte a Kristó-Kriston-Kristóf vagy a Györkös-Györkösy neveket (esetleg egyáltalán nem tudta, hogy mi a neve egy-egy oktatónak).

Az első évet meghatározták Kertész tanár úr jó hangulatú, de tetemes tananyagot felölelő ókori Hellász és Róma előadásai, valamint Besze Tibor tanár úr Bevezetés a történelemtudományba című és a magyar őstörténettel foglalkozó órái. Kertész professzornál később egy olimpiatörténeti kurzust is teljesítettem, ahol gyakran ő maga mutatott be egy-egy elemet a különböző sportágakból. Még nagyon szerettem Szabó J. József régészeti előadását (ez keddenként reggel 8-tól volt, így a félév végére előfordult, hogy a 120-ból csak 10-en jelentünk meg), Petercsák tanár úr néprajzi és Pap tanár úr történeti földrajzi óráit. Akkoriban a gyakorlatok és a kollokviumok mellett 2-3 félévente szigorlatoznunk is kellett az addig tanultakból. Az I. év végén az ókor szigorlat (Kertész és Bácskay tanár uraknál) mellett egy szóbeli és írásbeli latin nyelvi vizsgán (Nagy Márta és Kristóf Ilona tanárnőknél) is számot kellett adnunk a 2 félévnyi latintanulás eredményéről. Máig emlékszem, hogy a szigorlaton az egyiptomi Óbirodalom kora, A római királyok kora és a Nagy Sándor címet viselő tételeket kaptam. A szóbeli latin vizsgán az Ego sum pastor bonus kezdetű szöveget húztam. E két vizsga nem aratott mindenkinél osztatlan sikert, így a II. évet már csak 90-en kezdtük meg.

A későbbi évekből is számos kedves emléket őrzök, és büszke vagyok rá, hogy több egykori tanárom mára a kollégám. A teljesség és a kronológia igénye nélkül, pillanatnyi impressziók mentén megosztok néhány epizódot.

Az első (számomra) emlékezetes referátumot Makai tanár úr gyakorlatán tartottam Bölcs Jaroszlavról. Noha már akkor is más irányú volt az érdeklődésem, máig szívesen gondolok vissza a Kijevi Rusz történetét, illetve a reneszánsz időszakát feldolgozó szemináriumokra. A tanár úr emellett az egymás iránti kölcsönös tiszteletre, a szabálykövetésre és a rendszeres tanulásra is nevelt minket.

Gebei tanár urat szinte legenda övezte. Az óráin olykor egy kvízműsorban éreztük magunkat, és a félév eleji kellemetlen csend után büszkék voltunk rá, hogy

idővel egyre több (de persze messze nem az összes) kérdésére tudjuk a választ. Ugyancsak Gebei tanár úrtól őrzök egy emlékezetes gondolatot. Váratlanul bejött helyettesíteni Csesznokné tanárnőt, s elbeszélgetett velünk. Az is szóba került, hogy szerinte a történész szerencsés ember, mert a jelen valóságán túl ismer (vagy ismerni vél) egy másik, múltbéli világot is, amelybe olykor visszavonulhat. Ezt a mai napig teljes mértékben átérzem.

A XX. századi magyar történelmet tanító Romsics Ignácra mint a legismertebb oktatónkra hatalmas tisztelettel tekintettünk. Az egyetemese történelmet tanító Kaló Ferenc és Kriston Pál tanár urak nyugalma, Kiss László tanár úr embersége, Györkös Attila tanár úr és Kristóf Ilona tanárnő lendülete, a Svájból akkor hazatelepült Kanyó Tamás tanár úr tájékozottsága maradandó emlék.

A gyakorlóiskolában Kádek Istvánné vezetésével gyakoroltunk, s ez amellet, hogy megalapozta tanári karakterünket, olykor logisztikai kihívásokat is teremtett. Mivel a tanárnő mindkét épületben tanított, előfordult, hogy 10 perc alatt kellett átérnem a Bartók térről a Barkóczy utcába. Akkor még ment.

Nagyon kedveltem Zachar József óráit is, így a kötelező XIX. századi magyar történelem előadásokon túl két választható tárgyat (Magyarország hadtörténete I-II.) is teljesítettem nála. Akkoriban jegyeket a leckekönyvbe (másként: indexbe) is be kellett íratni. A tanár úr minden alkalommal engem kért meg, hogy (az adminisztráció gyorsítása érdekében) képzések és évfolyamok szerint állítsam betűrendbe az indexeket. Közben például a francia légierőről beszélt nekem. 2009-ben rendkívüli módon megviselte az évfolyamot, hogy Besze tanár úr megrázó elvesztése után a professzor úr is elhunyt.

Emberileg és szakmailag Pap Józsefnek köszönhetem a legtöbbet. Harmadéves voltam, amikor egy (egyébként abnormális terjedelmű, 72 oldalas) szemináriumi dolgozatom értékelése után felvetette, hogy kezdjek önálló kutatásba a tudományos diákkör berkein belül. Ennek keretében számos alkalommal áldozott arra a saját idejéből, hogy segítse a munkámat. Most (közel annyi idősen, mint amennyi ő volt akkor) látom igazán, milyen értékes órák voltak azok. Tőle sajátítottam el a tudományos munka első fogásait, megtanított a diszciplína tiszteletére és szeretetére, s arra, hogy a hallgatók megérdemlik a figyelmet. A munka eredményeként kétszer voltam első helyezett az Intézményi Tudományos Diákkörben (ITDK), s a 2009-es Országos Tudományos Diákkörben (OTDK) való szereplés után, 2011-ben

az országos I. helyet is megszereztem. Emellett Pap tanár úr vezetése alatt készül a disszertációm, s szerepe volt abban is, hogy miután az osztályom leérettségizett a Dobóban, munkahelyet váltottam. Ugyancsak hozzá és Besze tanár úrhoz kapcsolódik a számomra igen emlékezetes 2008. tavaszi honismereti terepgyakorlat.

*1. kép: A 2011-es OTDK-n a szerző végzett hallgatóként díjat vesz át Romsics Ignáctól, az EKF Történelemtudományi Doktori Iskolájának vezetőjétől. Romsics Ignác mellett Borsodi Csaba (ELTE) és Kozári József (EKF), a rendezvény egyik szervezője látható.
Forrás: Líceumi paletta, 2011. május–június. 7. Fotó: Ötvös Imre*

Részben a tudományos diákkörnek köszönhetem a Kozári Józsefhez kötődő emlékeimet is. 2009-ben ő volt a kísérlőnk a szegedi OTDK-n, később mint hallgatói TDK-mentor segíthettem a munkáját. A kutatásomban, a kataszteri anyagok feldolgozása kapcsán is sok tanácsot kaptam tőle. De a legemlékezetesebbek mégis a régészttáborok. 2010 és 2011 nyarán töltöttük el egy szűk és egy bő hetet a vezetése alatt Abasáron, Aba Sámuel sírját keresve. Számos érdekes felfedezést tettünk (ezek egy része a rotundához és a körülötte található sírokhoz, más része az olaszriszlinghez kapcsolódott). Mindkét alkalommal már mint végzett hallgató vettem részt a feltáráson, mégsem éreztem magam kirekesztettnek. Az, ahogy Kozári tanár úr a hallgatói programokat szervezte, példaértékű számomra, az OTDK-n induló hallgatóink kísérlőjeként gyakran eszembe jutnak a szegedi és abasári napok.

2. Régésztábor Abasáron 2010-ben. Balról jobbra: Várkonyi Péter, Farkas Péter, Virág Katalin, egy régészhallgató, Kovács-Csatlós Tamás, Kovács Zsófia, Katona Zsanett

A hallgatói mindennapok szinterei, az épületek még az elmúlt bő évtized alatt is sokat változtak. Amikor 2005-ben felvételt nyertem, még több tanszék működött a Líceumban, az alagsorban a büfé, a földszinten a könyvtár miatt nem lehetett körüljárni az épületet. A 313-as, a 314/A és 314/B termek tantermek voltak, a Történelemtudomány Intézet mindkét végét ajtó zárta le, s a folyosón a diákigazolványokkal működő számítógépek álltak a hallgatók rendelkezésére. Az Érsekkerti épületben még kollégium működött, így előfordult, hogy az alagsorban megtartott órára papucsban jött le egy csoporttársam. A Líceum felújítása az utolsó hallgatói évemben indult, így a diplomaosztónk a városi sportszarnokban volt. Cserében láthattam a régészeti feltárást az udvaron és a falakon ütött hatalmas nyílásokat, a pakolásban segítve pedig számos relikviát ismerhettem meg például Kozári tanár úr interpretálásában.

Csak néhány órám volt a B, illetve az Érsekkerti épületben, mindkét szakom a Líceum II. emeletéhez kötődött (talán ennek köszönhető, hogy az érettségi és a diploma között eltelt 5 évben a tudásomon túl a testtömegem is gyarapodott, éppen 50 kg-mal). Mivel a két szak (valójában három tantárgy) és a tanárképzés összeegyeztetése nem volt egyszerű, gyakran előfordult, hogy az óráim vagy

vizsgáim ütköztek. Emlékezetes számomra az az órarend, mely szerint hétfőn 10 órától egyszerre kellett volna a Világirodalom, a Politológia és a Bevezetés a pszichológiába című órán ülnöm, illetve az a vizsganap, amikor 11.40-ig tanítottam a gyakorlóban, déltől 13 óráig „versbeugrót” írtam Szentesi tanár úrnál, és 13 órától vizsgáztam Romsics tanár úrnál. Meg lehetett csinálni, és utólag már pozitívan gondolok vissza rá. Máig emlékszem arra, amikor 2005 őszén egy csoporttársam albérletében találkoztam felsőbb éves lakótársával, s amikor a lány kérdésére elmondtam, milyen szakos vagyok, azt felelte: „Az egyiket majd leadod.” Nem adtam le.

Mindkét szakomon elég sokat kellett olvasnunk és tanulnunk, ezért én elsődleges feladatomban a tárgyak minél sikeresebb teljesítését tekintetem. Ennek következtében mai hallgatóim szemében valószínűleg unalmas figurának tűntem volna. Ehhez persze hozzátartozik, hogy a hallgatói közösség akkoriban nem „termelte ki” magából azokat a személyeket, akik a hallgatói élet valódi motorjai lehettek volna. Így abban az időben nem igazán volt például szakest. A terepgyakorlaton, a TDK-összejöveteleken és múzeumlátogatásokon viszont szívesen részt vettem.

Viszonylag jó memóriámmal szerencsém is volt, elegendő volt egyszer elolvasnom a kiadott anyagot ahhoz, hogy hosszú távon is megjegyezsem. Így persze sok bosszúságot okoztam hallgatótársaimnak, akiket a közvetlenül a vizsga előtti feszült készülésben gyakran megzavartam olykor idegesítő történeteimmel és viceimmal, melyekkel azóta hallgatóimat is gyakran „szórakoztatom”. Ugyanakkor mindig igyekeztem segíteni tárgy- vagy vizsgafelvétellel (akkoriban nem volt mindenkinek internetkapcsolata), jegyzettel (néhány könyvem és órai jegyzetem máig csoporttársaknál van). Sok tartósnak bizonyuló barátságot kötöttem, s Ács Gabriellával, Csontos Tímeával és Papp Brigittával azóta is tartom a kapcsolatot.

Persze voltak súrlódások is a hallgatók között, hiszen a 2006-ot követő évek közéleti, politikai feszültségei és más ellentétek lecsapódtak az évfolyamon belül is. Ez azonban soha nem okozott komoly konfliktust. Talán nem von le az általunk látogatott órák értékéből (sőt!), hogy számos csoporttársam a padtársában lelte meg a szerelmet, s mára ennek több gyermek is a gyümölcse.

Tanulmányaink lezárásaként 2 nyelvvizsgát kellett szereznünk, és 2 szakdolgozatot kellett írunk. Magyarból egy nyelvtörténeti dolgozatot írtam, történelemből a TDK-kutatásom szolgált alapul. A Líceum rekonstrukciója miatt a Bartók téren államvizsgáztunk, a bizottságot Makai János és Bartók

Béla alkotta. A 2010 júliusának elején a „körcsarnokban” tartott diplomaosztón Grebely Gergely csoporttársam, akkori HÖK-elnök felkérésére én búcsúzhattam el a BTK nevében. Hatalmas megtiszteltetés volt.

3. Államvizsgáló hallgatók magyar nyelv és irodalomból 2010-ben. Közülük csak Várkonyi Péter és az előtte álló Papp Brigitta végzett magyar–történelem szakon.

Összességében elmondható, hogy az 5 év alatt befektetett energiának meglett az eredménye. Az utolsó tanévemben két egri gimnáziumból is kaptam állásajánlatot, melyek közül egykori iskolám, a Dobó István Gimnázium mellett döntöttem, s ez lett első munkahelyem 2014-ig. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy mivel az utolsó 2 tanévben köztársasági ösztöndíjas, az utolsó tanévben Heves Megye Ösztöndíjasa voltam, az első fizetésem mindössze 10 ezer forinttal volt több az utolsó ösztöndíjamnál.

A kellemes emlékek és a követelmények okozta izgalmak gyakran eszembe jutnak, amikor például én magam vizsgáztatok a 319-es teremben. Életem egyik legszebb epizódjának tekintem az egyetemi éveket, melyek során szakmailag és emberileg is rengeteget kaptam az Eszterházytól és a Történelemtudományi Intézettől.

8. FÁBIÁN MÁTÉ: HALLGATÓKÉNT AZ ESZTERHÁZY KÁROLY FŐISKOLÁN (2009–2014)

2009. július 23-án este nyolc órakor több ezer frissen érettségizett diáktársammal együtt én magam is a felvételi ponthatárok kihirdetését és a „nem hivatalos” sms-értesítést vártam. Mivel ekkor már hosszú ideje elsősorban az érettségi eredmények alapján lehetett bekerülni a hazai felsőoktatási intézményekbe, alapvetően nem volt bennem feszültség a jövőt illetően. Mégis elég jól emlékszem arra az érzésre, amit bő egy órával a ponthatárok kihirdetése után az sms megérkezése okozott. *„Nem hivatalos tájékoztatás: elérte a(z) EKF-BTK történelem ANA ponthatárát. www.felvi.hu”* Ezzel a rövid, de meghatározó szöveggel kezdődött a kalandom Egerben.

Már gyerekkorom óta tudtam, hogy a tanári hivatást fogom később választani. Ez az érzés nem a családi minták miatt alakult ki bennem, hanem az általános és középiskolai pozitív tanárképek miatt. 2009-ben a még új típusúnak tartott (azóta már újragondolt), osztott képzési formában zajlott Magyarországon a tanárképzés.¹ Ennek megfelelően történelem BA szakra felvételiztem, kizárólag Egerbe. Amellett, hogy a pályaválasztásomban biztos voltam, már a gimnáziumi évek alatt eldöntöttem, hogy a felsőfokú tanulmányaimat nem szülővárosomban, Miskolcon fogom folytatni. Eger városára a saját gyermek- és fiatalkori élmények, valamint a tanárképzés terén meglévő évtizedes hagyományok miatt esett a választásom. Középiskolai barátaim Miskolcra, Debrecenbe és Budapestre jelentkeztek, én azonban úgy gondoltam, hogy nem lehet máshol történelmet tanulni, mint egy történelmi város történelmi belvárosában található, történelmi épületében. Ez a gondolatom az elmúlt tíz évben sem változott, sőt még erősebbé vált.

A gólyaév kezdete alapvetően 2009-ben sem zajlott másképpen, mint napjainkban. Augusztus végén gólyatábor, majd szeptember első napjaiban beiratkozás. Ez utóbbi nem csupán azért marad emlékezetes, mert innentől papírom is volt arról, hogy főiskolás vagyok, hanem ekkor találkoztam először azokkal a csoporttársaimmal (Enikővel, Katával, Rékával, Zsófiával, Zsanettel, Borival,

1 A felsőoktatás korabeli működéséhez, továbbá a bolognai rendszerhez lásd bővebben: 2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0500139>. TV (utolsó megnyitás: 2019. március 8.)

Tamással, Csabával, Danival, Petivel), akikkel a következő 3–5 évet töltöttem. Kevesen voltunk, de éppen ennek köszönhetően hamar baráti légkör alakult ki a csoporton belül.

1. kép: A 2009-ben történelem BA szakot kezdők egy részének végzős csoportképe, 2012. Az álló sorban balról jobbra: Kmety Katalin, Kovács-Csatlós Tamás, Kovács Zsófia Tekla. Az alsó sorban balról jobbra: Fábíán Máté, Tóth Enikő, Lengvári Csaba

Tíz év távlatából úgy tűnik, hogy több szempontból is átmeneti időszakban kezdtük meg felsőfokú tanulmányainkat a főiskolán. Mi voltunk például az utolsó évfolyam Egerben, akik a korábbi évekhez hasonlóan az első főiskolás napjukon leckeönyvet kaptak. Ebben ki kellett tölteni a személyes adatokat, majd pedig be kellett írni egyesével, hogy mely tárgyakat vettük fel a Neptunban. Az „index” egyfajta ellenőrzőfüzetként funkcionált, főiskolás kiadásban. Annak ellenére, hogy már 2009-ben is alapvetően a Neptunt használták az oktatók és hallgatók (tárgyfelvétel, vizsgajelentkezés, jegybeírás stb.), megmaradt a papíralapú rögzítés is. A vizsgaidőszak kezdetén személyesen felvettük a leckeönyvünket a tanulmányi előadónknál (Tóthné Csordás Máriaánál, majd Németh Fruzsínánál),

majd az elektronikus jegybeírás után megkerestük egyesével az érintett oktatót, aki átvezette azt a leckekönyvbe is. Erre a procedúrára csak kétszer került sor, 2010 őszétől már csak a Neptunban vezették a tanulmányi adatokat, majd onnan nyomtatták ki félév végén azokat az információkat, amelyeket korábban kézzel kellett beírunk. Az alapképzés elvégzése után aztán a diploma mellékleteként kipoztázta az intézmény, az utolsó két évben már szinte elfelejtett leckekönyvet, így az azóta is őrzi hallgatói teljesítményemet.

Szintén az átmenetiség érzetet támasztotta alá a Líceum átépítése. 2009-ben még itt kezdtük meg tanulmányainkat, és néhány hét alatt megszerettük az olykor labirintusnak tűnő épületet. Ma már kissé furcsának tűnhet, hogy a főbejáraton belépve nem egy modern üvegajtón kellett belépni, hanem egy vastag, sötét színű és elég poros függöny két szárnya között kellett átbújni. Szintén nehezen képzelhető el a mai szépen kivitelezett, világos alagsorban sétálva, hogy gólyaként erre nem volt lehetőségünk, hiszen korábban egy sötét, dohos pince volt a helyén, melyet vasráccsal zártak le. Viszont ezért mindenkit kárpótolt az itt működő büfé, amely egyfajta közösségi térként funkcionált, ahol órák között/után le lehetett ülni a csoporttársakkal vagy más szakos hallgatókkal, és jókat lehetett beszélgetni. Ugyanezt a funkciót töltötték be az emeleti folyosókon lévő asztalok és székek is. Bár eredetileg ezeken számítógépek működtek, 2009-ben a hallgatói laptop-program eredményeként már nem kellett a kicsit lassú gépeket használni, de arra tökéletesek voltak, hogy négyen-öten melléljük ülünk, és beszélgessünk a szünetben.

Habár közösségi térként is funkcionált, de sokkal praktikusabb célból kerestük fel a könyvtárat, amely szintén nem olyan formában működött tíz évvel ezelőtt, mint ma. A földszinten, a mai 112-es teremnél egy elválasztó fal és ajtó volt, amely mögött több teremmel és átjáróval működött a könyvtár. Történelem szakosként rengeteg időt töltöttünk itt, főként a szemináriumi feladatok elkészítésekor és a vizsgaidőszakban. Lehetőség volt arra, hogy a szükséges forrásokat, szakirodalmat a közösségi fénymásolókon reprodukáljunk magunknak. Ehhez csupán arra volt szükség, hogy a B épület földszintjén található, Városi Információs Pontnak hívott szolgáltató helyiségben (a mai büfével szemben) pénzt töltsünk fel a diákigazolványunkra, és a könyvtári gép bankkártya-olvasóhoz hasonlatos szerkezetébe dugva automatikusan „fizessünk” a másolt oldalakért. Természetesen a kölcsönzési határidőt akkor is szigorúan nézték, s aki elmulasztotta időben visszavinni a könyvet, az a Neptunon keresztül fizethette meg a késedelmi díjat. Mostanában a könyvtárban ülve gyakran elmerengek azon, hogy vajon

hány könyvet „adományozhattam” a főiskolai állomány számára, a büntetési díjak befizetésével. Valószínűleg egynél több polcot tennének ki ezek a kötetek.

Röviden érdemes szólni a Sipotékáról is, amely könyv- és jegyzetboltként funkcionált. Az üzlet még ma is működik az Érsek utcában, de talán már elvezítette korábbi jelentőségét a hallgatói életben. Minden félév elején, a tematikák és szakirodalmi jegyzékek kiosztása után, szinte azonnal mentünk a Sipotékába, hogy megvegyük a kötelezőként feladott műveket. Az első két főiskolai jegyzet, amire beruháztam, a Gaál Ernő és Kertész István által írt *Az őskor és ókor története*, valamint a Kriston Pál tanár úr által szerkesztett *Ókortörténeti szöveggyűjtemény* volt.² Ezeket azóta is őrzöm, emlékként (is).

A Líceum felújítása 2010 tavaszán vált a mindennapok részévé. Míg az első félévünkben a teljes épület működött, addig a másodikban már lefóliázott folyosórészek, használaton kívüli termek és egyre nagyobb számú szakmunkás-csoportok jelenlétével kellett megbarátkoznunk. Mint kiderült, ez volt az utolsó fél-éve a „régii Líceumnak”, így éppen időben kezdtünk a főiskolán. Ez az átmeneti időszak közel két évig tartott, 2012 tavaszán már néhány óránk a felújított épületben volt, júliusban pedig már a második emeleti 319-es előadóban záróvizsgázhattunk. Manapság már nehéz elképzelni, de a felújítás előtt a Történelemtudományi Intézet által meghirdetett órák szinte kivétel nélkül a Líceumban voltak, a B épületbe és az Érsekkerti épületbe csak a más tanszék által oktatott kurzusok miatt kellett átmennünk. Ez a helyzet is megváltozott a felújítással, és azóta állandósulni látszik. Másodévtől kezdve azonban megismerhettük az Egri Hittudományi Főiskola érsekudvari két tantermét, a Szent János-ház oktatási helyiségeit, a gyakorlóiskola Barkóczy utcai épületét, sőt néhányan a Sas Úti Kollégium kisebb szobáit is. A kicsit kaotikusnak tűnő időszakból számos feledhetetlen emlékünk maradt: vizsgáztunk a Sporttudományi Intézet egyik termében, amely közvetlenül egy zuhanyzó és egy öltöző között volt kialakítva, de előfordult az is, hogy az Érsekudvarban bezárták ránk a külső ajtót, így az óra végén az ablakon keresztül kellett elhagynunk a helyszínt, oktatókkal együtt. Szerencsére ebben az időszakban már nem kellett a leckekönyvet vezetnünk, mert ebben a közel másfél évben az oktatóink a B épület különféle tanszékein kerültek elhelyezésre, így a nyilvánvaló kényelmetlenség miatt nehéz volt őket utolérni az órákon és vizsgákon kívül.³

2 Gaál Ernő–Kertész István, 2003. Kriston Pál, 2008

3 A Líceum felújításának állásáról folyamatosan tudósított a Heves Megyei Hírlap és a főiskolai újság, a Líceumi Paletta. Előbbi lap archívumát lásd: <https://library.hungaricana.hu/hu/collec->

A környezet folyamatos változása által okozott nehézségek csupán másodlagosak voltak, hiszen a hároméves képzés alatt rendszeresen újabb és újabb választás elé kerültünk, amelyek alapvetően határozták meg a következő tanévet. Még alig szoktuk meg az új világot és közeget, a második félévben már az ún. 50 kredites szakmai modul választása következett. Az osztott tanárképzés értelmében a főszakunk mellé egy másik, minorszakot is választanunk kellett, amely megalapozta a későbbi kétszakos tanári mesterképzésbe való bemenetelt. A kis létszámú csoportunkból magyarra, angolra, rajzra, etikára, ember- és társadalomismeretre, matematikára és németre jelentkeztek, miközben néhányan maradtak a tanári modul nélküli diszciplináris mesterképzést megalapozó egység mellett. Én magam a germanisztika minorszakot választottam, melyet bár nem fejeztem be, de az új közeg révén számos pozitív impulzus ért, melyekre a mai napig is örömmel emlékszem vissza.

Mire azonban megszoktuk az új kihívásokat, addigra már egy újabb szakasz következett a tanulmányainkban, a végzős tanév. Már a másodév végén ki kellett választanunk leendő szakdolgozatunk témáját, valamint a témavezetőnket. Ez volt az első közös munkánk Rainer M. János tanár úrral, amelyet aztán egy mesterképzéses szakdolgozat, két OTDK-dolgozat és egy doktori disszertáció is követett, sok-sok izgalmas és tartalmas konzultációval színesítve. A fenti dolgozatok sikerességében alapvető szerepe volt a kiváló témavezető-témavezetett viszonynak, valamint a később ezen túlmutató személyes kapcsolatnak is.

Az utolsó évünkben amellett, hogy a tárgyak teljesítésével foglalkoztunk, ismét előkerült a felvételi. Az osztott képzésből kifolyólag ugyanúgy felvételiznünk kellett mesterképzésre, mint alig három évvel korábban. 2012 júliusában tehát ismét az internet előtt ülve vártuk az újabb ponthatár-húzást. Miközben csoporttársaim többsége tanári mesterképzésben tanult tovább, addig én magam diszciplináris történelem MA szakra jelentkeztem. Ahogy korábban utaltam rá, alapvetően tanári pályára készültem gyerekkorom óta, ám a főiskolás évek alatt megváltozott a döntésem. Ennek legfőbb oka, hogy ebben az időszakban egyre jobban kitárult előttünk a tudományos élet, főként a TDK és a doktori iskola révén. Hallgatókoromban nagyon erős tudományos diákkör működött Pap József vezetésével a Történelemtudományi Intézetben, amely színvonalas hallgatói előadásokban és rendezvényekben nyilvánult meg. Tanár úr nem csak szervezte a hallgatói műhelyt, hanem pozitív légkört és eredményes tudományos közösséget teremtett. Egyik kedves emlékem, amikor a 2013-as Országos Tudományos

tion/helyi_lapok_hevesmegye_hevesmegyei_nepujasag/ (utolsó megnyitás: 2019. 03. 08.)

Diákköri Konferenciára kijutott hallgatótársaimmal együtt, 2012 karácsonya és szilvesztere között a B épület földszintjén, Pap tanár úr ideiglenes irodájában közösen nyomtattuk ki, spiráloztuk és borítékoltuk be a pályaműveinket.

2. kép: TDK-pályamunkák feltöltése, 2012. Balról jobbra: Kiszelyné Tóth Anett, Szűcs Diána (takarva), Pap Ármin és Pap Hédi, Cserhádi Katalin, Hadobás Eszter (takarva), Berecz Anita, Rakita Eszter, Fábián Máté

Szintén a tudományos életet hozta közel a hallgatókhoz a 2011-ben indult doktori iskola. Amellett, hogy számos nyilvános konferenciát és műhelybeszélést szerveztek doktoranduszoknak, az ott tanító professzorok és PhD-hallgatók szerdánként rendre Egerben voltak, így szerves részei voltak az intézeti mindennapoknak.

Az oktatás színvonalát már hallgatóként is magasnak tartottuk, és erről azóta sem változott a véleményem. Nemcsak kiváló tanár egyéniségek tartottak kurzusokat, hanem nemzetközileg jegyzett professzorok is. Az ókort Kertész István és Kriston Pál, a középkori, kora újkori, újkori és jelenkori egyetemes történelmet Makai János, Kaló Ferenc, Kiss László, Kozári József és Németh István tanították. A magyar vonatkozású kurzusok kapcsán pedig ki kell emelni Kristóf Ilonát, Miskei Antalt, Kalmár Jánost, Gebei Sándort, Pap Józsefet, Bartók Bélát, Romics Ignácot és Rainer M. Jánost. Amellett, hogy magas szintű tárgyi tudásukkal,

valamint maximális felkészültségükkel nagy hatással voltak ránk, számos olyan egyéb tapasztalatot is szerezhettünk oktatóink többségétől, amelyet később, a főiskola elvégzése után tudunk/tudunk kamatoztatni.

A 2009 és 2014 között eltelt öt év nem csupán a tanórák és az egyéb kapcsolódó szakmai programok révén marad emlékezetes. 2009 szeptemberében, a beiratkozás utáni intézeti tájékoztatón Makai János intézetigazgató zárásként megemlítette, hogy a főiskola egyik legpezsgőbb és legsokszínűbb hallgatói életébe csöppentünk bele. Ebben a későbbiekben sem csalódtunk. Természetesen a tanórán kívüli programok jelentős részét a hallgatók maguknak szervezték, szinte minden félévben összejöttek a törisek a szakesteken, ahol a jó hangulatot és pozitív közösségi élményt tovább erősítették azon oktatók is, akik ezeken az alkalmakon részt vettek, és jókat beszélgettek velünk, kicsit oldva a tanórai kereteket.

3. kép: A terepgyakorlatok egyik aspektusa. Az előtérben: Kozári József, a hátsó sorokban, balról jobbra: Dinnyés Patrik, Várszegi Nikolett, Fábíán Máté, Balla Ferenc Attila, Berecz Anita, Bóna László. Zboró vára, 2014

De nemcsak az esti összejövetel miatt volt jó töris hallgatónak lenni, hanem a rendszeres terepgyakorlatok és régésztáborok is erősítették kötődésünket az intézethez és intézményhez. Mindkét program egyfajta szellemként lebegett a hallgatók körében, számos sztori és élmény terjedt szájról szájra. Ha már jelen emlékezés

elején hosszasan írtam az átmenetiség érzéséről, akkor a terepgyakorlatok esetében is leginkább ez maradt meg. Az alapképzés három éve alatt, sajnos, valamilyen ok miatt nem szervezett az intézet ilyen kirándulást, így mi csak a szájhagyomány révén ismertük ezeket a kalandokat. Ahogyan azonban évről évre kerültek be újabb és újabb évfolyamok, akik személyesen nem tapasztalhatták meg a terepgyakorlatokat, úgy nőtt egyre jobban az igény. Pap József tanár úr, aki korábban Besze Tiborral együtt szervezte ezeket a programokat, ismét élére állt a kezdeményezésnek, és 2012 októberében egy egynapos próbakirándulás keretében újból útra keltek a történelem szakos hallgatók. Ezt azután szinte minden félévben újabb, három-négynapos terepgyakorlatok követték, amelyek során bebarangoltuk a Felvidék és Északkelet-Magyarország számos vidékét. Amellett, hogy ezen alkalmak során alapvetően hazánk épített és szellemi örökségének megismerése volt a fő cél, eszténként a szálláson oldottabb hangulatban, éjszakába nyúlóan lehetett beszélgetni, kártyázni. A terepgyakorlatokhoz hasonlóan a régésztáborokról is különféle legendák és sztorik terjedtek a hallgatók körében. Sajnos, a Kozári József által szervezett egy-kéthetes nyári kalandokból már mi is kimaradtunk.

4. kép: A terepgyakorlatok másik aspektusa. Nagy Andor és Fábíán Máté sakkpartija, melyet Dinnyés Patrik felügyel. Torna, 2014

A főiskolás éveim alatt tapasztaltak alapján fontosnak tartom kiemelni, hogy nem csupán tanórai keretek között találkoztunk oktatóinkkal és szaktársainkkal, hanem a szabadidőben is. A fentebb említett szakesteken, terepgyakorlatokon kí-

vül számos olyan programot szerveztünk, amelyen közösen vettünk részt. Példaként a töris focicsapatot lehet említeni, amely egy egynaposra tervezett szórakozásból több éven át folyamatosan összejáró és sportoló közösséggé alakult. A közös programokra nem csak a hallgatók részéről volt igény, többször maguk az oktatók kezdeményeztek ilyesfajta összejöveteleket. A harmadév őszi félévében a dualizmus kori évfolyam előadás este hétkor (vagy még később) ért véget, majd Pap József tanár úr azt a néhány hallgatót, aki bejárt az órára, a félév utolsó heteiben meghívta a Dobó téren kialakított adventi vásárba, ahol a nap zárásaként egy-egy forró ital mellett jókat beszélgettünk. Az ehhez hasonló törekvések nagy tetszést arattak a hallgatóság körében, és jelentősen hozzájárultak a „töris identitásunk” erősödéséhez.⁴

5. kép: Rainer M. János átveszi a Történelemtudományi Intézet focicsapatának mezét Fábíán Mátétól, 2014

⁴ A korabeli intézeti hallgatói élet napjainkban is jól követhető a Történelemtudományi Intézet közösségi médiafelületein. Ezeket lásd: <http://tortenelem.uni-eger.hu/>; <https://www.facebook.com/eke.tortenelem/>; <https://uni-eszterhazy.hu/hu/bmk/bmk/btk-tv/c/tortenelemtudomanyi-intezet-2059> (utolsó megnyitás: 2019. 03. 08.)

Amikor 2009 februárjában beadtam a felvételi anyagomat, csak reméltem, hogy egy nagyon izgalmas és tartalmas időszak előtt állok. A várakozásaimat messze túlszárnyalta az ötéves hallgatói időszak, mely során nemcsak magas szintű elméleti és gyakorlati tudást szereztem, hanem életre szóló élményeket, barátságokat is. Ráadásul későbbi feleségem is történelem szakos volt, s bár egy évfolyammal felettem járt, megismerkedésünkre jótékony hatással volt Kriston Pál tanár úr Bevezetés a történetírás történetébe című kurzusa.

Szerencsére a kapcsolatom az Eszterházy Károly Főiskolával a mesterképzéses diplomám átvétele után sem szűnt meg. 2014 augusztusában, alig egy hónappal a diplomaosztó után felvételt nyertem a Történelemtudományi Doktori Iskolába, majd elsőéves doktoranduszként Pap József intézetigazgató megkért egy tavaszi jelenkori magyar történelemmel foglalkozó kurzus megtartására. 2015 és 2017 között, miközben doktori tanulmányaimat végeztem, egyre nagyobb óraszámokban taníthattam jelenkori stúdiumokat, majd 2017. július 1-jén tanársegédként főállású oktatója lettem az Eszterházy Károly Egyetem Történelemtudományi Intézetének.

Úgy gondolom, hogy a 2009 óta eltelt tíz évet mind magánéleti, mind szakmai szempontból maximálisan kihasználtam Egerben. Többet kaptam a várostól és a főiskolától (majd egyetemtől), mint amit végzős gimnazistaként elképzelhettem. Izgatottan várom a következő tíz évet.

II. BIBLIOGRÁFIA

Aesopi Phrygis fabulae, 1950

Aesopi Phrygis fabulae, Gabriele Pannonio Pesthino interprete. Vienna, MDXXXVI. Magyar fordítása: Budapest, 1950

Annási Ferenc – Bernáth János – Görgényiné Horváth Mária, 1965

Annási Ferenc – Bernáth János – Görgényiné Horváth Mária: Gyakorlatok a történelemtanítás módszertanából. Tankönyvkiadó, Bp., 1965

Bakunyin, 1998

Mihail Bakunyin: Forradalmi katekizmus. In: Anarchizmus. Szerk.: Bozóki András és Sükösd Miklós. Századvég, Bp., 1998

Bartók Béla, 2008

Bartók Béla: A Szabó Dezső-recepció 1945–1979. Pandora Könyvek, Eger, 2008

Beke Sándor (szerk.), 2000

Az egri színház anno és ma. Szerk.: Beke Sándor. Gárdonyi Géza Kiadó, Eger, 2000

Csurda József, 1996

Csurda József: „És a titkár elvtárs hol volt akkor?”. Nógrád Megyei Hírlap, 1996. november 2.

Daróczy Attila, 1990

Daróczy Attila: A múlt szorításában. Heves Megyei Hírlap, 1990. szeptember 19. Évkönyv I., 1955

Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Tom. I. Az Egri Pedagógiai Főiskola évkönyve I. Szerk.: dr. Bakos József. Eger, 1955

Évkönyv, 1967–1968

Az Egri Tanárképző Főiskola Évkönyve, 1967–1968. Szerk.: Somos János et al. Eger, é.n.

Gaal Ernő – Kertész István, 2003

Gaal Ernő – Kertész István: Az őskor és az ókor története. Liceum Kiadó, Eger, 2003

Glatz Ferenc – Kardos József (szerk.), 1988

Szent István és kora. Szerk.: Glatz Ferenc – Kardos József. MTA Történettudományi Intézet, 1988

Helméczy Mátyás, 1990

Helméczy Mátyás: Történelem 8. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 1990

Hevesy Sándor, 1961

Hevesy Sándor: Búcsú az egri színháztól. Népújság, 1961. augusztus 13.

Hírlap, 1993. február 25.

Diákvélemény – ösztöndíjügyben. Heves Megyei Hírlap, 1993. február 25.

Hírlap, 1993. március 24.

Egy másik diákvélemény az ösztöndíjról (is). Heves Megyei Hírlap, 1993. március 24.

Ifjú Nevelő, III. évf. 12. szám

Ifjú nevelő. Az egri Pedagógiai Főiskola pártszervezetének lapja. 1955. ápr. 29.

Kávássy Sándor, 1972

Dr. Kávássy Sándor: Bevezetés a történettudományba. Tankönyvkiadó, Bp., 1972

Kávássy Sándor, 1975

Dr. Kávássy Sándor: Magyar történelem a legrégebb időktől 1308-ig. Tankönyvkiadó, Bp., 1975

Kávássy Sándor, 1979

Dr. Kávássy Sándor: Bevezetés a történettudományba. Kézirat, 7. változatlan utánnomás. Tankönyvkiadó, Bp., 1979

Kozári József, 1992

Kozári József: Egyetemes történelem 1849–1917. I-II. Tankönyvkiadó Vállalat, Bp., 1992

Kriston Pál, 1991

Kriston Pál: A történetírás története. Tankönyvkiadó, Bp., 1991

Kriston Pál, 2008

Kriston Pál: Ókortörténeti szöveggyűjtemény. Líceum Kiadó, Eger, 2008

Kristó Gyula, 1998

Kristó Gyula: Magyarország története 895–1301. Osiris, Bp., 1998

László Gyula, 1988

László Gyula: Árpád népe. Helikon, Bp., 1988

Makai János, 1990

Makai János: „Igaz, mi elmehetünk takarítani is...” Heves Megyei Hírlap, 1990. október 10.

Misóczki Lajos, 2010

Misóczki Lajos: Ötvenöt év a honismeret szolgálatában. In: A honismereti mozgalom ötven éve Heves megyében. Szerk.: Csiffáry Gergely. Heves Megyei Honismereti Egyesület, Eger, 2010

Misóczki Lajos, 2012

Misóczki Lajos: Emlékeim dr. Bakos Józsefről. In: Bakos József. Szerk.: Szecsókó Károly. PG NYV, Budapest, 2012

Molnár József, 1979

Dr. Molnár József: Középkor (1492–1640). Kézirat, 7. változatlan utánnomás. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979

Nagy József, 1978

Nagy József: Eger története. Gondolat, Bp., 1978

Nagy József (szerk.), 1979

Szöveggyűjtemény a magyar történelem forrásaiból (őstörténet–1790). Szerk.: dr. Nagy József. Kézirat, 6. változatlan utánnomás Tankönyvkiadó, Bp., 1979

Nagy József, 1981

Dr. Nagy József: Magyarország története (1849–1918). Kézirat, 7. változatlan utánnomás. Tankönyvkiadó, Bp., 1981

Nagy József (szerk.), 1982

Szöveggyűjtemény a magyar történelem forrásaiból (1790–1962). Szerk.: dr. Nagy József. Kézirat, 7. változatlan utánnomás. Tankönyvkiadó, Bp., 1982

Nagy József, 1998

Nagy József: A képzési színvonal emelkedése az 1960-as évektől. In: 50 éves a tanárképzés Egerben. A szerkesztőbizottság elnöke: Nagy József. Líceum Kiadó, Eger, 1998. 47–72.

Némedi Lajos, 1962

Némedi Lajos: Bessenyei és Kazinczy. Irodalomtörténeti Közlemények, 1962/3. 285–306.

Népújság, 1987. december 16.

Téli zsongás a főiskolán [(doros) aláírással]. Népújság, 1987. december 16.

Népújság, 1989. szeptember 11.

Diszkrét – de mennyiért? [B. Zs. monogrammal]. Népújság, 1989. szeptember 11.

Ocskay Gyula, 1993

Ocskay Gyula: Európa jövője 5. A kiút: az „újrafoganás”. Új Magyarország, 1993. március 16.

Petőfi Sándor, 1972

Petőfi Sándor: Egy könyvtáros emlékkönyvébe (Pest, 1848. január). In: Petőfi Sándor összes költeményei. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1972

Prohászka Ferenc, 1958

Prohászka Ferenc: Szőlő és bor. Mezőgazdasági Kiadó, 1958

Schütz Antal, 1934

Schütz Antal: Isten a történelemben. Szent István Társulat, Bp., 1934

Soós Imre – Szántó Imre, 1952

Soós Imre – Szántó Imre: Eger vár védelme 1552-ben. Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest, 1952

Szabados György, 2015

Szabados György: „Termékeny bizonytalanság”. Észrevételek a „kettős honfoglalás” elméletéről. In: Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica. Tomus CXXXVIII. Szerk.: Dr. Veszprémy László – Dr. Piti Ferenc. Szeged, 2015

Szabó Dezső, 1935

Szabó Dezső: Magyarország helye Európában: Keleteurópa. Ludas Mátyás Kiadás. Budapest, 1935

Szent-Györgyi Albert, 1972

Szent-Györgyi Albert: Ember és természet. Összeállította: Szabó T. E. Attila. In: Korunk, 1972/11. 1678–1686.

Takács Miklós, 2006

Takács Miklós: Három nézőpont a honfoglaló magyarokról. Dolgozatok az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiségtárából. Új sorozat. I. (XI.) Kolozsvár, 2006

Vadász Sándor (szerk.), 1998
19. századi egyetemes történet 1789–1890. Szerk.: Vadász Sándor. Korona, Bp., 1998

Varga János, 2011

Varga János: 20 éves a magyarországi internet. Ahogy a szakemberek megélték, megélik. Internet Szolgáltatók Tanácsa, 2011

III. A KÖTET SZERZŐI

Dr. Bartók Béla – egyetemi docens

Dr. Fábián Máté – adjunktus

Dr. Guszmann Gergely – főiskolai docens

Harmath Ottóné – nyugalmazott gyakorlóiskolai szakvezető tanár

Dr. Kozári József – nyugalmazott főiskolai docens

Dr. Makai János – tanszékvezető főiskolai tanár

Dr. Misóczki Lajos – nyugalmazott főiskolai tanár, címzetes egyetemi tanár

Várkonyi Péter – 2014 és 2020 között tanársegéd, 2020-tól magyar–történelem szakos tanár a közoktatásban

IV. SZEMÉLYNÉV-MUTATÓ

(Dinnyés Patrik)

Aba Sámuel: 107	Belkó Edit: 64
Abai Klára: 11	Belkovné Gulyás Rozália: 77
Ács Gabriella: 109	Bély Miklós: 30
Ady Endre: 29	Berecz Anita: 116–117
Annási Ferenc: 29, 32, 39, 42	Berzeviczy Gizella: 65, 71
Bácskay András: 105	Berzy András: 10, 17, 40
BacsKay István: 41	Besey Zsuzsanna: 28
Bakos József: 12, 30, 50–51	Bessenyei György: 29
Bakunyin, Mihail Alekszandrovics: 99	Besze Tibor: 94–97, 100, 105–107, 118
Baky Zsuzsanna: 11	Bezdán Sándor: 38
Balassi Bálint: 35, 44, 60	Biri Mária: 64
Balla Ferenc Attila: 117	Bohony Nándor: 56, 77
Balla Péter: 112	Bóna László: 117
Ballner Károly: 45–46	Bonald, Louis de: 98
Balogh Bálint: 12	Bori (Csepi Borbála): 111
Balogh György: 10, 16	Borsodi Csaba: 107
Bán János: 82	Bozó Attila: 76
Bán Péter: 40, 100	Bozsik Rafael: 75, 77, 84
Bara Margit: 19	Brezanóczy Pál: 45
Barczai Jánosné: 60	Bródy Sándor: 29
Bartha Károly: 45–46	Bujdos László: 11
Bartók Béla: 5, 69, 76, 109–110, 116	Bukovenszki László: 46
Batsányi János: 29	Ceașescu, Nicolae: 62

Chikán Zoltánné: 10, 17
Comenius, Johannes Amos: 27
Constant, Benjamin: 98
Czaga István: 18, 21
Czakó Kálmán: 39, 42, 49, 57
Cserháti Katalin: 116
Csesznokné Kukucska Katalin: 80, 94,
106
Csillag Béla: 30
Csontos Tímea: 109
Csurda József: 21
Darabánt Éva: 11
Daróczy Attila: 75
Darvas Iván: 19
Dianovszki Emilné: 42
Dinnyés Patrik: 117–118
Diószegi Vilmos: 96
Dobó István: 15
Dobó Mariann: 76, 87
Dobó Zoltánné: 81
Doman Erika: 64
Dombóvári János: 48
Dorkó Ilona: 11
Dózsa György: 15
Dudás Klára: 28
Duma, Alexandre (ifj.): 15
Dümmerth Dezső: 96
Engel Pál: 74
Engels, Friedrich: 13
Eszterházy Károly: 35, 69–70, 90
Ezópusz: 17
Fábián Máté: 5, 111–112, 116–119
Falussy József: 38
Farkas Katalin: 64
Farkas Péter: 108
Fehérné Fehér Katalin: 81
Fekete Borika: 12
Fekete Mária: 45
Feketéné Cselényi Zsuzsanna: 78
Fekő Árpád: 46
Fenes Tibor: 73
Fodor Judit: 45
Friedrich Sándorné: 16
Für Lajos: 57, 61
Gaál Ernő: 114
Galda Ágnes: 100
Gárdonyi Géza: 10, 15, 17, 23, 25, 29
Gárdonyi Sándor: 24
Gazdag István: 42, 45
Gebei Sándor: 34, 87, 91, 93–94, 100,
105–106, 116
Görgey Artúr: 27
Grebely Gergely: 110
Gulya István: 82–84, 86
Guszmán Gergely: 5, 89–90, 98
Gyarmati bácsi: 25
Gyarmati György: 84
Györkös Attila: 105–106
Györkösy Alajos: 105
Hacsi Lajos: 38, 45–46
Hadobás Eszter: 116
Hahn István: 10, 43
Hajdú István: 27
Halmai István: 40, 42, 45
Halmos Béla: 73
Hámán Kató: 65, 71
Harmath Ottóné Csehi Katalin: 5,
27–29, 32–33
Hársfalvi Péter: 38
Hégely Gábor: 44–45
Hegyi Éva: 34
Heilig örnagy: 18

Helméczy Mátyás: 78
 Herman Ottó: 13
 Herzen, Alekszandr Ivanovics: 80
 Ho Si Minh (Nguyen Sinh Cung): 35
 Homoródi Zsolt: 82
 Honecker, Erich: 64
 Horváth Ilona: 11
 Horváth Tamás: 28
 Hricsovinyi Tamás: 73
 Hunyadi Mátyás: 74
 Hunyadi Zsuzsanna: 34
 Illyés Gyula: 15
 István (I., Szent): 34, 84
 Iván (IV.): 77
 Iványi Gabi (Gabriella): 46
 Iványi Sándor: 37, 41
 Jámbor Tamás: 28
 Jobb László: 21
 József Attila: 40
 Juhász Mária: 85
 Juhász Mihály: 72
 Kácsor Zsolt: 83
 Kádas Ella: 64
 Kádek Istvánné: 106
 Kákosy László: 70
 Kakuk Jenő: 46
 Kakuk Jenőné: 46
 Kalmár János: 116
 Kaló Ferenc: 80, 87, 94, 100, 106, 116
 Kántor Tiborné: 53
 Kanyó Tamás: 106
 Karacs Teréz: 35
 Kármán Árpádné: 39
 Katona József: 29
 Katona Klári: 82
 Katona Zsanett: 108, 111
 Kávássy Sándor: 37, 39–41, 54, 56, 63
 Kazinczy Ferenc: 27
 Kéri László: 77
 Kertész István: 100, 104–105, 114, 116
 Kisfaludi Strobl Zsigmond: 30, 31
 Kiss Géza: 38
 Kiss László: 80, 82, 84, 94, 106, 116
 Kiszelyné Tóth Anett: 116
 Kmety Katalin: 111–112
 Koczka László: 28
 Kocsos Ferenc: 44
 Kolumbusz Kristóf: 56
 Koncz bácsi: 44
 Koppány: 34
 Korcsmáros Tibor: 57, 63
 Kornis Gyula: 37
 Kossuth Lajos: 27
 Kovács Éva: 64
 Kovács Ottó: 89
 Kovács Zoltán: 61
 Kovács Zsófia Tekla: 108, 111–112
 Kovács-Csatlós Tamás: 108, 112
 Kovácsné Sipos Ágnes: 103
 Kovács Zoltán: 38
 Kozári József: 5, 35, 46, 50, 56, 62–63, 81, 83, 87, 94, 100, 104, 107–108, 116–118
 Kristó Gyula: 95–96, 105
 Kristóf Ilona: 100, 105–106, 116
 Kriston Pál: 70, 77, 91–93, 100, 105–106, 114, 116, 120
 Kubinyi András: 74
 Kun András: 21–22
 Kun Béla: 65, 71
 Lácza Magdolna: 38
 Laczkovics Mária: 28

Ladányi Béla: 87
 Lakatos Béla: 9, 22, 24
 László Gyula: 95–96
 Lázai Tünde: 64, 66
 Lengvári Csaba: 112
 Lengyel László: 77
 Lenin (Vlagyimir Iljics Uljanov): 33
 Leó (pápa, XIII): 99
 Lorántffy Zsuzsanna: 27
 Löffler Erzsébet: 41
 Lőkös István: 30, 50
 Luca János: 38
 Maczkó Magda: 9, 11–12
 Madarász Csilla: 64, 66
 Maeterlinck, Maurice: 45
 Magyar Beatrix: 28
 Makai János: 5, 6, 53–54, 57, 59, 62,
 64, 66, 75, 77, 93, 100, 104–105,
 109, 116–117
 Margit (Skóciai, Szent): 84
 Maruzs Márta: 66
 Maszlag Imre: 93, 100–101
 Maulbertsch, Franz Anton: 41
 Mészáros András: 11
 Mikolai Vince: 70
 Mill, John Stuart: 99
 Miskei Antal: 116
 Misóczki Ildikó: 21, 25
 Misóczki István: 17, 25
 Misóczki Lajos: 5, 9, 11–14, 19–20,
 23–24, 80, 94
 Molnár Andrea: 93
 Molnár Erika: 61
 Molnár József: 10, 29, 31, 33, 37, 39,
 43, 49, 50, 54, 56, 61
 Molnár Józsefné: 61
 Molnár Roland: 39
 Mózes Mihály: 94, 100
 Mrázik Katalin: 46
 Müller Péter: 72
 Náci bácsi: 49
 Nagy Andor: 118
 Nagy Dániel Márton: 112
 Nagy Endre: 77
 Nagy István: 38
 Nagy József: 5, 10–11, 34, 39, 43,
 57–58, 69–70, 77, 85–87, 94
 Nagy Márta: 105
 Nagy Pál: 11, 13, 20–22
 Nagy Sándor: 29, 50, 89, 94, 95
 Napóleon (I.): 29
 Némédi Lajos: 9, 18, 20, 24, 29
 Németh Fruzsina: 112
 Németh István: 104, 116
 Néző Sándor: 103
 Ocskay Gyula: 79, 87
 Oláh Edit: 66
 Orbán Sándor: 69
 Orosz Imre: 12
 Pádár Dénes: 89
 Pál István: 45
 Palcsóné Zám Éva: 54
 Pálincás főhadnagy: 17–18
 Pap Ármin: 116
 Pap Hédi: 116
 Pap József: 92, 105–107, 115–116,
 118–120
 Papp Brigitta: 109–110
 Papp László: 42
 Papp Margit: 12

Papp Zsuzsanna: 64, 66
Pataky László: 17, 18, 23–24
Patkós Edit: 64, 66
Pecsenye Pál: 103
Pécsi Sándor: 19
Perényi (Paray) János: 10
Perge Imre: 32, 42, 69
Pesti Gábor: 17
Petercsák Tivadar: 93, 105
Petőfi Sándor: 27
Peti (Csekő Péter): 112
Petschnigg Mária: 77
Piave, Francesco Maria: 15
Pintér Tamás: 76, 87
Pirike néni (Szabó Gyuláné): 100
Pókász Attila: 38
Prohászka Ferenc: 38
Puskás Tibor: 73
Ráczné Horváth Ágnes: 87
Radnóti Miklós: 29
Ragnar (Börnadrágos, Lodbrok): 93
Rainer M. János: 115–116, 119
Rakita Eszter: 116
Rákóczi Ferenc (II.): 27
Rákóczi György (I.): 27
Rázsó Gyula: 74
Réka (Vörös): 111
Romsics Ignác: 104, 106–107, 109, 116
Ruszt József: 45
Saint-Simon, Henri de: 98
Sarkadi Nagy Adrienn: 66
Schleifer Mária: 46
Schütz Antal: 81
Sebestyén Márta: 73
Suba István: 81
Szabó J. József: 93, 105
Szabó Attila: 73
Szabó Dezső: 80–82, 84
Szabó Endre: 11, 32
Szabó István: 77
Szabó Zoltán: 66
Szakály Ferenc: 74
Szalai Erzsébet: 77
Szalai Katalin: 87
Szántó Imre: 10–11, 16, 29
Szentesi Zsolt: 109
Szent-Györgyi Albert: 31
Szikla Judit: 64, 66
Szontágh Edit: 53
Szorcsik László: 19
Szőke Domonkos: 86
Szulyovszky Gabriella: 11–12
Szűcs Bertalan: 42
Szűcs Diána: 116
Szűcs Jenő: 27
Szűcs László: 47, 55
Szüle Rita: 46
Thúróczy Tamás: 76
Tóth Ágnes: 45
Tóth Enikő: 111–112
Tóth Éva: 45, 63
Tóth József: 11
Tóthné Csordás Mária: 112
Vadász Sándor: 91, 97–100, 104
Vágán István: 12, 22
Vajsz Tivadar: 43
Varga Béla: 18
Varga Eta: 11
Varga Gyula: 35
Várkonyi Péter: 5, 103, 107–108, 110

Várszegi Nikolett: 117
Verdi, Giuseppe: 15
Veres Zoltán: 63
Vidák Zsuzsanna (Korcsmárosné): 57,
66
Virág Katalin: 107
Viszt József: 48
Vitális János: 76
Ward, Mary: 85
Waszlavik László: 82
Weiss, Peter: 45
Weöres Sándor: 45
Zachar József: 94, 106
Zakuczki András: 11, 19

A közelmúltban jelent meg *Az egri történelem szakos képzés 70 éve* című kiadvány a Líceum Kiadó gondozásában. Ez a kötet, amelyet most az olvasó a kezében tart, szervesen csatlakozik a szaktörténethez, s a hivatalos história színes, változatos, élvezetes és izgalmas kiegészítése. A cél a 60 éves szubjektív történet megírása volt, s ez úgy értendő, hogy a szerzők közül Misóczy Lajos 1954-ben kezdte el tanulmányait, míg Fábíán Máté 2014-ben fejezte be azokat. A kötetben szereplő írások forrásértékűek, amit a gyakori hivatkozások is alátámasztanak. Ugyanez érvényes a fotókra. Ráadásul ezek a visszaemlékezések nemcsak a történelem szak múltjáról szólnak, hanem esetenként adalékokkal szolgálnak a tágabb környezet históriájához is.

